

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Špela BLAŽIČ

**ZASNOVA REKONSTRUKCIJE OKOLICE DVORCA
LAZARINI V SMLEDNIKU**

DIPLOMSKO DELO

Univerzitetni študij

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Špela BLAŽIČ

**ZASNOVA REKONSTRUKCIJE OKOLICE DVORCA LAZARINI V
SMLEDNIKU**

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

**RECONSTRUCTION CONCEPT OF THE PARK AT MANOR-
HOUSE LAZARINI IN SMLEDNIK**

GRADUATION THESIS
University studies

Ljubljana, 2011

Diplomsko delo je zaključek Univerzitetnega študija krajinske arhitekture na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Študijska komisija Oddelka za krajinsko arhitekturo je za mentorja diplomskega dela imenovala prof. dr. Ano Kučan in za recenzenta prof. dr. Petra Krečiča.

Komisija za oceno in razgovor:

Predsednik: prof. dr. Davorin GAZVODA
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta,
Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: prof. dr. Ana KUČAN
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta,
Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: prof. dr. Peter KREČIČ
Arhitekturni muzej Ljubljana

Datum zagovora:

Diplomsko delo je rezultat lastnega raziskovalnega dela.

Podpisana se strinjam z objavo svojega dela v polnem tekstu na spletni strani digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Špela Blažič

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA (KDI)

ŠD	Dn
DK	UDK 712.6:711.168(043.2)
KG	Krajinska arhitektura/krajinsko oblikovanje/kulturna dediščina/Lazarini/ Smlednik/Valburga/rekonstrukcija/zasnova/park/dvorec
AV	BLAŽIČ, Špela
SA	KUČAN, Ana (mentor)
KZ	SI-1000, Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
LI	2011
IN	ZASNOVA REKONSTRUKCIJE OKOLICE DVORCA LAZARINI V SMLEDNIKU
TD	Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP	XVIII, 115, [5] str., 6 pregl., 124 sl., 5 pril., 134 vir.
IJ	sl
JJ	sl/en
AI	Naselji Smlednik in Valburga sta bogati z objekti kulturne dediščine, ki pa danes predstavljajo neizkoriščen potencial. Smlednik so v preteklosti močno zaznamovali baroni Smledniški. O njihovem bivanju pričajo razvaline Starega gradu nad Smlednikom ter Lazarinijev dvorec v Valburgi. Trenutno Lazarinijev dvorec s svojim zgodovinskim razvojem kot celota nima posebnega mesta v podobi Smlednika s pripadajočo okolico. Povezovanje dvorca s Starim gradom in z drugimi kulturnimi spomeniki na programski in strukturni ravni bi lahko ustvarilo možnost za novo prepoznavnost kulturne dediščine in naselja ter posledično vplivalo na izboljšanje življenja in razvoj turizma. V diplomski nalogi je poudarek na prepoznavanju strukturnih značilnosti in vrednotenju kulturne dediščine ter raziskovanju simbolnih in zgodovinskih povezanosti posameznih objektov v Smledniku. Na podlagi analiz so oblikovane smernice in ustrezni programi za povezovanje objektov kulturne dediščine v prepoznavno celoto, s poudarkom na predlogu prenove parka Lazarinijevega dvorca.

KEY WORDS DOCUMENTATION (KWD)

DN	Dn
DC	UDC 712.6:711.168(043.2)
CX	Landscape architecture/landscape design/cultural heritage/Lazarini/Smlednik/Valburga/reconstruction/concept/park/mansion
AU	BLAŽIČ, Špela
AA	KUČAN, Ana (mentor)
PP	SI-1000, Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB	University of Ljubljani, Biotechnical faculty, Department of Landscape Architecture
PY	2011
TI	RECONSTRUCTION CONCEPT OF THE PARK AT THE LAZARINI MANSION IN SMLEDNIK
DT	Graduation Thesis (University studies)
NO	XVIII, 115, [5] p., 6 tab., 124 fig., 5 ann., 134 ref.
LA	sl
AL	sl/en
AB	Smlednik and Valburga have many objects of cultural heritage, which have untapped potential. Smlednik is characterized by strong former family »baroni Smledniški«. Their stay show the castle ruins of the old castle in Smlednik and later in the Lazarini mansion in Valburga. Currently Lazarini mansion with all historical development as a whole has no special place in the image of Smlednik (with surroundings). By bringing the mansion, old castle and others cultural monuments together with reorganization in their programme and structural level, it could set an opportunity for the new visibility of cultural heritage in order to improve their daily lives and tourism development. Graduation thesis focuses on the structural characteristics and evaluation of cultural heritage and on researching the symbolic and historical relationship of individual cultural monuments in Smlednik. Based on an analysis are designed guidelines and programmes for connecting objects of cultural heritage into a recognizable whole with emphasis on a renovation concept of the park at the Lazarini mansion.

KAZALO VSEBINE

Ključna dokumentacijska informacija (KDI)	III
Key words documentation (KWD).....	IV
Kazalo vsebine.....	V
Kazalo preglednic	VIII
Kazalo slik	IX
Kazalo prilog	XIII
Slovarček	XIV
 1 UVOD	 1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA	1
1.2 DELOVNA HIPOTEZA	1
1.3 CILJ NALOGE.....	2
1.4 METODE DELA.....	2
 2 OPREDELITEV KULTURNE IN VRTNOARHITEKTURNE DEDIŠČINE	 4
2.1 KULTURNA DEDIŠČINA.....	4
2.2 VRTNOARHITEKTURNA DEDIŠČINA.....	4
2.3 DANAŠNJE STANJE DEDIŠČINE	5
 3 PREDSTAVITEV OBRAVNAVANEGA OBMOČJA.....	 7
3.1 SPLOŠNI PODATKI O OBRAVNAVANEM SPOMENIKU.....	7
3.2 OBJEKTI KULTURNE DEDIŠČINE V NEPOSREDNI OKOLICI	10
3.3 PREDSTAVITEV GOSPOSTVA SMLEDNIK (1118–1945).....	14
3.3.1 Rodbina Lazarini.....	15
 4 ANALIZA IN STILNI RAZVOJ STAREGA GRADU	 16
4.1 GRADNJA GRADOV NA SLOVENSKEM.....	16
4.2 ZGODOVINSKI RAZVOJ STAREGA GRADU.....	17
4.2.2 Ime Smlednik in začetki srednjeveškega gradu.....	18
4.2.3 Grad v lasti grofov iz Andechsa	18
4.2.4 Grad v lasti Planinsko - Svibenskih gospodov	18
4.2.5 Grad v lasti Celjskih grofov in kasneje Habsburžanov	18
4.2.6 Uničujoč potres	19
4.2.7 Veliki slovenski kmečki upor.....	19
4.2.8 Gospodstvo v rokah Janeza Kacijanerja in barona Pavla Egkh.....	19
4.3 O ARHITEKTURI SREDNJEVEŠKEGA GRADU	19
4.4 OPIS SEDANJEGA STANJA – ANALIZA SITUACIJE	22

5	ANALIZA IN STILNI RAZVOJ DVORCA V VALBURGI	25
5.1	OBDODBE BAROKA IN NJEGOVE VRTNOARHITEKTURNE ZNAČILNOSTI.....	25
5.2	O VRTOVIH V ČASU BAROKA PRI NAS.....	27
5.3	ZGODOVINSKI RAZVOJ DVORCA V RAVNINI.....	28
5.3.1	Dvorec v času grofa Verdenberga.....	28
5.3.2	Dvorec v lasti baronov Lazarini.....	30
5.3.3	Nemška okupacija	31
5.4	O ARHITEKTURI DVORCA.....	33
5.4.1	Primerjava arhitekture s sorodnimi spomeniki.....	37
5.5	ANALIZA IN RAZVOJ VRTA OB DVORCU.....	38
5.5.1	Vrt v najzgodnejšem obdobju (17. stoletje)	38
5.5.2	Park v 18. stoletju	39
5.5.3	Park v 19. stoletju	42
5.5.4	Park v 20. stoletju	45
6	PROSTORSKA ANALIZA OBMOČJA OBDELAVE	47
6.1	NARAVNE DANOSTI.....	47
6.1.1	Izoblikovanost terena in geomorfološke značilnosti.....	47
6.1.2	Klimatske značilnosti	52
6.1.3	Hidrološke razmere	52
6.1.4	Značilnosti krajinskega vzorca in vegetacijske značilnosti	53
6.1.5	Matična podlaga in tla.....	55
6.1.6	Naravne kakovosti obravnavanega prostora	55
6.2	ANTROPOGENE ZNAČILNOSTI PROSTORA	58
6.2.1	Značilnosti poselitvenega vzorca.....	58
6.2.2	Značilnosti prometnega omrežja.....	60
6.2.3	Zelene površine v naselju	62
6.3	STRUKTURNE IN LIKOVNE ANALIZE OBMOČJA OBRAVNAVE	64
6.4	OPIS SEDANJEGA STANJA DVORCA S PRIPADAJOČO OKOLICO	69
6.5	OGROŽENOST SPOMENIKA KULTURNE DEDIŠČINE.....	79
7	ZNAČILNOSTI OBMOČJA OBDELAVE (POVZETEK) IN NJEGOVI.....	80
	RAZVOJNI POTENCIALI.....	80
8	UGOTOVITVE IN POSTOPEK IZDELAVE PROJEKTA.....	84
9	PREDLOG UREDITVE OKOLICE DVORCA LAZARINI.....	86

9.1 NAMEN IN IZHODIŠČA REKONSTRUKCIJE PARKA	87
9.2 OPIS ZASNOVE REKONSTRUKCIJE	88
9.3 PREDLAGANA ZASNOVA PARKOVNE UREDITVE	92
9.3.1 Značilni pogledi na predlagano parkovno ureditev Lazarinijevega dvorca	97
9.3.2 Povezava posameznih elementov smledniške dediščine z novo tematsko potjo	102
9.4 NAČRTOVANI POSEGI V PROSTORU	104
10 POVZETEK	105
11 VIRI	106
11.1 CITIRANI VIRI	106
11.2 DRUGI VIRI	113

ZAHVALA

PRILOGE

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Splošni podatki o spomeniku kulturne dediščine (Odlok o razglasitvi arheoloških ..., 1990)	7
Preglednica 2: Opis enote nepremične kulturne dediščine (Register ..., 2010)	7
Preglednica 3: Opis enote nepremične kulturne dediščine (Register ..., 2010)	8
Preglednica 4: Opis tipov kulturne dediščine na obravnavanem območju (ZVKD Ljubljana ..., 2009)	11
Preglednica 5: Seznam vegetacije parkovnega dela dvorca Lazarini	70
Preglednica 6: Seznam in opis parcel območja obravnave (REN ..., 2009; ZK ..., 2009) ..	75

KAZALO SLIK

Slika 1: Stopnja družbenega pomena obravnavanega parka (ZVKDS, 2010)	9
Slika 2: Prikaz tipov kulturne dediščine na obravnavanem območju v merilu 1:20.000 (ZVKD Ljubljana ..., 2009; podloga: TTN 5 ..., 1994)	10
Slika 3: Vstopna stran dvorca Lazarini v Valburgi	12
Slika 4: Kapelica v Valburgi	12
Slika 5: Krvavo znamenje na polju.....	12
Slika 6: Cerkev sv. Valburge	12
Slika 7: Pogled z mesta Krvavega znamenja proti dvorcu: Cerkev sv. Valburge, v ozadju drevored dvorca	12
Slika 8: Pogled z mesta Krvavega znamenja proti Smledniku: Župnijska cerkev sv. Urha v Smledniku.....	13
Slika 9: Pogled z mesta Krvavega znamenja na smledniški Stari grad: spodaj Kalvarija, zgoraj Stari grad.....	13
Slika 10: Župnijska cerkev sv. Urha v Smledniku	13
Slika 11: Kapelica sv. Urha	13
Slika 12: Pokopališče za cerkvijo v Smledniku.....	13
Slika 13: Pogled s smledniškega pokopališča: župnijska cerkev sv. Urha.....	13
Slika 14: Grobna kapela rodbine Lazarini na smledniškem pokopališču.....	13
Slika 15: Grb rodbine Lazarini nad vhodom v grobno kapelo	13
Slika 16: Območje gospostva Smlednik (podloga: TIS ..., 2008)	14
Slika 17: Tloris Starega gradu iz leta 1610 (INDOK ..., 2009).....	21
Slika 18: Skica ruševin Starega gradu, od koder se odpirajo pogledi na okoliške kraje	22
Slika 19: Pogled na ostanke srednjeveškega gradu pred obnovo	23
Slika 20: Današnji pogled na ostanke srednjeveškega gradu, po skoraj končanih konservatorskih posegih	23
Slika 21: Objekt gostinske dejavnosti ob ruševinah Starega gradu.....	23
Slika 22: Stari grad kot odlična razgledna točka	24
Slika 23: Valvasorjeva upodobitev dvorca v Valburgi (Valvasor, 1970).....	29
Slika 24: Prikaz lokacije smledniškega dvorca (Stopar, 1986: 205)	31
Slika 25: Prikaz dvorca v Valburgi, spodaj grb rodbine Lazarini (Zima, 1891)	32
Slika 26: Razglednica dvorca okoli leta 1900 (INDOK ..., 2009).....	33
Slika 27: Dvorec okoli leta 1930 (INDOK ..., 2009).....	33
Slika 28: Dvorec okoli leta 1930 (INDOK ..., 2009).....	33
Slika 29: Sprednja stran dvorca danes	33
Slika 30: Predvojna fotografija dvorca v Valburgi (INDOK ..., 2009)	33
Slika 31: Današnja fotografija dvorca v Valburgi	33
Slika 32: Sedanje stanje južne fasade dvorca	34
Slika 33: Sedanje stanje severne fasade dvorca.....	34
Slika 34: Tloris pritličja dvorca iz 19. stoletja (INDOK ..., 2009) in današnji tloris pritličja (ZVKDS, 2010)	35
Slika 35: Tloris 1. nadstropja dvorca iz 19. stoletja (INDOK ..., 2009) in današnji tloris 1. nadstropja (ZVKDS, 2010).....	35
Slika 36: Tloris 2. nadstropja dvorca iz 19. stoletja (INDOK ..., 2009) in današnji tloris 2. nadstropja (ZVKDS, 2010).....	35

Slika 37: Skica južne (vstopne) fasade dvorca	36
Slika 38: Skica vzhodne fasade dvorca	36
Slika 39: Skica severne fasade dvorca.....	36
Slika 40: Skica zahodne fasade dvorca.....	36
Slika 41: Grad Boštanj iz Valvasorjevih časov (Občina Grosuplje ..., 2009) in danes (Grad Boštanj ..., 2009).....	37
Slika 42: Dvorec Selo. Lavirana risba s tušem 1762 (L. Wiser pl. Breg. NUK ..., 2009), fotografija dvorca iz leta 1910 (NUK ..., 2009) in dvorec Selo danes (GIVO ..., 2009) ...	37
Slike 43: Današnje stanje graščine Dol z vidnim konceptom parkovne ureditve (Hribar, 2008).....	39
Sliki 44: Vstopna aleja s prvotnim drevoredom okoli leta 1930 (INDOK ..., 2009) in vstopna aleja danes	40
Slika 45: Izsek iz Franciscejskega katastra iz leta 1840 podrobneje prikazuje parkovno zasnovo dvorca z značilnimi baročnimi sestavinami (Franciscejski ..., 1869).....	41
Sliki 46: Detajlni prikaz obravnavanega območja na izseku iz Franciscejskega katastra z značilno baročno sekvenco v zasnovi (Franciscejski ..., 1869).....	42
Slika 47: Izsek iz Reambulančnega katastra iz leta 1867 podrobneje prikazuje preoblikovano parkovno zasnovo dvorca v angleško krajinskem slogu (Reambulančni ..., 1882).....	44
Slika 48: Detajlni prikaz delno preoblikovane parkovna zasnove v angleško krajinskem slogu (Reambulančni ..., 1882).....	45
Slika 49: Vstopna (južna) stran dvorca s parkovno ureditvijo okoli leta 1920–1930 (INDOK ..., 2009) in kasneje okoli leta 1975, ko so ponovno posadili lipov drevored (INDOK ..., 2009).....	45
Slika 50: Sprednja stran grajskega poslopja danes	46
Slika 51: Vstopna aleja in lipov drevored danes	46
Slika 53: Valburga z dvorcem, v ozadju Stari grad in Smlednik (Google Earth ..., 2010) .	49
Slika 54: Prikaz morfologije terena z obravnavanimi objekti (Google Earth ..., 2010)	49
Slika 55: Prikaz območja obdelave na topografski karti (podloga: TTN 5 ..., 1994).....	50
Slika 56: Prikaz morfologije terena na topografski karti (podloga: TTN 5 ..., 1994; DMR ..., 2008).....	51
Slika 57: Vodne površine. Koridor reke Save z Zbiljskim jezerom daje območju posebno vrednost, saj je tukaj raba prostora tako rekreacijska in turistična kot tudi energetska (»Topografski ...«, 2007; podloga: DOF ..., 2006).....	52
Slika 58: Razgled s smledniškega gradu (Wikipedija ..., 2009).....	53
Slika 59: Naselje Valburga z lepo vidno sprednjo stranjo dvorca (Wikipedija ..., 2009) .	53
Slika 60: Raba tal (Geopedia, 2009; podloga: DOF ..., 2006)	54
Slika 61: Pokrovnost tal CLC 2006 (Geopedia, 2009; podloga: TTN 5 ..., 1994).....	55
Slika 62: Natura 2000, naravne vrednote ter ekološko pomembna območja (Naravovarstveni ..., 2009; podloga: TTN 5 ..., 1994)	57
Slika 63: Pogled z bližnjega polja na cerkev sv. Valburge in dvorec z drevoredom	58
Slika 64: Prikaz strnjene poselitve na območju urejanja – vas v gruči (podloga: DOF ..., 2006; Kataster stavb ..., 2009).....	59
Slika 65: Prometna shema širšega območja obdelave. Prikaz dostopov do obravnavanega območja in prikaz naselbinskih središč v okolici	60
Slika 66: Prikaz prometnih povezav (»Topografski ...«, 2007; podloga: DOF ..., 2006)....	61

Slika 67: Prikaz javnih in poljavnih zelenih površin v naseljih Valburga in Smlednik (podloga: TTN 5 ..., 1994; DMR ..., 2008)	63
Slika 68: Prikaz morfologije terena (podloga: TTN 5 ..., 1994)	64
Slika 69: Prikaz komunikacij (podloga: TTN 5 ..., 1994)	64
Slika 70: Prikaz strukture parcelacije (podloga: DKN ..., 2009)	64
Slika 71: Prikaz strukture polj (podloga: TTN 5 ..., 1994; DOF ..., 2006)	64
Slika 72: Prikaz strukture vegetacije (podloga: DOF ..., 2006)	64
Slika 73: Prikaz pozidanosti območja (podloga: Kataster stavb ..., 2009)	64
Slika 74: Prikaz vzorca v krajini, ki ga narekujejo tako naravne danosti kot tudi grajene sestavine (podloga: DOF ..., 2006; TTN 5 ..., 1994; DKN ..., 2009; Kataster stavb ..., 2009)	65
Slika 75: Navezava dvorca na lokalne danosti v prostoru (podloga: TTN 5 ..., 1994)	66
Slika 76: Tlorisna shema območja obravnave z označenimi panoramskimi izhodišči in pogledi (podloga: TTN 5 ..., 1994)	67
Slika 77: Pogled z mesta Krvavega znamenja proti Valburgi in Smledniku (pogled 1 s točke 1)	67
Slika 78: Panoramska fotografija širšega obravnavanega območja prikazuje cerkev sv. Valburge, dvorec z drevoredom, Smledniški hrib in Brezovec (pogled 2 s točke 2)	67
Slika 79: Pogled obsega cerkev sv. Valburge, v ozadju dvorec z drevoredom ter Smledniški hrib s Starim gradom in Kalvarijo (pogled 3 s točke 2)	68
Slika 80: Cerkev sv. Valburge, v ozadju dvorec z ohranjeno platano in lipovim drevoredom ter vznožje Smledniškega hriba (pogled 4 s točke 2)	68
Slika 81: Panoramski prikaz Lazarinijevega dvorca z drevoredom (pogled 5 s točke 3) ...	68
Slika 82: Panoramski prikaz Lazarinijevega dvorca z lipovim drevoredom, v ozadju je viden Stari grad na Smledniškem hribu (pogled 6 s točke 4)	68
Slika 83: Panoramska fotografija prikazuje naselje Valburgo in Smledniški hrib s Kalvarijo in Starim gradom (pogled 7 s točke 5)	68
Slika 84: Pogled na Smledniški hrib s Kalvarijo in Starim gradom, pod njim naselje Smlednik (pogled 8 s točke 6)	68
Slika 85: Pogled na cerkev sv. Urha v Smledniku, v ozadju hrib Brezovec (pogled 9 s točke 6)	69
Slika 86: Panoramski pogled na Smledniški hrib in Brezovec nad Smlednikom (pogled 10 s točke 6)	69
Slika 87: Pogled na zahodni del območja obravnave, kjer stoji edina preostala stara platana. V ospredju je ohranjen zid, sestavljen iz zidanih stebrov	72
Slika 88: Grajska kašča z ohranjenim kamnitim zidom	72
Slika 89: Garaže, dozidane grajski kašči	72
Slika 90: Nekdanja stavba okrožnega glavarstva in sodišča	72
Slika 91: Prikaz območja obdelave na digitalnem ortofoto posnetku v merilu 1:2000 (podloga: DOF ..., 2006)	73
Slika 92: Popis obstoječe vegetacije na obravnavanem območju (podloga: DKN ..., 2009; Kataster stavb ..., 2009)	74
Slika 93: Prikaz obstoječega stanja parkovnega dela dvorca	76
Slika 94: Prikaz obstoječega stanja dvorca s pripadajočimi objekti	77
Slika 95: Posledice požara, podatknjenega januarja 2007 (Dokl, 2007; Cjuha, 2007)	78
Slike 96: Nenadzorovano razraščanje vegetacije kot posledica nevzdrževanosti dvorca in parka	79

Slika 97: Arhivska vira. Levo izsek iz Franciscejskega katastra iz leta 1840, desno izsek iz Reambulančnega katastra iz leta 1867 (Franciscejski ..., 1869; Reambulančni ..., 1882)...	87
Slika 98: Primerjavi različnih parkovnih zasnov iz različnih časovnih obdobj. Slika levo prikazuje baročno parkovno zasnovo, slika desno pa ureditev, nastalo pod vplivom angleško krajinskega sloga (podloga: Franciscejski ..., 1869; Reambulančni ..., 1882)	88
Slika 99: Shema prostorske osi Lazarinijevega dvorca	89
Slika 100: Prikaz načrtovane parkovne ureditve	90
Slika 101: Trenutno stanje parka z nenadzorovanim zaraščanjem	90
Slika 102: Prikaz parkovne ureditve po predvideni rekonstrukciji	90
Slika 103: Prikaz ohranitve in rušitve objektov (podloga: DKN ..., 2009; Kataster stavb ..., 2009)	91
Slika 104: Predlog ureditve okolice dvorca Lazarini (podloga: DKN ..., 2009; Kataster stavb ..., 2009)	92
Slika 105: Predlog ureditve okolice dvorca Lazarini z dodatnim opisom posameznih enot in elementov (podloga: DKN ..., 2009; Kataster stavb ..., 2009)	93
Slika 106: Zasaditvena situacija (podloga: DKN ..., 2009; Kataster stavb ..., 2009)	94
Slika 107: Karta prevezov širšega območja obravnave (podloga: DOF ..., 2006; DKN ..., 2009; Kataster stavb ..., 2009)	95
Slika 108: Karta prevezov ožjega območja obravnave (DOF ..., 2006; DKN ..., 2009; Kataster stavb ..., 2009)	96
Slika 109: Perspektiva predlagane parkovne ureditve	97
Slika 110: Prikaz predlagane parkovne ureditve	97
Slika 111: Pogled na južni del parka z lokalne ceste	98
Slika 112: Vstopna aleja, pogled proti dvorcu	98
Slika 113: Pogled v smeri nadaljevanja kompozicijske osi	99
Slika 114: Vstop v park z dostopne lokalne ceste	99
Slika 115: Oznaka značilnih pogledov sekvence vstopa v park	100
Slika 116: Značilni pogled 1 – vstopna aleja, pogled proti dvorcu	100
Slika 117: Značilni pogled 2 – pogled v smeri nadaljevanja kompozicijske osi	100
Slika 118: Značilni pogled 3 – pogled s parka v smeri kompozicijske osi – nadaljevanje v krajino	100
Slika 119: Oznaka posameznih pogledov na parkovnem delu obravnavanega območja ..	101
Slika 120: Pogled A – pogled s sredinskega dela parka proti kavarni (detajl predlagane parkovne ureditve – vodometa)	101
Slika 121: Pogled B – pogled s kavarne proti parku	101
Slika 122: Pogled C – pogled z roba parka proti Lazarinijevemu dvorcu	101
Slika 123: Prikaz povezave elementov smledniške dediščine z novo tematsko potjo (podloga: DOF ..., 2006)	102
Slika 124: Prikaz obstoječih sprehajalnih in rekreacijskih poti na obravnavanem območju s predvideno tematsko potjo (podloga: DOF ..., 2006)	103

KAZALO PRILOG

Priloga A: Raba prostora

Priloga B: Karta obstoječih športno-rekreacijskih poti

Priloga C: Karta predvidene tematske poti, primerna za turistično informacijsko gradivo

Priloga D: Analitična karta pogledov na okolico obravnavanega območja

Priloga E: Karta obstoječih pogledov na območje obravnave – dvorec s parkovnim delom

SLOVARČEK

Terminologija na področju obnove, varstva ter ohranitve kulturne dediščine je dostikrat napačno razumljena. Peter Fister (1979: 11) trdi, da problem poimenovanja pojmov in nejasnih definicij izvira iz premalo poglobljenega sodelovanja med filozofskim in tehničnim gledanjem na problem.

Če povzamemo različne vire (Fister, 1979; ZVKDS, 2010; Priročnik ..., 2009; Zakon o varstvu ..., 2008; UNESCO, 2009; Deanovič in Kavčič, 2004; Lukan, 2009), ugotovimo, da vsak od navedenih pojmov vsebuje več možnih razlag. Zato v diplomski nalogi predstavljam slovar pojmov z dodatnim opisom.

Adaptacija	Adaptacija pomeni preureditev. Adaptacija spomenika sestoji iz prilagoditve stavbe za sodobne, družbeno koristne namene. Opremljen mora biti v skladu s sodobnimi potrebami, vendar pa je treba pri tem ohranjati njegov zgodovinski značaj. V krajinskem merilu govorimo o uvedbi nove dejavnosti v področje, kjer dosedanja že izumira.
Dokumentiranje	Dokumentiranje spremlja vse faze strokovnega dela. Obsega sistematično zbiranje, obdelavo, analizo, iskanje in posredovanje podatkov. V dosjeju praviloma zbiramo vse podatke o stavbi ali območju.
Dozidava	Dozidave arhitekturnih spomenikov morajo biti jasno razpoznavne kot sodobne ter v skladu z arhitekturno kompozicijo spomenika in njegovega okolja. Potrebno jih je obdržati v mejah nenapadalne prepoznavnosti.
Enota kulturne dediščine	Enota kulturne dediščine je del stavbe ali cela stavba, več stavb ali območje, ki ima lastnosti kulturne dediščine. Ob opredeljevanju posamične enote upoštevamo zlasti naslednja načela: enovitost prostora, istovrstnost prvotne uporabe in enotnost varstvenega pristopa.
Evidentiranje	Evidentiranje je delovna faza, ko na podlagi izsledkov temeljnih ved, terenskega dela konservatorjev in drugih virov (obstoječe varstvene evidence) izbiramo predmete, stavbe, skupine stavb oziroma območja, ki imajo lastnosti možne kulturne dediščine. Poseben način pridobivanja gradiva in hkrati podatkov o dediščini je tudi arheološko raziskovanje.
Inventar	Inventar je končni cilj evidentiranja. Inventarji se vodijo v obliki seznamov, kazal in kart. V nasprotju z evidenco mora imeti inventar javno obliko: osrednji del predstavljata vrednotenje dediščine in določitev varstvenih režimov.
Inventarizacija	Inventarizacija je strokovni postopek pridobivanja gradiva za inventar.
Konservatorstvo	Konservatorstvo je (kot neposredno varstvo) interdisciplinarna stroka, ki usmerja procese ohranjanja oziroma ravnanja z dediščino. Ravna se po načelih, ki jih določajo strokovne izkušnje, zakonska določila, mednarodni dogovori in priporočila. Konservatorji-

restavradorji vračajo obstoječe sestavine v znano prvotno stanje, odstranjujejo neustrezne sestavine brez poškodovanja in predvsem brez preoblikovanja originalnosti. Osnovna naloga konservatorjev-restavradorjev je torej zaščita in varovanje kulturne dediščine za bodoče rodove kot materialnega dokaza o človekovi dejavnosti in njegovem okolju. Star izraz za konservatorstvo je spomeniško varstvo.

Kultura

Kultura je eden izmed najbolj kompleksnih družbenih pojmov s številnimi definicijami. UNESCO (2009) jo opredeljuje kot »niz značilnih duhovnih, snovnih, razumskih in čustvenih pojavov družbe ali posamezne skupine; razen umetnosti in literature obsega načine življenja, temeljne človekove pravice, vrednostne sisteme, tradicije in verovanja«

Kulturna krajina

Kulturna krajina je nepremičninska dediščina, ki je odprt prostor z naravnimi in ustvarjenimi sestavinami.

Kulturni spomenik

Kulturni spomenik je kulturna dediščina s posebnim statusom, ki si ga pridobi na podlagi akta o razglasitvi. Vsebovati mora prvine, s katerimi je dokazana kontinuiteta ali posamezna stopnja kulturnega in civilizacijskega razvoja, ali predstavljati kakovosten dosežek ustvarjalnosti. Glede na vrednotenje kulturnim spomenikom podeljujemo status kulturnega spomenika lokalnega ali državnega pomena, glede na vsebino jih razvrščamo v varstvene skupine. UNESCO (2009) in Svet Evrope obravnavata spomenik (poleg skupin stavb in območij) praviloma kot izjemno prostorsko in večpomensko kakovost.

Obnova

Obnova obsega načrtovalske in izvedbene ukrepe in posege, ki bodo omogočili stavbi (območju) ustrezno koristnost. Njen cilj je na podlagi predhodne ocene stanja, vrednotenja in opredelitve varovanih sestavin doseči v čim večji meri spoštovanje celovitosti in značaja stavbnega sestava, gradiv in konstrukcij ter ustrezne vsebine. Načela posegov so postopnost, nujnost in (kasnejša možna) odstranitev.

Okolica

Okolica je najožje funkcionalno območje varovane kulturne dediščine. Predstavlja del enote dediščine, ki ji obseg določa varstvena služba v postopkih vpisa v register. Poleg najožje okolice se običajno varuje pred neustreznimi posegi tudi širše, tako imenovano vplivno območje, ki se določa v strokovnih zasnovah oziroma v postopkih priprave prostorskih aktov.

Ohranjanje

Ohranjanje je najširši pojem. Združuje vse vrste politik, strategij, zakonskih, upravnih in tehničnih ukrepov ter dejavnosti, povezanih z dediščino. Ohranjanje dediščine v širšem pomenu so ukrepi in dejanja, ki vodijo k zavarovanju, ohranjanju in skupnemu uživanju dediščine.

Poseg v varovano stavbo ali območje

Poseg v varovano stavbo ali območje je v najširšem pomenu vsakršno delo, ki spreminja videz, strukturo, notranja razmerja ali uporabo dediščine, ki dediščino popači, povzroči njeno propadanje, uničuje ter odstranjuje ali spreminja njeno lokacijo.

Prezentacija	Prezentacija je poseg, s katerim izluščimo in poudarimo varovane lastnosti izbrane stavbe ali območja ter jih napravimo dostopne širšemu krogu ljudi, kar je osnova kulturne funkcije dediščine. V širšem pomenu obsega tudi dodatno opremo in vsebino za informiranje obiskovalcev.
Prenova	Osnovno izhodišče prenove je ohranjanje originala, pričevalnosti in prepoznavnosti dediščine v prostoru in času. Obenem pa je priporočljivo z utrditvenimi posegi zagotoviti potrebno varnost nosilne konstrukcije.
Register nepremične kulturne dediščine	Register nepremične kulturne dediščine je uradna, računalniško podprta zbirka podatkov kulturne dediščine na območju Slovenije, ki je v pristojnosti države. Posebna služba Ministrstva za kulturo vpisuje vanj na predlog strokovne službe vso nepremično kulturno dediščino, ne glede na vrsto, tip, obseg, lastništvo ali varstveni status. Omogoča identifikacijo, opis, varstveni režim, lokacijo in njeno povezavo z drugimi enotami. Na podlagi vpisa vanj je dediščina pravno varovana v vseh postopkih.
Rekonstrukcija	Rekonstrukcija pomeni obnovo ene izmed razvojnih stopenj zgodovinskega spomenika, ki ni več živa kot predmet v spominu današnjega rodu. Rekonstrukcijo zgodovinskega spomenika izberemo, kadar je ohranjenih zelo malo oziroma kadar ni ohranjenih nobenih prvotnih ostankov. Je neposredna obnova nekega zgodovinskega spomenika, katerega prvotna snov je popolnoma propadla. Rekonstrukcija torej pomeni predvsem obnovo, ki deloma temelji na hipotezah. Rekonstrukcija predstavlja vrnitev k originalu, viru, izvoru. Pri rekonstrukciji ne gre za to, da bi rekonstruktor našel prav vse, celo tiste najbolj izgubljene dokumente na izvorni ravni ter se na ta način približal dogodku/originalu takemu, kot je bil v resnici, temveč gre za vrnitev k nečemu, čemur bi lahko rekli točka nič, ki predstavlja izvir vsakega (umetniškega) dejanja in jo pozna tudi izvorni dogodek, torej trenutek (čas), ko še ničesar ni, ko so vse možnosti še odprte, ko se razodeva tisti potencial, ki lahko usmeri izvorno kreativno energijo v vse možne smeri. Rekonstrukcija potemtakem ni posnetek ali podvojitev nečesa že odsotnega ali ponovno bivačnega (kot arhiv), temveč »istovetni zasutek« nečesa še ne obstoječega, še odsotnega, a navzočega v svoji potencialnosti – rekonstrukcija kot nenehna dearhivacija.
Restavratorstvo	Restavratorstvo razvija metodo ohranjanja dediščine od tehnoloških postopkov do vključevanja v sodoben način življenja. Restavracija arhitekturnega spomenika je sprejemljiva meja tehničnega posega. Bistveni pogoj za to je znanstvena gotovost, ki jo daje spomenik sam; gotovost izgine v trenutku, ko se začne podmena (hipoteza). Namen restavracije je pojasniti kompozicijo stavbe, da bi tako povečali poučni in estetsko-historični učinek spomenika.
Revitalizacija	Revitalizacija je tujka, ki je prodrla k nam skupaj z idejo o potrebnosti kompleksnih posegov v stara mestna jedra. Vsekakor

	pomeni več kot »sanacija«, saj je v njej zajeta predvsem funkcija in sam obstoj arhitekturnih spomenikov v prihodnosti. Deloma se je pri nas uveljavil izraz »prenova«.
Sanacija	Sanacija pomeni predvsem saniranje (zdravljenje) materialov in konstrukcij.
Topografiranje	Topografiranje je oblika evidentiranja, pri katerem konservator popisuje posamezno zvrst dediščine v izbranem prostorskem okviru. Služi kot podlaga za različne varstvene naloge.
Trajnostna raba dediščine	Trajnostna raba dediščine je raba le na način in v obsegu, ki dolgoročno ne povzroča izgube lastnosti, zaradi katerih je neki kulturni spomenik prepoznan za kulturno dediščino. S tako rabo ostaja neokrnjena sposobnost kulturne dediščine, da zadovoljuje kulturne potrebe in pričakovanja sedanje in prihodnjih generacij.
Trajnostni razvoj dediščine	Trajnostni razvoj dediščine je zadovoljevanje potreb sedanje generacije, ne da bi bile s tem okrnjene možnosti za zadovoljevanje potreb prihodnjih generacij v povezavi z dediščino. Trajnostni razvoj dediščine prepozna dediščino kot neobnovljiv vir, kontrolira njeno rabo in usmerja gospodarski, družbeni, kulturni in prostorski razvoj z namenom njene trajne ohranitve.
Varstvo	Varstvo (ohranjanje, konservacija) je podrejen pojem in obsega predvsem zakonsko, upravno in strokovno dejavnost. Varstvo dediščine v ožjem pomenu je dejavnost službe varstva nepremične in premične dediščine, ki jo opravljajo zavodi, ki so jih ustanovile občine ali država. Sestavni del varstva so tudi posamezniki in organizacije, ki so jim bila podeljena dovoljenja ali koncesije za izvajanje varstvenih nalog, ter nevladne ustanove in društva, ki delujejo na varstvenem področju. Nastala so skupna načela varovanja dediščine, ki temeljijo na poudarjanju kakovosti podedovanega okolja, ohranitvi njegove avtentičnosti, vključitvi v sodoben način življenja ter s tem povečanje spoštovanja svoje lastne kulture in kulture drugih narodov.
Varstvena skupina	Varstvena skupina opredeljuje način in namen varstva posameznih kulturnih spomenikov. Kulturne spomenike razvrščamo glede na strokovni interes temeljnih strok v naslednje varstvene skupine: arheološke, zgodovinske, umetnostnozgodovinske oziroma umetnostne in arhitekturne spomenike, naselbinske, etnološke, tehniške spomenike, spomenike oblikovane narave, kulturno krajino in knjižnično gradivo.
Varstveni režim	Varstveni režim določa obseg obnovitvenih posegov v stavbe in območja.
Vplivno območje	Vplivno območje je širša okolica nepremičnega spomenika ali dediščine, ki je določena z zgodovinskega, funkcionalnega, prostorskega, simbolnega in socialnega vidika in znotraj katere morajo biti posegi v prostor in dejavnosti prilagojeni celostnemu ohranjanju ali v kateri se presojujejo vplivi na dediščino. Določi se ob pripravi strokovnih zasnov za potrebe prostorskega načrtovanja. Vplivno območje je po topografskih mejah določen fizični prostor

(območje), ki obdaja stavbo ali območje in mu zagotavlja prostorsko neokrnjenost oziroma delovanje njegove kulturne funkcije v prostoru, omogoča ustrezno vidno dožemanje in preprečuje morebitne negativne vplive drugih dejavnosti na dediščino oziroma zmanjševanje njene vrednosti.

Vrednotenje

Vrednotenje je eden najpomembnejših strokovnih postopkov, v katerem ločimo dediščino od »nedediščine« in izvedemo tudi notranje vrednostno razvrščanje v okviru kulturne dediščine. Postopek poteka na podlagi meril in interpretacij temeljnih ved ter njihove nadgradnje v smislu opredelitve kulturne funkcije v današnji družbi in prostoru.

Vzdrževanje

Vzdrževanje so v konservatorstvu redna dela, ki omogočajo fizično zavarovanje pred uničujočim delovanjem zunanjih sil (narave, človeka), oziroma vzdrževanje zatečenega stanja z določeno uporabo, ki ga zagotavlja lastnik oziroma uporabnik.

1 UVOD

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Ostanki Starega gradu na Smledniškem hribu (515 m nadmorske višine), Lazarinijev dvorec, Kalvarija, cerkev sv. Urha s pokopališčem, cerkev sv. Valburge ter Krvavo znamenje so zgodovinsko pomembni spomeniki, ki so močno zaznamovali zgodovino in razvoj naselja Smlednik (Reisp, 1987).

Smledniški grad, imenovan tudi Stari grad, je bil kot utrjen stolp na hribu nad vasjo zgrajen verjetno že v enajstem stoletju in so ga vse do leta 1610 dozidavali. Grad je bil središče obsežnega zemljiškega gospostva, ki so si ga lastile mnoge plemiške družine. Kmalu po letu 1635 je grof Verdenberg v vasi Valburga pozidal dvorec in tja prenesel sedež gosposčine. Današnja baročna podoba dvorca je nastala med letoma 1763 in 1779. Takrat so uredili tudi baročni park, pred dvorcem pa zasadili izreden lipov drevored. Leta 1795 so postali novi lastniki dvorca baroni Lazariniji in ga imeli v lasti do konca II. svet. vojne. Po vojni je bil dvorec s posestvom nacionaliziran in dolgo časa je bil v njem vzgojni dom. Leta 1990 je družina Lazarini ponovno pridobila del nekdanjega posestva skupaj z dvorcem, ki pa je zdaj prazen in v notranjosti močno poškodovan (Reisp, 1987; Smole, 1982).

Baročni dvorec s pripadajočim parkom danes propada in kot tak verjetno nima posebnega mesta v podobi nekdanjega zgodovinsko pomembnega naselbinskega središča.

S poudarkom središčne vloge Lazarinijevega dvorca v mreži vseh objektov kulturne dediščine v območju Smlednika bi lahko, na programski in strukturni ravni, prispevali k novi prepoznavnosti kulturne dediščine in naselja samega.

S celovitim konceptom ureditve bi tako dvorcu ustvarili ustrezno dopolnitev in vrnili njegovo razpoznavnost. Posledično bi s tem pripomogli k prepoznavnosti celotnega naselja in k izboljšanju bivalnega okolja za prebivalce, turistom pa ponudili višji nivo kulturnega, izobraževalnega in športno rekreacijskega programa.

1.2 DELOVNA HIPOTEZA

Skozi pregled zgodovine grajene substance kulturne dediščine v območju Smlednika lahko ugotovimo, da imamo zabeležena vsa pomembna zgodovinska obdobja. Obravnavano območje je namreč bogato z objekti kulturne dediščine, medtem ko se ostaline vrtnetne umetnosti skoraj niso ohranile.

Naloga temelji na hipotezi, da bi s ponovno vzpostavitvijo stanja vrtnoarhitekturne dediščine Lazarinijevega dvorca ustvarili ustrezno dopolnitev spomenika kot zaokrožene celote in poudarili njegovo središčno vlogo v mreži vseh objektov kulturne dediščine v Smledniku. S tem bi spomeniku povrnila njegovo estetsko in simbolno vrednost in tako pripomogli k njegovi celoviti razpoznavnosti. Hkrati pa bi z ustrezno programsko dopolnitvijo in vzpostavitvijo vidnega stika povezali posamezne elemente smledniške dediščine v prepoznavno celoto.

1.3 CILJ NALOGE

Naselje Smlednik je bogato s simbolnimi strukturami, ki pa danes predstavljajo neizkoriščen potencial. Od vseh pomembnih spomenikov kulturne dediščine v Smledniku je v najslabšem stanju baročni dvorec v Valburgi.

Poglavitni cilj diplomskega dela je izdelati predlog rekonstrukcije okolice dvorca Lazarini z jasnimi smernicami in opredelitvami prostorskega urejanja ter poudariti središčno vlogo dvorca v mreži vseh ohranjenih objektov kulturne dediščine v Smledniku.

Z opredelitvijo rekonstrukcije vrtno ureditve se bo ustvarila ustrezna dopolnitev spomenika kot zaokrožene celote, hkrati pa bomo s tem povrnili njegovo estetsko in simbolno vrednost.

Z iskanjem povezav med posameznimi objekti kulturne dediščine na simbolni, zgodovinski in funkcionalni ravni bomo dobili uporabno in razpoznavno celoto spomenikov v naselju Smlednik.

Ponovna ureditev dvorca s parkom bo s svojo središčno vlogo v mreži vseh ohranjenih objektov kulturne dediščine na obravnavanem območju prispevala k novi prepoznavnosti kulturne dediščine in naselja samega, sčasoma pa pripomogla k izboljšanju življenjskega okolja in razvoju turizma.

1.4 METODE DELA

Naloga je zahtevala pregled relevantne strokovne in poljudne literature, vezane na območje obravnave, in seznanitev s projekti, ki so se ukvarjali s podobno prostorsko problematiko. Zahtevala je delo v arhivih, prostorske analize in terenske raziskave ter analiziranje nekaterih statističnih podatkov. Pogovori z lastniki dvorca in konservatorji na Zavodu za varstvo kulturne dediščine Ljubljana so pomagali pri dvoumnih oziroma pomanjkljivih arhivskih podatkih. Cilj teh raziskav je bila čim natančnejša ugotovitev videza in zgradbe objekta kulturne dediščine v preteklosti.

Diplomska naloga obsega dva dela. Prvi del predstavlja splošni oziroma teoretični del, ki zajema splošen opis kulturne dediščine, njeno vrednotenje, zgodovinski razvoj gradu in dvorca v povezavi z ostalimi objekti kulturne dediščine v Smledniku. Ta poglavja raziskujejo tako simbolno kot tudi zgodovinsko povezanost posameznih objektov na obravnavanem območju. Gre za obsežen del, ki obsega tako analizo stanja kot tudi analizo in vrednotenje zgodovinskih, likovnih in drugih podatkov o objektu. Vsebuje tudi raziskovanje razvoja stavbne arhitekture, saj so posamezne spremembe arhitekture pogosto povezane s spremembami v vrtnoarhitekturni zasnovi.

Drugi del naloge sestavljajo poglavja o strukturi, ki predstavljajo inventarizacijo in analizo širšega območja urejanja. Gre za analizo današnjega stanja: ugotavljanje stopnje ohranjenosti, ogroženosti ipd. Pomemben del raziskav je tudi delo na terenu, ki je zajemalo natančne izmere, popise vseh vrtnoarhitekturnih sestavin objekta, njihovo stanje in fotodokumentacijo. Poglavja o programu zajemajo iskanje povezav med objekti kulturne

dediščine na funkcionalni ravni, raziskovanja ponudbe naselja in turistične dejavnosti v okolici.

V sklepnem delu so podane smernice za ohranjanje objektov kulturne dediščine ter predlog rekonstrukcije okolice dvorca Lazarini v Smledniku.

2 OPREDELITEV KULTURNE IN VRTNOARHITEKTURNE DEDIŠČINE

2.1 KULTURNA DEDIŠČINA

Kulturna dediščina omogoča ohranjanje človeške zgodovine, ne glede na izvor, razvoj in ohranjenost. Je neposredno vključena v prostor in življenje v njem in je ponos vsakega naroda. Obenem nas razlikuje od drugih narodov ter hkrati z njimi povezuje. Bogata dediščina je torej odraz posameznega naroda in obenem dokaz o njegovem obstoju. Predstavlja prostor, v katerem smo ustvarili lasten način bivanja in sožitja z naravo, razvili številne oblike stavbarstva in tehnike krašenja ter ostala umetnostna dela, ki nas vključujejo v evropski kulturni prostor. Materialni sledovi zgodovinskega razvoja ter visoki človekovi dosežki so bistveni sestavni deli ne le preteklosti ali sedanjosti, ampak tudi prihodnosti (Fister, 1979; Bogovič, 2004).

Zakon o varstvu kulturne dediščine (2008) opredeljuje dediščino kot »dobrine, podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti ter drugi državljanke in državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas«.

V preteklosti je pojem kulturne dediščine opredeljeval posamezne spomenike, gradove, cerkve, mesta ter občasno spomenike tehniške zapuščine. Z razvojem mest in tehnologije se poenotijo bivalni vzorci in zmanjševati se začnejo razlike med posameznimi kulturami. Zato danes pojem kulturne dediščine vključuje vso zapuščino naše dejavnosti v prostoru, tako način poselitve, odnos do narave in ustvarjanja krajine, naselij in zgradb, kot tudi način gradnje, obdelave gradiv, obrtna znanja ter posamezne spomenike (Vardjan, 1992: 27–42).

2.2 VRTNOARHITEKTURNA DEDIŠČINA

Kot navaja Dušan Ogrin (1992), ima vrtnoarhitekturna dediščina pri nas zelo pomembno vlogo, saj ustvarja primeren prostorski okvir ohranjenim stavbnim spomenikom kulturne dediščine. Vrtne arhitekturne dediščine tvori projekcijsko ozadje stavbnim spomenikom in deluje kot zaščita proti vdorom zazidave v neposredni bližini spomenika kulturne dediščine.

Skozi čas je služila predstavljanju družbene moči in uresničevanju človekovih idealov. Z estetskimi sredstvi je gradila neobstoječ, izmišljen boljši svet. Skušala je doseči najvišji smoter grške antike »kalokagatijo«, kar pomeni združitev lepega z dobrim (Ogrin, 1995: 7–12).

Vrtna umetnost odraža poleg vizualnega tudi globlji pomen, saj lahko ustvarja znake oziroma simbolna sporočila. Daje možnost različnih predelav naravnega gradiva z vrsto lastnih abstrakcij, pri čemer je izbor gradiva širši kot pri drugih umetnostih. Omogoča lastno oblikovanje in razvoj svojevrstnih izraznih sredstev, tako enostavnih kot zapletenih. Ima posebno družbeno vlogo, tako pri soustvarjanju kot pri odslikavi družbenih tokov.

Označuje položaj človeka in mu zagotavlja varnost, pospešuje humanizacijo in dviga raven družbene zavesti. Poleg vsega pa je pomemben tudi izviren način, s katerim se je vrtna umetnost opredmetila pri vsaki nalogi. Predstavlja torej vzpon človeškega duha in dosežek v najzahtevnejšem mediju izražanja. Razvita zavest o dediščini pa predstavlja močno identiteto vsakega posameznega naroda (Ogrin, 1995: 7–12).

Na območju Smlednika smo z vrednotenjem vrtnoarhitekturne dediščine opredelili vlogo in pomen dvorca ter tako ugotovili stopnjo in način obnove.

Aleš Hafner v poglavju Restavratorski vidik pri obnovi vrtnoarhitekturne dediščine navaja, da merila vrednotenja lahko razdelimo v večje skupine, kot so vrtnoarhitekturna tipološka merila, stilna merila, dendrološka merila, merila zgodovinske pričevalnosti in merila, ki izhajajo iz sedanjega stanja (Hafner, 1992: 7–16).

V parku dvorca Lazarini smo preverili značilnost uporabe za določen slog, redkost rastlinske vrste pri nas ali v svetu, edinstvenost razrasti ter oblikovni vidik rastlinskega fonda, znanstveno poučno vrednost in lokalne značilnosti. Ugotavljali smo, ali je obravnavani objekt predstavnik v razvoju vrtnoarhitekturnega ustvarjanja pri nas, ali je odraz socialnih, družbeno ekonomskih ali drugih značilnosti določene dobe. Preverjali smo, ali je objekt vezan na pomembnejše zgodovinske dogodke oziroma osebe ter kakšna je njegova povezanost z okoljem oziroma drugimi objekti kulturne dediščine. Preučili in analizirali smo tudi sedanje stanje in ocenili stopnjo ohranjenosti celotne vrtnoarhitekturne zasnove in njenih posameznih elementov ter stopnjo ohranjenosti drevnin. Ovrednotene in upoštevane so bile tudi prostorske sestavine, ogroženost ter antropogeni vplivi na objekt vrtnoarhitekturne dediščine. Pri obnovi pa je bilo potrebno poleg teoretičnih izhodišč upoštevati tudi druge vidike, povezane s pomenom vrtnoarhitekturnega objekta v preteklosti, današnje stanje in namen za prihodnost. Na podlagi zanesljivih in preverjenih dokumentiranih virov smo si prizadevali za ohranitev in obnovitev čimbolj prvotnega stanja.

2.3 DANAŠNJE STANJE DEDIŠČINE

Kulturna in vrtnoarhitekturna dediščina je v današnjem času ogrožena zaradi onesnaževanja, nenadzorovanega ekonomskega razvoja, podnebnih sprememb, množičnega turizma in ostalih dejavnikov.

Skoraj vsi ohranjeni objekti dediščine se razlikujejo od prvotne zasnove, veliko jih je razobličeni, mnogi pa propadajo. Tako vrtnoarhitekturna dediščina pri nas največkrat nima potrebnih izhodišč za rekonstrukcijo, saj načrti, posnetki upodobitev, arhivski zapisi in opisi niso v celoti znani. Prav tako se ni v zadostnem obsegu ohranila spomeniška substanca, ki bi omogočila korektno prenovo (Ogrin, 1995: 7–12).

Naravno dediščino pa pri nas le redko srečamo, saj predstavlja resnične prvinske naravne vložke (npr. posebne primerke drevja). Torej je za večino objektov kulturne dediščine pri nas značilno pomanjkanje dokumentacije, njihova sedanja zgradba pa je v slabem stanju in nam ne daje opore za izdelavo zasnov oziroma prenovo. Izhodišče za prenovo tako predstavljajo preverjeni in utemeljeni kulturno-zgodovinski vidiki.

Bogovčič (2004: 5–18) navaja, da je ohranjanje tudi finančno vedno bolj zahtevno. Večina kulturne dediščine je odvisna od javnega financiranja. Količina sredstev, namenjenih za ohranjanje kulturne dediščine, je omejena. Konservatorsko-restavratorska stroka mora torej iz množice ogrožene dediščine izbrati tiste, ki so nujne in vredne ohranjanja. Brez potrebnih denarnih sredstev pa se največkrat zgodi, da lastnik grad prepusti propadu.

Kulturna dediščina je, tako v Evropi kot pri nas, pripomogla k razvoju turizma. Turizem ohranja kulturne vrednote, ki jih je človek ustvarjal skozi stoletja ali jih še ustvarja. Na eni strani torej pomaga obujati in ohranяти kulturno dediščino, po drugi pa jo s pojavom množičnega turizma pravzaprav ogroža. V objektih dediščine so se pojavile razne gostinske in turistične dejavnosti, ki so imele in še vedno imajo največkrat negativen vpliv. Ob teh objektih se pogosto razvijajo še dopolnilne dejavnosti, ki imajo največji vpliv na neposredno okolico. S tem pa turistična izraba graščin in dvorcev najbolj ogroža vrtno-umetnostno dediščino. Na podlagi izkušenj vidimo, da so najboljše tiste revitalizacije, ki programsko prinašajo dodatno kulturno dejavnost (muzej, galerija, glasbeno-dramska dejavnost ipd.). Privlačnost objekta se tako stopnjuje, krajinsko okolje pa je z omenjenimi dejavnostmi manj prizadeto (Hafner in sod., 1992; Ogrin, 1995; Jernejec Babič in sod., 2009).

Velika težava pri nas je tudi vandalizem, ki izvira iz nizke stopnje kulturne vzgoje in ozaveščenosti posameznikov.

Skrb vzbujajoč je tudi brezbrizen odnos lastnikov dediščine. Z denacionalizacijo so bili vrnjeni številni objekti kulturne dediščine dedičem nekdanjih lastnikov. Dediči pa niso odraščali v tem zgodovinskem okolju in na sam objekt oziroma prostor niso navezani ali pa nimajo dovolj denarja za njegovo prenovo in vzdrževanje. To lahko privede do neustreznega ravnanja z dediščino in posledično do propada.

»Človek ne gradi ničesar na novo, ampak vse le dograjuje ali nadgrajuje. Zato se mora vsak posameznik truditi, da dediščino, podedovano od svojih prednikov, ohranja in neokrnjeno prenese prihodnjim generacijam« (Ogrin, 1995: 12).

3 PREDSTAVITEV OBRAVNAVANEGA OBMOČJA

3.1 SPLOŠNI PODATKI O OBRAVNAVANEM SPOMENIKU

Baročni dvorec Smlednik, ki se nahaja na ravnici v naselju Valburga, je bil z Odlokom o razglasitvi 32 objektov za kulturne in zgodovinske spomenike v občini Ljubljana Šiška (1990), razglašen za spomenik kulturne dediščine.

Preglednica 1: Splošni podatki o spomeniku kulturne dediščine (Odlok o razglasitvi arheoloških ..., 1990)

Splošni podatki o spomeniku kulturne dediščine	
Evidenčna številka enote:	dvorec 666, park 7940
Ime enote:	Smlednik – Dvorec Valburga
Občina :	Medvode
Katastrska občina:	k.o. Smlednik
Parcelna številka:	1164/1; 1165/1; 1165/2; 1166 (Odlok o razglasitvi arheoloških ..., 1990); 482 (Register ..., 2010)
Lastnik in upravljalac:	Družina Lazarini

3.1.1 Opis enote nepremične kulturne dediščine: Smlednik – Dvorec Valburga

Preglednica 2: Opis enote nepremične kulturne dediščine (Register ..., 2010)

IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE	
Evidenčna številka enote:	666
Ime enote:	Smlednik – Dvorec Valburga
OPIS ENOTE DEDIŠČINE	
Vrsta dediščine:	nepremična kulturna dediščina
Tip enote:	profana stavbna dediščina
Obseg enote:	območje
Tipološka gesla enote:	dvorec s parkom, vrt
Tekstualni opis enote:	Baročni dvorec s poudarjeno osno postavitvijo. V dvorcu so kapela, poslikana velika dvorana in nizi prostorov s freskami. Poznobaročni vrt (1779) je bil kasneje preoblikovan v krajinskem slogu.
Datacija enote:	druga četrtina 17. stol., druga polovica 18. stol., 1763–1779
LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE	
Naselje:	Valburga
Občina:	Medvode
Lokacija:	Dvorec s parkom stoji na ravnici nad ježo na levem bregu Save, pod Starim gradom, sredi naselja Valburga, ob cesti Smlednik–Kranj.
PRISTOJNOSTI	
Območna enota:	ZVKD Ljubljana
RAZGLASITEV	
Akt razglasitve:	Odlok o razglasitvi 32 objektov za kulturne in zgodovinske spomenike v občini Ljubljana Šiška, Ur.l. SRS, št. 3/90–205
Vrsta in veljavnost razglasitve:	Stalna razglasitev do preklica; 3.2.1990–

3.1.2 Opis enote nepremične kulturne dediščine: Smlednik – Park dvorca Valburga

Preglednica 3: Opis enote nepremične kulturne dediščine (Register ..., 2010)

IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE	
Evidenčna številka enote:	7940
Ime enote:	Smlednik – Park dvorca Valburga
OPIS ENOTE DEDIŠČINE	
Vrsta dediščine:	integralna dediščina
Tip enote:	vrtnoarhitekturna dediščina
Obseg enote:	objekt
Tipološka gesla enote:	park
Tekstualni opis enote:	Zasnova sodi v 2. polovico 18. stol. Prvotno poznobaročni vrt je bil kasneje preoblikovan v krajinskem slogu z organsko mrežo sprehajalnih poti in različnim drevjem.
Datacija enote:	druga polovica 18. stol., 19. stol.
LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE	
Naselje:	Valburga
Občina:	Medvode
Lokacija:	Na robu vasi Valburga, ob cesti Smlednik–Kranj.
PRISTOJNOSTI	
Območna enota:	ZVKD Ljubljana
RAZGLASITEV	
Akt razglasitve:	Odlok o razglasitvi 32 objektov za kulturne in zgodovinske spomenike v občini Ljubljana Šiška, Ur.l. SRS, št. 3/90–205
Vrsta razglasitve:	Stalna razglasitev do preklica
Veljavnost razglasitve:	3.2.1990–

Status spomenika določajo naslednji akti:

- Odlok o razglasitvi 32 objektov za kulturne in zgodovinske spomenike v občini Ljubljana Šiška. Ur.l. RS, št. 3/90–205
- Sklep o javni razgrnitvi osnutka prostorskih ureditvenih pogojev za plansko celoto Š 13 Smlednik. Ur.l. RS, št. 5/92
- Sklep o javni razgrnitvi osnutkov odlokov o spremembah in dopolnitvah: Odloka o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto Š9 Medvode, Odloka o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto Š10 Pirniče, Odloka o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto Š12 Zbilje, Odloka o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto Š13 Smlednik, Odloka o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto Š15 Golo Brdo–Žlebe, Odloka o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto Š16 Trnovec–Topol, Odloka o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto ŠP 9/5 Goričane. Ur.l. RS, št. 118/05
- Odlok o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto Š 13 Smlednik. Ur.l. RS, št. 55/92 , 88/98, 35/02, 56/06

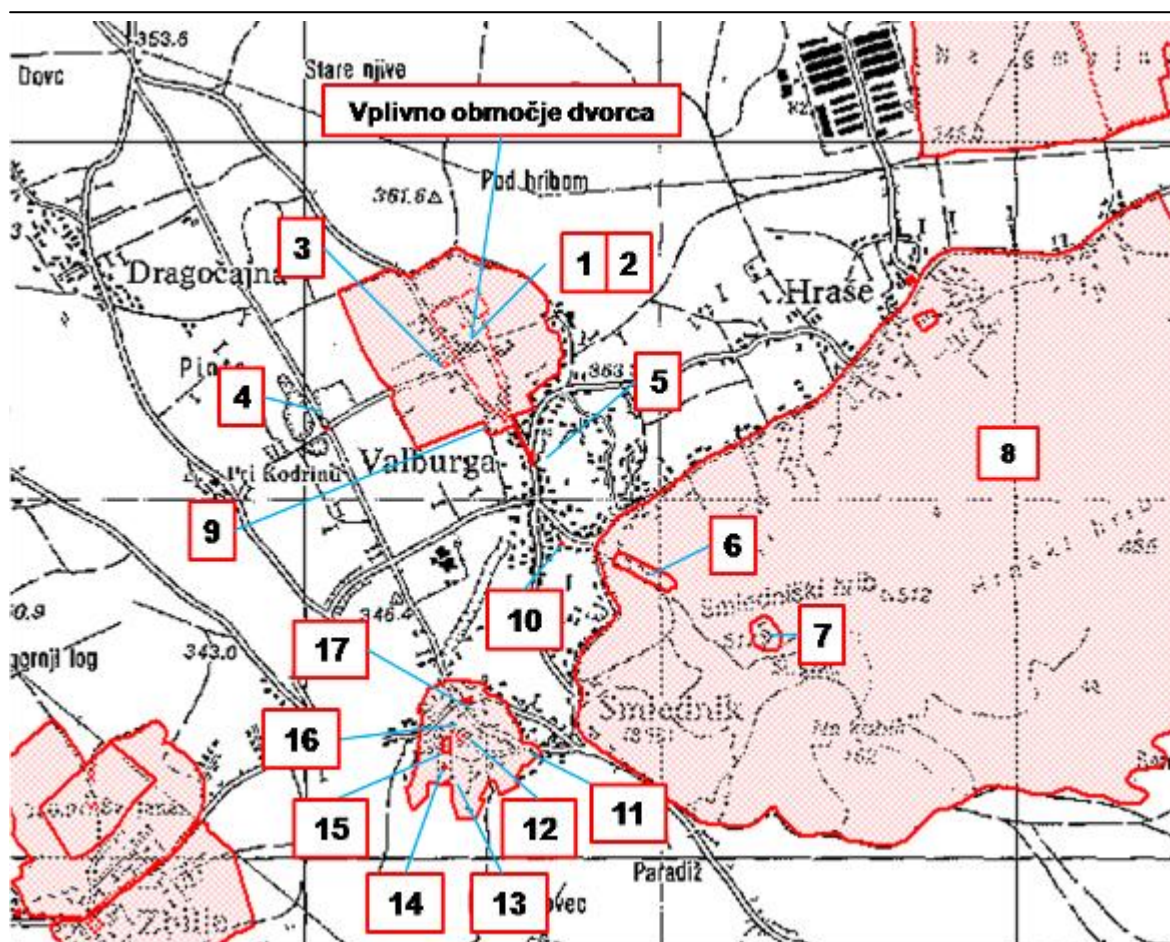
LEGENDA

- Izjemen pomen (najvrednejše sestavine dediščine, za katere je v smernicah opredeljeno maksimalno možno ohranjanje)
- Velik pomen (najvrednejše sestavine dediščine, za katere je v smernicah opredeljeno maksimalno možno ohranjanje z manjšimi korekturami)
- Srednji pomen (sestavine dediščine, za katere je v smernicah opredeljeno ohranjanje s korekturami in dopolnitvami)
- Majhen pomen (sestavine dediščine, za katere so v smernicah opredeljene možne spremembe)
- Brez pomena (sestavine dediščine, za katere so v smernicah opredeljene predelave, odstranitve in podobno)
- Moteče (sestavine dediščine, za katere so v smernicah zahtevane predelave, odstranitve in podobno)

Slika 1: Stopnja družbenega pomena obravnavanega parka (ZVKDS, 2010)

3.2 OBJEKTI KULTURNE DEDIŠČINE V NEPOSREDNI OKOLICI

Naselji Smlednik in Valburga sta bogati s spomeniki kulturne dediščine, ki danes na žalost predstavljajo neizkoriščen potencial. Z ureditvijo okolice dvorca Lazarini bi poudarili njegovo središčno vlogo v mreži vseh ohranjenih objektov kulturne dediščine na obravnavanem območju in tako pripomogli k prepoznavnosti ter fizični povezanosti vseh ohranjenih spomenikov v bližnji okolici, ki so zaznamovali zgodovinski razvoj Smlednika.

Legenda

- 1 – Dvorec
- 2 – Park dvorca
- 3 – Cerkev sv. Valburge
- 4 – Kapelica na polju
- 5 – Kapelica
- 6 – Kalvarija
- 7 – Stari grad
- 8 – Arheološko najdišče Stari grad

- 9 – Hiša, Valburga
- 10 – Spominska plošča
- 11 – Vas Smlednik
- 12 – Župnišče
- 13 – Grobna kapela rodbine Lazarini
- 14 – Spomenik padlim med prvo svetovno vojno
- 15 – Cerkev sv. Urha
- 16 – Kapelica sv. Urha
- 17 – Hiša, Smlednik

Slika 2: Prikaz tipov kulturne dediščine na obravnavanem območju v merilu 1:20.000 (ZVKD Ljubljana ..., 2009; podloga: TTN 5 ..., 1994)

Preglednica 4: Opis tipov kulturne dediščine na obravnavanem območju (ZVKD Ljubljana ..., 2009)

Oznaka na grafiki	Evidenčna številka dediščine (EŠD)	Ime območja kulturne dediščine	Vrsta pravnega režima	Tip enote dediščine	Obseg enote	Tipološka gesla enote dediščine	Datacija
1	666	Smlednik: Dvorec Valburga	spomenik	profana stavbna dediščina	območje	dvorec s parkom, vrt	druga četrtina 17. stol., druga polovica 18. stol., 1763–1779
2	7940	Smlednik: Park dvorca Valburga	dediščina	vrtnoarhitekturna dediščina	objekt	park	druga polovica 18. stol., 19. stol.
3	2274	Valburga: Cerkev sv. Valburge	spomenik	sakralna stavbna dediščina	objekt	podružnična cerkev, sv. Valburga	druga četrtina 14. stol., 1341, tretja četrtina 18. stol., 1763
4	16333	Valburga: Kapelica na polju	dediščina	sakralna stavbna dediščina	objekt	kapelica	prva polovica 19. stol.
5	16261	Valburga: Kapelica	dediščina	sakralna stavbna dediščina	objekt	kapelica	druga polovica 18. stol.
6	5912	Smlednik: Kalvarija v Smledniku	spomenik	sakralna stavbna dediščina	skupina objektov	križev pot, kapelica	tretja četrtina 18. stol., 1772, zadnja četrtina 20. stol.
7	5911	Smlednik: Stari grad	spomenik	profana stavbna dediščina	objekt	grad, razvalina	prelom 13. stol. in 14. stol., 1299
8	22065	Smlednik: Arheološko najdišče Stari grad	arheološko najdišče	arheološka dediščina	območje	gradišče, kastel, plano grobišče, žgani pokop	pozna bronasta doba, starejša železna doba, rimska doba
9	16332	Valburga: Hiša Valburga 10	dediščina	profana stavbna dediščina	objekt	hiša	zadnja četrtina 19. stol.
10	16249	Smlednik: Spominska plošča Albinu Grajzarju - Binetu	dediščina	profana stavbna dediščina	del objekta	spominska plošča	tretja četrtina 20. stol., 1984, prva svetovna vojna
11	16316	Smlednik: Vas	dediščina	naselbinska dediščina	območje	gručasta vas	19. stol.
12	5745	Smlednik: Župnišče	spomenik	profana stavbna dediščina	objekt	župnišče, trška hiša	18. stol., prva polovica 19. stol.
13	16314	Smlednik: Grobna kapela rodbine Lazarini	dediščina	sakralno profana stavbna dediščina	objekt	grobna kapela, grobnica	tretja četrtina 19. stol., 1860
14	5691	Smlednik: Spomenik padlim med prvo svetovno vojno	spomenik	memorialna dediščina	objekt	javni spomenik	prva svetovna vojna
15	2269	Smlednik: Cerkev sv. Urha	spomenik	sakralna stavbna dediščina	objekt	župnijska cerkev, sv. Urh	sredina 19. stol., 1847:1851, prva četrtina 20. stol., 1905–1913
16	16315	Smlednik: Kapelica sv. Urha	dediščina	sakralna stavbna dediščina	objekt	kapelica	sredina 19. stol., 1847–1851
17	16313	Smlednik: Hiša Smlednik 52	dediščina	profana stavbna dediščina	objekt	hiša	zadnja četrtina 19. stol., 1887

V bližini dvorca stoji na polju pod cerkvijo sv. Valburge poznobaročna kapelica, ki jo domačini imenujejo Krvavo znamenje, ker je bilo tu deželnoknežje morišče. Podružnična baročna cerkev sv. Valburge je bila postavljena med leti 1759–1761 in se slogovno navezuje na dela arhitekta Candida Zullianija (Prelovšek, 1986: 122).

Točno v liniji od Krvavega znamenja do stolpa na vrhu Starega gradu stoji 14 rokokojskih kapelic Križevega pota, z imenom Kalvarija (Kunaver, 2006). Ker je bila Kalvarija zgrajena že leta 1772 v povezavi s posestjo dvorca v Valburgi, predstavlja enega prvih načrtnih posegov krajinske arhitekture. Sredi vasi Valburga, na razpotju, stoji še ena poznobaročna kapelica.

Na pobudo baronov Lazarini je bila med leti 1849–1851 sezidana župnijska cerkev sv. Urha. Cerkev je zasnoval ljubljanski stavbenik Anton Brilli. Graditi so jo začeli leta 1847, končali pa leta 1851. Zgrajena je na mestu starejše gotske cerkve v takrat modernem neoromanskem slogu.

Za cerkvijo, na pokopališču, se nahaja neoromanska družinska grobnica rodbine Lazarini z družinskim grbom nad vhodom, ki je bila zgrajena med leti 1860–1864. Iz istega časa je tudi znamenje pod župnijsko cerkvijo, ki ga je poslikal Leopold Layer (Tršan, 2001: 10–23).

Slika 3: Vstopna stran dvorca Lazarini v Valburgi

Slika 4: Kapelica v Valburgi

Slika 5: Krvavo znamenje na polju

Slika 6: Cerkev sv. Valburge

Slika 7: Pogled z mesta Krvavega znamenja proti dvorcu: Cerkev sv. Valburge, v ozadju drevored dvorca

Slika 8: Pogled z mesta Krvavega znamenja proti Smledniku: Župnijska cerkev sv. Urha v Smledniku

Slika 9: Pogled z mesta Krvavega znamenja na smledniški Stari grad: spodaj Kalvarija, zgoraj Stari grad

Slika 10: Župnijska cerkev sv. Urha v Smledniku

Slika 11: Kapelica sv. Urha

Slika 12: Pokopališče za cerkvijo v Smledniku

Slika 13: Pogled s smledniškega pokopališča: župnijska cerkev sv. Urha

Slika 14: Grobna kapela rodbine Lazarini na smledniškem pokopališču

Slika 15: Grb rodbine Lazarini nad vhodom v grobno kapelo

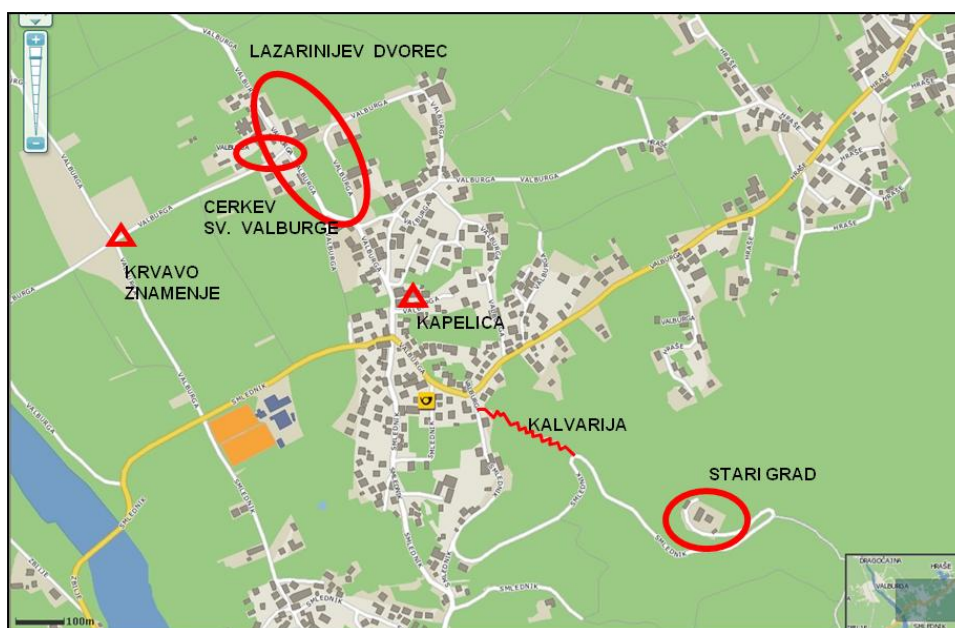
3.3 PREDSTAVITEV GOSPOSTVA SMLEDNIK (1118–1945)

Razvaline Starega gradu na Smledniškem hribu (515 m nadmorske višine), Lazarinijev dvorec, Kalvarija, cerkev sv. Urha s pokopališčem, cerkev sv. Valburge ter Krvavo znamenje so zgodovinsko pomembni spomeniki, ki so močno zaznamovali zgodovino in razvoj naselja Smlednik (Reisp, 1987).

Ime Smlednik (tudi Flödnigkh, Flednik, Flödnik, Flödnig) se prvič izrecno omenja že leta 1118 v zvezi s tamkajšnjo lastniško cerkvico. Lojze Tršan in sod. (1989) navajajo, da je bil Smlednik kot sedež smledniškega gospostva pomembno upravno središče, sedež velike fare in prometno ter trgovsko središče.

Smledniški grad, imenovan tudi Stari grad, z obsežnim zemljiškim gospostvom (na levem bregu Save od Kranja do Črnuč ter do Komende) je bil kot utrjen stolp zgrajen verjetno že v enajstem stoletju in so ga vse do leta 1610 dozidavali. Grad je torej predstavljal središče obsežnega zemljiškega gospostva, ki so si ga lastile mnoge plemiške družine (Reisp, 1987; Smole, 1982).

Kmalu po letu 1635 je grof. Verdenberg v vasi Valburga pozidal dvorec in tja prenesel sedež gosposčine. Današnja baročna podoba dvorca je nastala med letoma 1763 in 1779. Takrat so uredili tudi park po francoskem vzoru, pred dvorcem pa zasadili izreden lipov drevored. Leta 1795 so postali novi lastniki dvorca baroni Lazariniji in ga imeli v lasti do konca II. svet. vojne. Po vojni je bil dvorec s posestvom nacionaliziran in dolgo časa je bil v njem vzgojni dom. Leta 1990 je družina Lazarini ponovno pridobila del nekdanjega posestva skupaj z dvorcem, ki pa je danes prazen in močno poškodovan (Levec, 1986; Grafenauer, 1962; Dular, 1986; Reisp, 1987; Smole, 1982).

Slika 16: Območje gospostva Smlednik (podloga: TIS ..., 2008)

3.3.1 Rodbina Lazarini

Po navedbah Branka Reispa (1987) je rodbina Lazarini beneškega rodu in je na Kranjsko prišla že sredi 17. stoletja. Prvi je prišel Francesco Lazarini. Poročil se je z baronico Heleno Fini, ki je leta 1670 kupila od barona v last Jablanico in Gotnik, dve veliki gospostvi jugovzhodno od današnje Ilirske Bistrice. Njunemu sinu Vincencu Lazariniju so leta 1687 podelili t.i. inkolatno listino in priznali plemstvo tudi njegovim potomcem. Njegova sinova Franz Peter in Adam Daniel sta si leta 1719 obe gospostvi razdelila in rodbina se je ločila na jablaniško in gotniško vejo. Ignac, sin Adama Daniela, je leta 1792 prepustil gospostvo Gotnik in Klano svojemu najstarejšemu sinu, Franzu Ksaverju Ignancu Lazariniju. Rodbina Lazarini je imela na začetku 19. stoletja štiri veje: jablaniško, smledniško, čušperško in pölško, ki pa je v naslednji generaciji izumrla. K ugodnemu ekonomskemu položaju rodbine so pripomogle tudi finančno zelo uspešne poroke njenih članov. Leta 1794 je grad v Gotniku, ki ga je bil v letih 1720–1727 zgradil Adam Daniel in kjer je bil sedež gospostva Gotnik, do tal pogorel. Franz Ksaver Ignanc Lazarini je sklenil, da ga ne bo ponovno zidal. Gospostvo Gotnik je prodal nazaj očetu in si leta 1795 kupil gospostvo Smlednik. V tistem času je bilo popolnoma zadolženo, kar je bilo posledica slabega gospodarjenja njegovih predhodnih lastnikov – baronov Smledniških. Kdaj se je Franz Ksaver z družino tudi vselil v smledniški dvorec, ni znano. Začel pa je novo življenje rodbine, ki jo Smlednik pomni in pozna še danes (Dular, 1986; Reisp, 1987).

Baron Franz Ksaver Ignanc Lazarini, ki je leta 1808 kupil tudi plemiški posestvi Rocen in Repnje, je začel upravljati svoje nove imetje v zelo neprimernih časih francoskih revolucionarnih in napoleonskih vojn. V času Ilirskih provinc med letoma 1809 in 1813 se je z družino umaknil na grad Podsredo na Štajerskem, smledniško gospostvo pa je takrat upravljal oskrbnik Janez Drobnič. Po odhodu Francozov se je baron vrnil in do svoje smrti v letu 1832 še izboljšal gospodarski položaj posestva. Zapustil ga je sinu Franzu Ksaverju Feliksu Lazariniju, najstarejšemu od svojih petih sinov (Reisp, 1987: 26–28).

4 ANALIZA IN STILNI RAZVOJ STAREGA GRADU

4.1 GRADNJA GRADOV NA SLOVENSKEM

Do 12. stoletja so gradovi omenjeni kot »castrum« (tabor), »hvs« (hiša) ali »turn« (stolp), kar nekako opisuje njihov videz. Od 12. stoletja dalje pa se pojavlja ime »burg« (grad) (Fister, 1986: 84–123).

Če povzamemo Fistra (1986) in Potokarja (2002) so bila prvotna bivališča fevdalcev leseni dvori, zaščiteni z okopi in palisadami. V njih so bili največkrat leseni stolpi ter deli obrambnih naprav. Bivali so verjetno v ne preveč razkošnih lesenih ali zidanih hišah. Vse skupaj pa je bilo najpogostejše vključeno v bolj ali manj pravilno ograjeno dvorišče (»castrum«). Kasneje se pojavi zahteva po močni utrdbi in v njej postavljeni dovolj veliki stavbi za bivanje. Gospodarska poslopja znotraj grajskega okvira so vedno manj prisotna. Večina prvih pravih gradov je bila nekakšna utrdba fevdalnih polvojaških »taborov«. Fevdalec je dobil dovoljenje za postavitev gradu na največkrat naravno že utrjenem terenu. Z enakomerno visokim obzidjem so obzidali pravilno odmerjeno ravnico. V vogalu obzidja ali na posameznem delu v notranjosti tako ograjenega prostora so istočasno z obzidjem vzdali stanovanjsko stavbo. Če je bil obzidani prostor majhen, so ga predelili in del prekrili s streho tako, da je nastal grad. Zidovi so bili približno enako močni, brez dodatnih stolpov. Tako je bil grad z obzidjem videti kot velika zidana stavba, skoraj brez odprtin. Pomembni gradovi pa so dobili še vhodni stolp. Posebno obliko utrdbe so predstavljali samostojni stolpi. Kot zasnova gradovom so se pojavljali le v osrednjem delu Kranjske. V času, ko so si oblastniki želeli izboljšati bivalne razmere, je bil stolp v grajskem okviru vedno bolj le del vojaške arhitekture, ki je služila varnosti v primeru napada. Imenovali so ga »bergfried«. Če je imel grad še druge stolpe, je bil vojaški stolp lahko najpomembnejši grajski stolp. K nam je ta oblika prišla z nemškim plemstvom in morali bi ga imenovati »zatočišče«. Njegova glavna naloga je bila, da obenem z obrambo najbolj izpostavljenega dela gradu omogoči branilcem, da se vanj zatečejo, če bi sovražnik prodril v notranjost obzidja. Bolj utrjene, večje ter razsežnejše gradove so gradili najvišji oblastniki. V notranjosti obzidanega prostora so bile na obzidje naslonjene različne stavbe. Te so bile hkrati del utrdb, bivalni ali gospodarski prostori in ponekod tudi grajske kapele. Pogosto so bile zgrajene ob skromnem stolpu. Bile so lahko pravilno zasnovane, največkrat pa v lomljenem mnogokotnem obzidju. Stene obzidja so bile različnih višin in debelin, prav tako so bile različno velike tudi stavbe znotraj obzidja. Značilno je svobodno oblikovanje notranjega prostora, kar predstavlja prehod v naslednje obdobje. V gradnji bivalnega prostora se je vedno bolj pozabljala podrejenost strogim oblikam. Poudarek je bil na varnosti. Svobodno raščeni gradovi so bili torej začetki uvajanja gotske arhitekture. Začeli so se pojavljati zavestno oblikovani deli stavbe po novem, modernem okusu (Fister, 1986; Potokar, 2002).

Po vzorih graditeljev iz osrednje Evrope ter pod vplivom »grajskih hiš« in v obzidje vgrajenih stanovanjskih stavb fevdalnih vojaških »taborov« so nastale posebne bivalne stavbe, imenovane »palaciji«. Njihov namen je bil zagotoviti čim udobnejše bivanje. Bile so večje in imele so več prostorov v primerjavi z bivališči fevdalcev. To že predstavlja nek napredek v miselnosti tistih, ki so gradili gradove po slovenskih krajih. Vendar pa je še dolgo trajalo, da so prišli do spoznanja, da je bivanje v stolpu z debelimi in mrzlimi zidovi

in z zelo malo dnevne svetlobe nemogoče. Kasneje so spoznali, da ima varen grad lahko dva dela, od katerih je bil eden namenjen obrambi in drugi stanovanju (Potokar, 2002: 16–39).

Meja med obdobji je težko določljiva, saj se romanske oblike pojavljajo še v 14. in deloma 15. stoletju, medtem ko gotiko zasledimo šele v 14. stoletju. Vrh doživi v drugi polovici 15. stoletja, ponoven razcvet pa po potresu leta 1511.

S pridobitvijo mestnih pravic so mesta začela postavljati obzidja, ki so jih kasneje utrjevala z obrambnimi stolpi, jarki, nasipi ipd. Začnejo se vpadi Turkov, ki so predvsem v 70-ih letih 15. stoletja skoraj vsako leto pustošili po Gorenjskem. To je povzročilo nastanek mest z obzidji ter protiturških taborov, ki so jih postavljali kmetje. Peter Fister (1986) navaja, da so se v primeru turških vpadov meščani zatekli za mestna obzidja, fevdalci za grajska, kmetje pa so ostali nezaščiteni. Zato so začeli graditi protiturške tabore, to so bila obzidja okoli cerkva, utrjene naravne jame, dolinske pregrade, signalne postaje na izpostavljenih vrhovih, kjer so vdor Turkov naznanjali s kresovi. Konec turških vpadov v 16. stoletju pa je pomenil tudi konec obrambnih taborov, saj so jih fevdalci začeli načrtno rušiti.

4.2 ZGODOVINSKI RAZVOJ STAREGA GRADU

4.2.1 Zgodovinske okoliščine nastanka Starega gradu

Na prelomu prvega tisočletja našega štetja je bil osrednji del današnje Slovenije razdeljen le med nekaj fevdalnih gospodov. Bili so iz visokega nemškega, predvsem bavarskega, in francoskega plemstva, s katerim se je združil takrat še deloma ohranjeni slovenski vladajoči sloj. Sergij Vilfan (1980) navaja, da se je na ozemlju prvotne Kranjske in Savinjske krajine oblikovalo Ljubljansko gospostvo, ki je obsegalo Ljubljansko kotlino z obrobjem in mejilo na jugozahodu na veliko ozemlje oglejskega patriarha, ki je segalo v širokem pasu od Logatca mimo Cerknice do Loža, na jugu pa na svet, ki so ga imeli v lasti prvotni Turjačani oziroma Auerspergi. Južneje je verjetno bilo gospostvo bavarskih Ortenburžanov (segalo je od Ortneka in Ribnice do mejnih gozdov na jugu dežele). Tedanjo Savinjsko krajino, katere del je bila tudi osrednja Dolenjska, je imel v rokah (verjetno z izjemo zgornje Savinjske doline in braslovško-ojstriške okolice) »Hemin rod«, oziroma rod Savinjskih grofov in njegovi nasledniki (Blaznik in sod., 1980). Prvi znani gospodarji, po navedbah Branka Reispa (1987), pa so bili frankovski Spanheimi.

Vse te visokoplemiške rodbine so imele pod seboj ministeriale, ki so večinoma prišli k nam od drugod. Med vitezi in oboroženci pa so prevladovali domačini.

Nastajali so utrjeni dvori, gospodarsko-upravna središča, na starteško pomembnih krajih pa so zrasli gradovi, ki so jih branili vazali visokega plemstva, ministeriali s podrejenimi vitezi in hlapci (Reisp, 1987).

V teh zgodovinskih okoliščinah je nastal tudi srednjeveški grad Smlednik. Na zahodnem robu naj bi varoval obsežno posest kranjskih in istrskih mejnih grofov Weimar - Orlamünde. Otorepec in Komelj (1971) navajata, da so nasproti Smlednika stali utrjeni gradovi drugih fevdalnih rodbin, kot so spanheimska Hertenberg (Jeterbenk) in Goričane ter verjetno že zgodaj dva, nato celo trije gradovi freisinškega škofa v Loki. Tako je grad

Smlednik imel izredno lego za gospodarjenje kamniške posesti. Po navedbah Lojzeta Tršana (1989), je bila na območju Smlednika in Valburge že v rimskih časih zgrajena cesta Ljubljana–Kranj. V srednjem veku pa je iz smeri Kamnik–Škofja Loka–Videm potekala živahna trgovska pot, ki jo je med drugimi branila tudi »posadka« na smledniškem gradu.

Če povzamemo: že prazgodovinski prebivalci teh krajev so spoznali strateško vrednost 515 metrov visokega hriba in si na njem zgradili utrjeno gradišče.

4.2.2 Ime Smlednik in začetki srednjeveškega gradu

Kdaj so grad postavili, iz ohranjenih zgodovinskih virov ni natančno razvidno. Ime Smlednik se v nemški obliki Flednic (tudi Flödnigkh, Flednik, Flödnik, Flödnig) prvič pojavi okoli leta 1118 v zvezi s tamkajšnjo lastniško cerkvico, verjetno ustanovo smledniških ministerialov. V zvezi z gradom se leta 1136 omenja Wdalricus de Fledinich - Ulrik iz Smlednika, ki je bil tamkajšnji ministerial. Pojavi se kot priča v listini, s katero je oglejski patriarh Peregrin I. opatu v Možnici (tudi Mužac, ital. Moggio Udinese) potrdil posest, ki so jo darovali samostanu njegovi predhodniki na patriarškem sedežu (Levec, 1896; Otorepec in Komelj, 1971; Reisp, 1987).

Grad pa je nastal, še preden se omenja v virih njegov ministerial. Glede na podobne zgradbe v soseščini in drugod in sodeč po današnjih ostankih, je utemeljena trditev Branka Reispa (1987), da je bil Smlednik najprej le utrjeni stolp, ki so ga kasneje obdali z bolj diferenciranim obzidjem.

4.2.3 Grad v lasti grofov iz Andechs

Grofi iz Andechs so podedovali in priženili to posest, ko je okoli leta 1101 Popon, zadnji iz rodu Weimar - Orlamünde, umrl brez moških potomcev, prva njegovih dveh hčera Sofija pa je imela za moža Bertolda II. iz rodbine Andechs (Reisp, 1987). Tako so sem prišli Andechsi na višku svoje moči.

4.2.4 Grad v lasti Planinsko - Svibenskih gospodov

Leta 1297 so z gradom že razpolagali Planinsko - Svibenski gospodje ali »Ostrovharji«. Planinsko - Svibenski gospodje so bili pomembnega rodu in sorodstveno ter finančno povezani z gospodi Žovneškimi, predniki mogočnih grofov in knezov Celjskih. Leta 1328 in 1332 so Planinski zastavili smledniški grad ter gospostvo in ga nato prodali Frideriku Žovneškemu. Celjani so s tem pridobili pomembno postojanko na Gorenjskem (Reisp, 1987).

4.2.5 Grad v lasti Celjskih grofov in kasneje Habsburžanov

Celjani so imeli Smlednik v lasti dobrih 120 let. Po nasilni smrti zadnjega Celjana Ulrika II. leta 1456 v Beogradu se je začel srdit boj za celjsko dediščino, v katerem so bili najuspešnejši Habsburžani s cesarjem Friderikom III. na čelu. Konec leta 1475 je bil večji del celjske dediščine, v mejah rimsko-nemške države, že v rokah Habsburžanov. Tako so bili odslej na Smledniku gradiščani deželnega kneza (Levec, 1896; Dular, 1986).

4.2.6 Uničujoč potres

Ko je spomladi 1511 uničujoč potres prizadel Kranjsko, je bil smledniški grad poškodovan, ni pa bil opuščen kakor nekateri stari srednjeveški gradovi. Po navedbah Branka Reispa (1987) v čas po potresu sodijo velika restavratorska dela na gradu. Tedaj so zahodni, na obzidje prislonjeni stavbni trakt razširili z novim, vsaj v eno nadstropje dvignjenim poslopjem in tam uredili stanovanjski del gradu (Smole, 1982: 444–446).

4.2.7 Veliki slovenski kmečki upor

Leta 1515 so smledniški podložniki sodelovali v velikem slovenskem kmečkem upor, zato so morali v bodoče, kakor je vpisano v urbarjih iz let 1558 in 1559, plačevati svojim gospodom tako imenovani »uporniški denarič«, dva krajcarja. Gradu pa niso zavzeli, saj je v poročilu štajerskih deželnih stanov Smlednik zabeležen med tistimi redkimi mesti in gradovi na Kranjskem, ki jih je plemstvo tudi ob višku upora leta 1515 obdržalo v oblasti (Reisp, 1987: 9).

4.2.8 Gospodstvo v rokah Janeza Kacijanerja in barona Pavla Egkh

Kmalu nato (leta 1535) je prišlo smledniško gospodstvo v roke znanemu vojskovodji Janezu Kacijanerju. Po skorajšnji Kacijanerjevi smrti leta 1538 je postalo gospodstvo Smlednik spet deželnoknežja, torej habsburška lastnina, in je bilo zastavljeno nekaterim velikim fevdalcem. Leto 1626 je baron Pavel Egkh kupil Smlednik z deželnim sodiščem, ki pa ga je imel v lasti le do leta 1628.

Vsi ti fevdalci so imeli poleg Smlednika običajno tudi druga gospodstva in posestva, zato so na Smledniku malo prebivali. Tu so imeli svoje oskrbnike, ki so skrbeli za gospodstvo. Od leta 1547 pa do 1802 se je na smledniškem gospodstvu, po listinah sodeč, zamenjalo 41 oskrbnikov. Skoraj polovica oskrbnikov je imela slovenske priimke. Prvi znani oskrbnik slovenskega rodu leta 1559 je bil Andrej Nastran (Reisp, 1987: 10–11).

4.3 O ARHITEKTURI SREDNJEVEŠKEGA GRADU

Po navedbah Ivana Stoparja (2000) sega zgodovina starega gradu v fevdalni srednji vek, njegova zasnova pa ponazarja srednje velik srednjeveški grad.

Grad je bil postavljen na strateško pomembno točko vrh stožčastega hriba na nadmorski višini 515 metrov. Varoval je pomembno prometno pot, ki je iz Savinjskega ozemlja vodila skozi Tuhinjsko dolino čez Savo v Škofjo Loko in po Poljanski dolini v Tolmin in Čedad (Stopar, 1991a: 68).

Če povzamemo Majdo Smole (1982) in Branka Reispa (1987), je na vrhu po naravi zavarovanega razglednega in kasneje z jarkom utrjenega grajskega hriba najprej stal le utrjeni stolp ali t.i. »stolpasti grad«. Predstavljal je manjšo, a močno utrjeno fevdalno postojanko. Ohranjen je le deloma, brez zunanega zidnega plašča. Tloris stolpa je bil kvadraten, njegova prvotna površina pa je težje določljiva. Zidovje je bilo odprto le s svetlobnimi linami in z oknom v bivalnem prostoru. Zidni plašč iz slabo odpornega konglomerata je razpadel, tako da se je ohranila le amorfna sredica zidu. Le v spodnjih,

sedaj odkopanih delih stolpa, je deloma ohranjen zidni plašč z rezanimi ogelniki iz peščenjaka.

Romanski gard je obsegal mogočen obrambni stolp (»bergfried«) z več kot tri metre debelimi stenami, stranice pa so bile dolge nekaj nad deset metrov. Ivan Jakič navaja, da je bil pozidan z lomljencem v plasteh, vhod pa je imel, kot je pri takšnih stolpih navada, urejen v višini nadstropja. V prvem nadstropju je bil tudi polkrožno zaključen portal iz rezanega kamna. V gradu je bila temna celica, ki je služila kot ječa (Jakič, 1995: 11).

V gotski dobi pa se pojavi svobodno oblikovanje notranjega prostora. Oblikuje se posebna bivalna stavba, imenovana palacij, katere namen je zagotoviti udobno bivanje (Stopar, 2000). Na palacij se je na južni strani prislanjala grajska kapela, na severni strani pa je bil vhodni stolp. Okrog stolpa so obzidali grajsko ploščad v obliki potegnjenega trapeza, ne ozirajoč se na oblikovanost terena. Stene so bile debele med 1,25 in 1,60 metra. Obzidje se je stolpu najbolj približalo na vzhodni strani, zato so tu postavili na obzidje prislonjene nove stavbe na zahodni strani, kakor je dopuščal prostor (Jakič, 2001: 156–157).

Obdobje renesanse je zasnovi gradu dodalo zunanji obzidni obroč s tremi manjšimi stolpiči. To visoko obzidje je bilo široko 1,5 metra, debeline sten gradu pa so presegale 3 metre. Prav tako so v tem obdobju povečali tudi palacij.

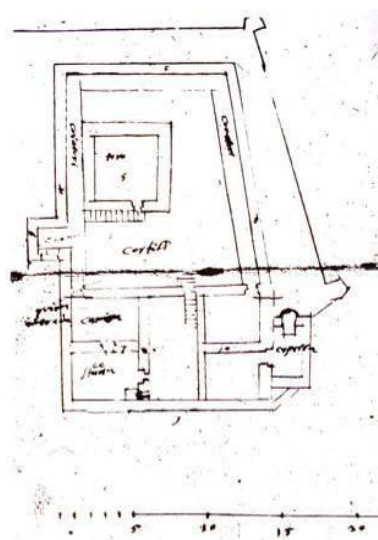
Postavitev gradu pa ni zagotavljala varnosti zaradi nedostopnosti, kar je v nasprotju z drugimi sočasno nastalimi gradovi (Stopar, 1998: 88).

Spomladi leta 1511 je potres močno poškodoval grad Smlednik. Po potresu so na gradu začeli z restavratorskimi deli in takrat so tudi razširili zahodni, na obzidje prislonjeni stavbni trakt z novim, vsaj v eno nadstropje dvignjenim poslopjem in tam uredili stanovanjski del gradu (bivalne prostore), kar posebej dokazujejo na tem prostoru najdeni ostanki poznorenesančnih pečnic (Reisp, 1987: 15).

Iz sredine 16. stoletja je ohranjen popis grajskega inventarja, kjer so omenjene puške, bakreni možnar, sodčki smodnika, 460 krogel in dolga vrv. S to vrvjo so spuščali jetnike v grajsko ječo. Bila je pogosto uporabljena, saj je imela gosposčina v tem času deželno sodišče (Jakič, 2001: 156–157).

Kakor je razvidno iz računov in tlorisa v vicedomskem arhivu, so grad obnavljali še leta 1610. Gradbena dela je vodil Abondio Donino. S tem je bil gradbeni razvoj starega Smlednika končan (Reisp, 1987: 15).

V prvi polovici 17. stoletja je tedanji lastnik Smlednika Janez Krstnik Verd pl. Verdenberg pozidal nov dvorec, saj je Stari grad propadal in ni bil več primeren za bivanje.

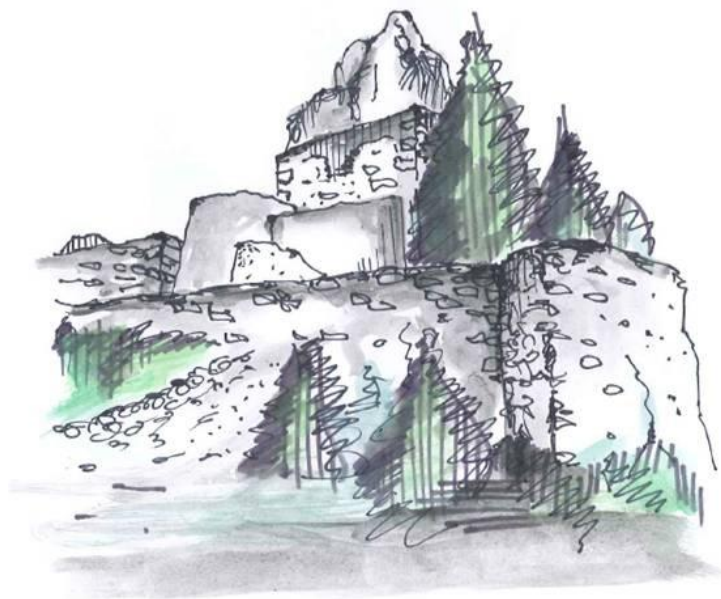

Slika 17: Tloris Starega gradu iz leta 1610 (INDOK ..., 2009)

Spomeniška pričevalnost opuščnega gradu z ohranjenimi ali z izkopom ugotovljenimi sestavinami je prav zato, ker objekt ni doživel kasnejših baročnih prezidav, zelo velika. V najčistejši obliki nam ponazarja zasnovo in gradbeni razvoj srednje velikega srednjeveškega gradu v osrednji Sloveniji. Opira se na izbran, po naravi utrjen in umetno z jarkom zavarovan položaj, ima osrednji stolp, notranje obzidje z nanj prislonjenim palacijem in kasnejše zunanje obzidje. Poleg gradu Sostro (Osterberg) nad Podgradom pri Polju v Ljubljani, je Smlednik tudi edini na širšem območju Ljubljanske kotline, kjer je mogoče ugotavljati obliko materialnih ostalin. Cela vrsta gradov v okolici Ljubljane je namreč bolj znana po arhivskih virih. Stari Jeterbenk je izginil s površja, prav tako stari Polhov Gradec, od starega gradu nad Goričanami je ostalo le nekaj kamena, lokacije Falkenberga niti ni mogoče z gotovostjo določiti, Ljubljanski grad in Turjak pa sta v sedanji podobi nastala konec 15. in v začetku 16. stoletja na novih zasnovah, ki so prekrile skoraj vse, kar je bilo starejšega. Zaradi tega razvaline starega Smlednika presegajo lokalni pomen in se uvrščajo med pomembnejše v Sloveniji (Otošič in Komelj, 1971; Dular, 1986; Reisp, 1987).

Podobno kakor o drugih starih gradovih in ruševinah, navaja Tršan (1989), se tudi o Smledniku pojavijo različne pripovedke o neusmiljenih graščakih in trpljenju podložnikov, o vitezu, ki je zaigral svojo dušo, o grajski hčeri, spremenjeni v kačo, o pastirju, ki naj bi bil grajsko gospodično odrešil, o skritih zakladih in skrivnih izhodih itd. V gozd pod starim gradom je rad zahajal tudi Simon Jenko, ko je hodil v smledniško osnovno šolo. Poti iz Podreče broda na Savi in navkreber v Smlednik se spominja v svojem rokopisnem dnevniku. Ta pokrajina je postala okolje najlepših mladostnih doživetij in pogosten motiv kasnejšega »pevca Sorškega polja« (Tršan, 1989).

Tako so Stari grad že ovijale legende, v ravnini pa se je širil nov dvorec.

Slika 18: Skica ruševin Starega gradu, od koder se odpirajo pogledi na okoliške kraje

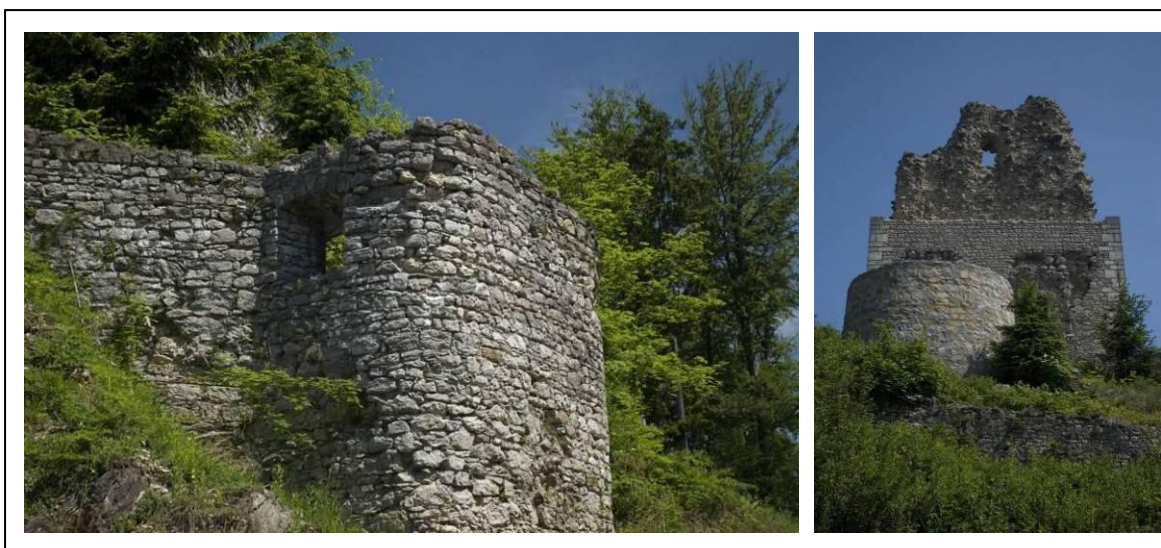
4.4 OPIS SEDANJEGA STANJA – ANALIZA SITUACIJE

Stari grad v zadnjih letih postopoma obnavljajo. Dela potekajo pod budnim očesom in po načrtih Zavoda za varstvo kulturne dediščine, pomembno vlogo pri obnovi pa ima tudi Turistično olepševalno društvo Smlednik. Obnova se je začela z gradnjo grajskega vodnjaka ter spodnjega obzidja, ki je bilo izredno poškodovano. Nato so leta 2007 začeli z obnovo južnega obzidja, ki naj bi jo končali še letos. Turistično olepševalno društvo Smlednik je odstranilo vso vegetacijo, ki je zaraščala ruševine, in poskrbelo za čisto okolico.

Ob ruševinah stoji objekt gostinske dejavnosti, ki ima tako arhitekturno kot estetsko neprimerno lego. Pot do gradu je dobro organizirana, medtem ko to ne moremo trditi za samo parkirišče. Zadovoljiva je ureditev dovozne ceste do parkirišča.

Območje gradu je podvrženo onesnaževanju. Največjo škodo povzroča odlaganje različnih odpadkov iz gostinjskega objekta ter avtomobilske emisije. Onesnaženost tal pa močno ogroža naravno vegetacijo. Vsi ti pritiski na okolje zmanjšujejo njegovo kakovost in kasneje lahko privedejo do razvrednotenja. Veliko težavo v varstvu okolja predstavlja ekološka neozaveščenost obiskovalcev. S hojo po brezpotjih in z željo po odkrivanju manj znanih in neznanih predelov soustvarjajo okoljsko problematiko. Tudi množične zabavne prireditve veliko pripomorejo k obremenjenosti in onesnaženosti okolja.

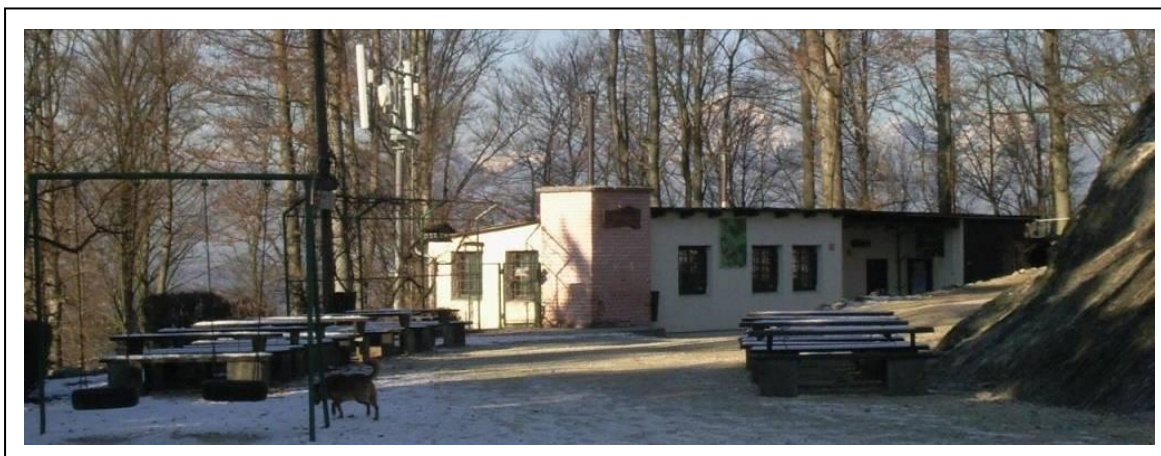
Na gradu je potrebno dokončati začetno konservacijo, ohranjati urejeno okolico gradu, odstraniti arhitekturno neustrezen objekt ob ruševinah oziroma prestaviti gostinsko dejavnost na ustrezno lokacijo (npr. na parkirišče). Konservacija Starega gradu naj poteka v skladu z dosegljivimi arhivskimi viri. Neustrezno urejeno parkirišče je potrebno preurediti.

Slika 19: Pogled na ostanke srednjeveškega gradu pred obnovo

Slika 20: Današnji pogled na ostanke srednjeveškega gradu, po skoraj končanih konservatorskih posegih

Slika 21: Objekt gostinske dejavnosti ob ruševinah Starega gradu

Slika 22: Stari grad kot odlična razgledna točka

5 ANALIZA IN STILNI RAZVOJ DVORCA V VALBURGI

5.1 OBDOBJE BAROKA IN NJEGOVE VRTNOARHITEKTURNE ZNAČILNOSTI

V času baroka se v evropskih deželah oblikujejo nove družbene vrednote. Pojavi se absolutistični centralizem kot idealni vzorec družbene ureditve. V organizaciji prostora se pojavi ideja, ki temelji na dualizmu oblikovanja. Na eni strani se pojavi razširitev v neskončnost, na drugi pa red in zožitev v točko ter hkrati povezanost prostora z gibanjem in časom. Prostor se oblikuje s povezovanjem med seboj oddaljenih točk oziroma s prehajanjem horizonta krajine v neskončnost. Vzdolžna os v prostoru ustvarja v perspektivi pogleda občutek neskončnosti.

Če povzamemo Damjana Prelovška (1998), se barok najbolj razvije v katoliških deželah, saj ga v protestantskih izpodriva klasicizem. Navzven je klasicizem nasprotje baroka, v resnici pa gre le za razlike v posameznih oblikah – v jeziku form. Dušan Ogrin (1992) navaja, da je tako za barok kot za klasicizem značilno uresničevanje podobnih zamisli. Skupen imata tudi temeljni zakon urejanja, in sicer z močjo odrešilne osi v urejeni perspektivi obvladati krajino, človekovo bivališče pa predstaviti kot jedro tega sveta.

Velike zasnove se uresničujejo le z naročilom z družbenega vrha, profane in posvetne aristokracije. Drugi sloji lahko razvijajo le posamezne plasti baročnega oblikovanja (Ogrin, 1992: 17–26).

V dobi baroka je v vseh deželah kontinentalne Evrope prevladoval francoski tip parka, ki je dosegel svoj vrhunec v 17. stoletju v Franciji. Označujemo ga kot klasični baročni vrt, saj je njegov vpliv čutiti vse do druge polovice 18. stoletja.

Dušan Ogrin (1993) in Damjan Prelovšek (1998) ugotavljata, da je klasični baročni vrt nastal pod vplivom orientalskega in helenističnega oblikovanja ter po tujih vzorih, s privzetimi prvini italijanskih renesančnih vrtov. Zanj je značilna strogo formalna oziroma geometrijska zasnova. Osne zasnove prodirajo daleč v okoliške gozdove. Strogo simetrično aksialno ureditev določa glavna aleja in vzporedne aleje, ki glavno poudarjajo in so ji podrejene. Lahko se izgubljajo v horizontu ali pa končajo z naglašenim akcentom (point de vue). Srednja os je usmerjena na glavno kompozicijsko os, ki jo predstavlja stavba, ponekod pa lahko poteka tudi skozi. Pogosto glavno os prečkajo tudi stranske, ki s presečišči določajo osne križe, kot simbolične motive, ohranjene iz preteklosti.

Osrednji del večine parkovnih zasnov predstavlja vodni motiv – fontana, bazen, kanal ali kaskade. Parterji so orientirani horizontalno v istem nivoju. Odraža podredivost vsega prostora, narave in človeka, torej absolutno oblast. Omejuje človekovo svobodno doživljanje, določa njegovo gibanje po parku in usmerja njegove poglede. Strogemu konceptu ureditve je podrejena tudi vegetacija, ki je strižena v geometrijsko oblikovane forme (Ogrin, 1992).

Zasnova klasičnega baročnega vrta 17. in 18. stoletja je razdeljena v tri večje dele, in sicer parterni, bosketni in gozdni del. Zasnova parternega dela vrta je strogo formalna in sestavljena iz večih parterjev. Ti parterji so bili prvotno oblikovani z vzorci geometrijskih

likov, kasneje pa z arabesknimi in listnatimi motivi. Prevladovali so broderi parterji, za katere so značilni zapleteni vzorci, ponavadi iz striženih živic. Vmesni prostori med vzorci so bili zapolnjeni s peskom, prodom, kamenjem, opečnatim drobljencem ali zemljo. Pasovi cvetja pa so služili obrobi posameznih delov. Z večanjem parka so vsi ti detajli zgubljali pomen in počasi zbledeli. Tako so cvetju namenili poseben del – cvetlični vrt oziroma cvetlični parter.

Kasneje je zaslediti tudi parter angleškega izvora, t.i. tratni parter s preprostimi ornamentami, položenimi v tratno ploskev. V bosketnem delu vrta prevladuje vegetacija, večinoma še strižena v geometrijske oblike. Arhitektonsko se ta prostor členi na posebne prostore na prostem. Členitev pa še dodatno poudarijo ozeleneli leseni ali kovinski oboki oziroma predori. Gozdni del predstavlja nadaljevanje bosketnega dela vrta. V primerjavi z ostalimi deli je ta najobsežnejši in najmanj odtujen naravnim oblikam. Gre za pretežno gozdno območje, ki je ponavadi prepleteno s preglednimi drevoredi in zvezdastimi stikališči, saj je imelo to območje funkcijo lovišča.

Francoski park je kaj malo upošteval konfiguracijo terena, naravno rast rastlinskih združb ali človekovo merilo. Rastlina služi kot oblikovalno sredstvo, glavna je njena oblika, ne pa njeno življenje. Ustvarja se nov objekt, kakršnega v naravi ni. Vse stvari so postavljene v več ali manj abstrakten red, ki predstavlja trdne nespremenljive oblike. Baročni vrt je po mnenju Cirila Jegliča (1943) nenaraven pojav, poudarjen z umetno obliko, torej daje videz naravi odtujenega vrta, ki pa impresionira v vizualnem dožemanju svojih prostorskih enot.

Izraz mirnega, nespremenljivega bivanja so cenili nekdanji velikaši, ki so se navduševali za francoski vrtni stil, ter prenašali motive parterjev iz Versailleskega parka pred svoje dvorce (Ogrin, 1993).

V obdobju baroka ima pomembno vlogo tudi kiparstvo, tako sakralnega kot posvetnega značaja. Posvetno kiparstvo postane pomembna sestavina pri oblikovanju parkovnega prostora. S tem pa postane vrtna plastika prevladujoča sestavina baročnega kiparstva. Pojavlja se kot sestavni del ali nosilec programskega zaključenih delov parka. V prostor vnaša geometrijski red, perspektivo ali le dekoracijo. Prevladujoči so motivi iz grške in rimske mitologije in kulture ter alegorične vsebine (Prelovšek, 1998). Pozneje se vrtna plastika uveljavlja zgolj kot dekoracija (dekorativno okrašeni portali z rokokojskimi viticami, kartušami, cvetjem ipd.).

Postopoma je baročno oblikovanje parkov prešlo do svobodnejšega pristopa. S propadom absolutizma (smrt Ludvika XIV) pa se je odpor družbe proti strogi dvorni monumentalnosti še povečal. To se odraža v vrtni arhitekturi s težnjo po približevanju umetnosti narave. Pri oblikovanju so začeli upoštevati naravne prostorske prvine in uvajati nove oblike skladnosti. Vendar to še ni pomenilo konca obrezovanja rastlin v geometrijske oblike. Baročni vrt ima še vedno osnovne kompozicijske značilnosti, vendar so vedno bolj vidni elementi rokokoja. Parki počasi izgubljajo klasično monumentalnost, pojavljajo se krivuljaste steze. Namesto borderi parterjev se začno pojavljati tratni parterji. Poveča se obseg različnih elementov pri oblikovanju vrta. Pojavijo se kipi, plastične dekoracije, posode za rože, vodni motivi ipd. Pojavljajo se začetne elementi, ki vzpodbujajo željo po

zaustavljanju in opazovanju, kar je v nasprotju z željo po gibanju v klasičnem baročnem vrtu. Bistvo postane vračanje k naravi in naravnemu (Prelovšek, 1998; Ogrin, 1993).

5.2 O VRTOVIH V ČASU BAROKA PRI NAS

18. stoletje je dalo slovenskemu prostoru največji pečat v oblikovanju arhitekture in krajine. Ljudje hočejo življenje uživati, ne skrbi jih več le za golo preživetje. Vse to se kaže tudi v arhitekturi. Če povzamemo Fistra (1986: 242–243), so ta čas v veliki meri oblikovale terezijanske in jožefinske reforme. Preoblikuje se podeželje in pojavijo se nove oblike kmetijstva. To povzroči gradnjo novih oziroma adaptacijo starih stavb. Z reformami pa so se večale tudi socialne razlike, saj je večina gruntarjev postajala vse bogatejša, kajžarski sloj pa vse revnejši.

O zgodnjem baroku govorimo v 17. stoletju, čeprav se tudi v tem obdobju pojavlja vrsta zrelih stvaritev. Približno od leta 1700 (1693) pa do leta 1740 se pojavijo oblike, ki jih uvrščamo v visoki barok. Temu sledi obdobje poznega baroka, ki traja vse do leta 1760, ko se uveljavi baročni klasicizem. Ob koncu tridesetih let 18. stoletja se pojavi rokoko in traja vse do osemdesetih let. Barok pa z 18. stoletjem pri nas še ni bil do konca izčrpan, zato v naslednjem stoletju govorimo o post-baroku. Ob koncu 19. stoletja ponovno govorimo o novem baroku. Barok v Sloveniji predstavlja obdobje, ki zajema zelo širok časovni razpon (Šumi in sod., 2007: 9).

Pri nas barok v grobem zajema 17. in 18. stoletje. Značilnost baroka, kot tudi že renesanse, je podrejanje posameznih delov umetnosti neki enotni, skupni zamisli. S tem se spremeni celotno doživetje, gledanje in doživljanje umetnosti. Podrobnosti niso več pomembne, ustvarjajo se velike umetnostne celote.

Za to obdobje je značilno predvsem sakralno kiparstvo. Redko se srečamo s kiparstvom posvetnega značaja. Po navedbah Dušana Ogrina (1992) je v slovenskem prostoru vrtna plastika zelo redka. Najdemo jo le v razkošni notranjosti dvorcev in gradov, saj so fevdalci kazali moč in reprezentativnost večinoma z arhitekturnimi in likovnimi prvinami baroka. Redko so uporabljali plastiko za parkovne ureditve. Torej lahko govorimo le o obrisih in nežnih potezah baročnega likovnega jezika, ki so prepoznavne zaradi iztrganosti iz velikih konceptov.

Primeri baročnega urejanja vrtov pri nas so skromni in maloštevilni. Pri našem plemstvu je najpogostejše vidna le predelava neudobnih srednjeveških in renesančnih zasnov znotraj utrjenih zidav. Potreba po ureditvi okolice je bila minimalna in redka. V tem obdobju je večina parkov in vrtov nastajala ob barokiziranih gradovih in dvorcih. Neugodni so bili tudi pogoji za pravilnejše zasnove, saj so bile stavbe največkrat nepravilnih tlorisov, teren pa prestrm. Popolnejše geometrijske zasnove so torej nastajale le ob nekaterih objektih v ravnini. Dušan Ogrin (1992) ugotavlja, da so opazne velike razlike med posameznimi primeri baročne ureditve zasnov, kar se odraža kot konceptualna nejasnost in kompozicijska nerazvitost.

Za obdobje baroka so značilne podreditve neki nadrejeni zamisli. Ta nadrejena zamisel ima moč, da spravi vse sestavine v nov, enoten, celostni učinek. Barok uvede neko novo

dimenzijo v prostor – čas. Za spoznanje in doživetje zasnove je potreben čas. Treba se je premikati k cilju prek vrste prehodnih položajev (Ogrin, 1992: 17–26). Značilnost baroka je torej dogajanje.

Vsebina zasnove okolice dvorcev v ravnini je oblikovana pot, ki rojeva oblikovane poglede. Plemiški lastniki so v parke oziroma vrtove umestili mitološka bitja. Hkrati so v stenskih poslikavah in tabelnih podobah viteških dvoran svoj rod povzdignili na raven božanskega izvora. Tako so svoje bivališče izvzeli iz vsakdanjika, oziroma svoj vsakdan spremenili v višjo sfero. Geslo časa postane v mestu palača kot odraz statusnega simbola (Šumi in sod., 2007: 9–35). Zasnove so večinoma enoosne, ne glede na tloris stavbe in lego vrta ob njej. Ob stavbi se nizajo parterji. Osrednja os določa strogo simetrijo celotne ureditve in je poudarjena s kompozicijskimi točkami (stebri, portali). Tudi posamezni deli vrta so simetrično urejeni in si sledijo v določenem zaporedju. Tik ob stavbi je dekorativno oblikovan parter, sledi mu tratni parter in najbolj oddaljen od objekta še sadni vrt kot zaključek zasnove vrta. Glavna os se največkrat nadaljuje v krajino do kompozicijskega zaključka, redkeje pa se izgubi v horizontu (Simič, 2009: 7–15).

Prvo baročno parkovno zasnovo najdemo v Črncih pri Gornji Radgoni. Kot navaja Dušan Ogrin (1995: 7–12) pa je vrtno ustvarjanje pri nas doseglo svoj vrhunec v začetku 18. stoletja z najimenitnejšo baročno parkovno zasnovo v Dornavi pri Ptuj. Vrtna in parkovna kultura je torej imela velik pomen v baročni dobi. Parki so bili tako kot dvorci ideali, h katerim sta stremela tako meščan kot deželan.

Francoska okupacija na začetku 19. stoletja prinese klasicistično oblikovanje. V posameznih krajih se je pojavila rokodelska obrt, ki je postopno prehajala v manufakture. Sredi stoletja so z zemljiško odvezo prenehali veljati fevdalni odnosi. Konec 19. in začetek 20. stoletja pomeni tako v oblikovanju kot tudi v družbi velik preobrat. Oblikuje se meščanstvo. Vrt doživi stilne spremembe, spremembe v pomenu in obsegu. Obsežne zasnove, ki so nastale z izkazovanjem moči, se manjšajo. Baročni parki se ponekod pod vplivom romantičnih vrednot popolnoma preoblikujejo v t.i. angleške parke (Šumi in sod., 2007: 9–35).

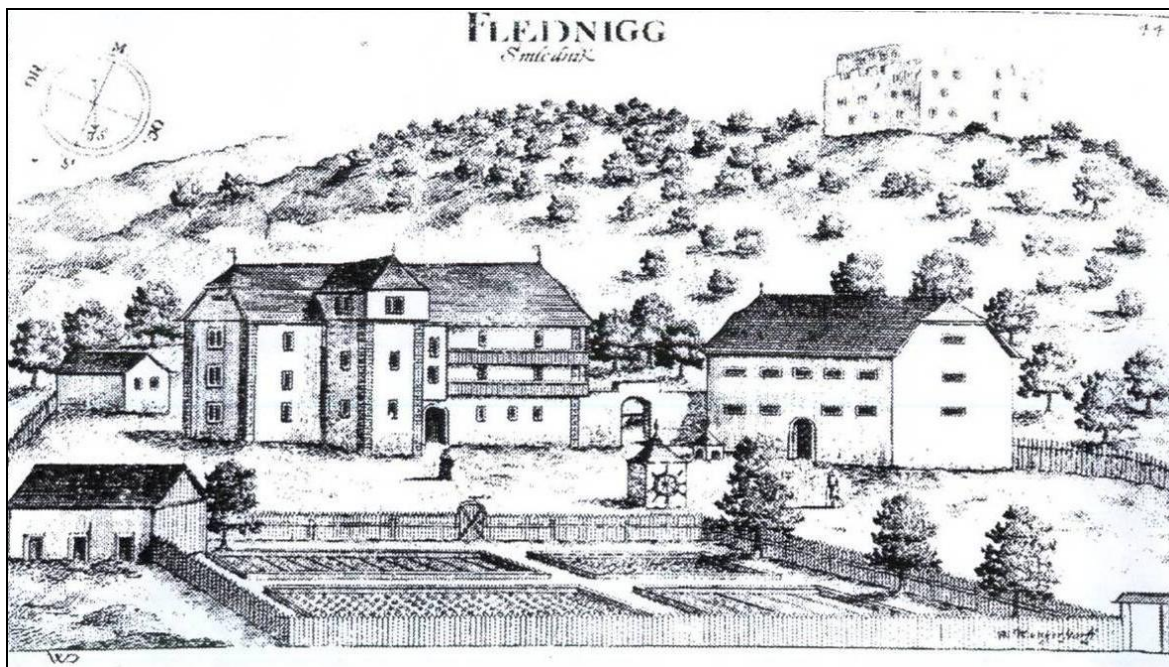
5.3 ZGODOVINSKI RAZVOJ DVORCA V RAVNINI

Vrnimo se v leto 1626, ko je baron Pavel Egkh kupil Smlednik z deželnim sodiščem. Ob prodaji je bil narejen urbar, iz katerega je razvidno, da leta 1626 še niso začeli zidati dvorca, saj se v Valburgi omenja le pristava, ki je bila tam že nekaj stoletij.

5.3.1 Dvorec v času grofa Verdenberga

Pavel Egkh ni dolgo užival svoje lastnine, saj je leta 1628 cesar Ferdinand II. izdal ukaz, da morajo vsi protestantski plemiči prestopiti v katoliško vero ali pa prodati svojo posest in zapustiti notranjeavstrijske dežele. Egkh pa je bil, tako kot njegovi predniki, protestant. S posebnim cesarjevim dovoljenjem je Egkh smel ostati na Kranjskem še do leta 1635, ko je smledniško gospostvo prodal Janezu Krstniku Verdi. Precej verjetno je, da je dvorec v Valburgi začel graditi novi lastnik Janez Krstnik Verda grof Verdenberg. Zgodnejšo, vendar ne najprvotnejšo in tudi ne najbolj posrečeno podobo dvorca, ki se ujema z osrednjim delom današnje stavbe, je leta 1679 objavil Janez Vajkard Valvasor v svojem

albumu *Topographia Ducatus Carnioliae modernae*. Stari grad, ki ni več ustrezal stanovanjskim razmeram, je na omenjeni sliki videti kot mogočna razvalina, še vedno segajoča v drugo nadstropje (Valvasor, 1970; Smole, 1982; Reisp, 1987).

Slika 23: Valvasorjeva upodobitev dvorca v Valburgi (Valvasor, 1970)

Po navedbah Branka Reipa (1987) je leta 1689 Pernburgova vdova Margareta od Auerspergov odkupila gospostvo Smlednik. Njena sinova Janez Adam in Franc Anton sta s cesarjevim dovoljenjem opustila ime Pernburg in začela uporabljati ime po gospostvu Smlednik – Freiherren von Flödnig (baroni Smledniški). Leta 1705 je Janez Adam izplačal brata Franca Antona in sam prevzel gospostvo. Po njegovi smrti leta 1724 je postal lastnik sin Karel Jožef, ki se je zapletel v spore s podložniki zaradi dajatve borštnega ovsa. Po smrti barona Karla Jožefa leta 1755 je bilo smledniško posestvo brezupno zadolženo in je prišlo na licitacijo. Kupila ga je Karlova mati Frančiška Terezija in ga z oporoko leta 1762 zapustila mladoletnemu vnuku Francu Asiškemu Jožefu, sinu Karla Jožefa. Ta je v letih od 1763 do 1779 dokončal dvorec in ob njem uredil park, pred dvorcem, kjer so prej stale tri domačije podložnikov, pa zasadil izreden lipov drevored (Grafenauer, 1962; Otorepec in Komelj, 1971; Reisp, 1987).

Zidava reprezentančne rezidence ni bila izjema med plemstvom, finančno pa so tovrstne investicije zlomile marsikatero plemiško rodbino. V Smledniku se je to še posebej pokazalo, saj so zidava in večni spori s podložniki in sosedji preveč izčrpavali že tako slabe finance gospostva (Reisp, 1987: 26). Leta 1768 je vrhovno sodišče odločilo spor zaradi »borštnega ovsa« v korist gospostva, kar je povzročilo ponovni upor podložnikov leta 1781.

Ker je bilo gospodarjenje vedno slabše, so smledniško gospostvo leta 1783 sekvestrirali, za upravnika pa postavili Gregorja Kavčiča. Kljub prisilni upravi se je leta 1789 upor

podložnikov nadaljeval in dosegel vrhunec v naslednjem letu, ko je nemire v Zapogah zadušila šele vojska. Leta 1792 je prišlo smledniško gospostvo v stečaj (Grafenauer, 1962).

5.3.2 Dvorec v lasti baronov Lazarini

Dvorec in gospostvo, ki je bilo zaradi slabega gospodarjenja že precej zmanjšano, je leta 1795 z dolgovi vred kupil baron Franc Ksaver Ignac Lazarini. Baroni Smledniški, ki so imeli gospostvo v lasti sto let, so se odselili v Ljubljano. Oblastniškim baronom Smledniškim so sledili baroni Lazariniji. S podložniki so ravnali bolj korektno, saj niso vztrajali pri tlačanskih obveznostih in zato sporov s podložniki niso imeli, bilo je le nekaj razhajanja zaradi zaostalih dajatev in nemirov (mračna revolucija leta 1848) pri pobiranju mostnine na novem mostu v Tacnu.

Po navedbah Branka Reispa (1987) je prvi član te beneške rodbine, Francesco Lazarini, prišel na Kranjsko leta 1639. Ni dokaza, da bi bil plemič. Najverjetneje se je leta 1648 poročil z baronico Heleno Fini (de Fini, Defini), prav tako iz beneške rodbine, ki je leta 1670 dobila od svojega brata dve veliki gospostvi, Jablanico in Gotnik. Helenin in Francescov sin Vincenc Lazarini je postal leta 1687 član kranjskih deželnih stanov. Njegova sinova Franc Peter in Adam Daniel sta si leta 1719 obe gospostvi razdelila in rodbina se je ločila na jablaniško in gotniško linijo. Ignac, sin Adama Daniela, ki je dobil skupaj z brati leta 1771 od cesarice Marije Terezije baronski naslov, je leta 1792 prepustil gospostvo Gotnik (in Klano) svojemu najstarejšemu, takrat 27-letnemu sinu Francu Ksaverju Ignacu. Drugemu sinu Ludviku je pomagal pri nakupu gospostva Čušperk na Dolenjskem, s tretjim sinom Jožefom pa se je po letu 1807 preselil na gospostvo Pöls na Štajerskem. K ugodnemu ekonomskemu položaju rodbine so prispevale tudi finančno uspešne poroke njenih članov. Leta 1794 je grad v Zabičah, ki ga je v letih od 1720 do 1727 zgradil Adam Daniel in kjer je bil sedež gospostva Gotnik, do tal pogorel. Franc Ksaver Ignac je sklenil, da ga ne bo ponovno zidal. Gospostvo Gotnik je prodal očetu in si 13. novembra 1795 kupil brezupno zadolženo gospostvo Smlednik. Rodbina Lazarini je tako imela na začetku 19. stoletja štiri linije: jablaniško, smledniško, čušperško in pölško, ki pa je v naslednji generaciji izumrla. Baron Franc Ksaver Ignac Lazarini, ki je leta 1808 kupil tudi plemiški posestvi Rocen in Repnje, je začel upravljati svoje nove imetje v zelo nemirnih časih francoskih revolucionarnih in napoleonskih vojn. V času Ilirskih provinc med leti 1809 in 1813 se je z družino umaknil na grad Podsredo na Štajerskem. Smledniško gospostvo je takrat upravljal oskrbnik Janez Drobnič. Po odhodu Francozov se je baron vrnil in do svoje smrti 19. aprila 1832 nekoliko popravil gospodarski položaj gospostva. Zapusti ga je baronu Francu Ksaverju Feliksu, najstarejšemu od svojih petih sinov (Blaznik in sod., 1980; Reisp, 1987; Stopar, 1998).

Revolucionarno leto 1848 je prineslo zemljiško odvezo. Baronu Lazariniju je ostala bivša dominikalna zemlja, okoli 500 do 600 hektarov, od tega okoli 400 hektarov gozda. Posestvo, ki so ga odslej obdelovali z najetimi delavci, je bilo do 1. svetovne vojne na robu rentabilnosti, tudi zaradi neplačanih dolgov (Blaznik in sod., 1980). Do leta 1860 je Franc Ksaver Feliks zgradil ob dvorcu še stransko poslopje, v katerem so bili uradi okrajnega komisariata (stavba za potrebe okrožnega glavarstva in sodišča). Ko je leta 1860 umrl, je njegova vdova Ana Marija, rojena grofica Brandis, zgradila na smledniškem pokopališču družinsko grobnico (Reisp, 1987).

Smlednik je leta 1860 prevzel Henrik, najstarejši od štirih sinov. Gospodstvo je imel v lasti le sedem let. Nasprotno od svojih prednikov, ki so se poročali v rodbinah visokega plemstva, se je leta 1872 poročil s Katarino Hočevar, kmečko hčerjo iz sosesčine. Njuni potomci so ju posnemali, tako da je smledniška linija rodbine postala v zadnjih generacijah slovenska (nasprotno od jablaniške linije, katere člani žive danes v Italiji, in čušperške, katere pripadniki so se postopoma odselili v Avstrijo).

Leta 1895 je hud potres precej poškodoval dvorec in gospodarska poslopja. Potrebna so bila obsežna popravila (Jakič, 2001: 156).

Henrik je živel do leta 1914. Od njegovih štirih sinov je imel potomce le najstarejši, Franc. Bil je pravnik in okrajni glavar v raznih mestih Kranjske, vendar smledniškega posestva ni prevzel. Umrli je leta 1926, njegova veja smledniške linije pa se v potomstvu še nadaljuje. Smlednik je leta 1915 prevzel drugi sin, Henrik. Med obema vojnama je posestvo razmeroma dobro uspevalo, čeprav se je nekoliko zmanjšalo (Reisp, 1987: 26–29).

Slika 24: Prikaz lokacije smledniškega dvorca (Stopar, 1986: 205)

5.3.3 Nemška okupacija

Po nemški okupaciji se je poleti 1941 začela vstaja slovenskega naroda. Borci Rašiške partizanske čete so v eni od svojih oboroženih akcij 19. avgusta 1941 postavili zasedo pod vasjo Smlednik. Pričakovali so okupatorjev službeni avtobus. Po naključju je tedaj z osebnim avtomobilom pripeljal mimo Henrik Lazarini. Borci so začeli streljati, hudo ranjena je bila Lazarinijeva žena Gerta, ki je za posledicami strelav umrla v Ljubljani. Kot povračilni ukrep za partizansko akcijo so nemški okupatorji na istem kraju 22. avgusta ustrelili pet talcev. Na žrtve nas opozarja spomenik, ki je bil tam postavljen leta 1955 (Traven, 1982).

Baroni Lazarini so ostali lastniki dvorca vse do osvoboditve leta 1945, ko je prešlo v splošno ljudsko premoženje.

Od leta 1946 do leta 1990 je bil v dvorcu Vzgojno-izobraževalni zavod Frana Milčinskega, imenovanega po pisatelju Franu Milčinskem (1867–1932). Njegovo poprsje, delo kiparja Boštjana Putriha, so leta 1983 postavili na grajskem dvorišču.

Še pred sprejetjem zakona o denacionalizaciji je leta 1990 družina Lazarini ponovno pridobila del nekdanjega posestva skupaj z dvorcem, ki je zdaj prazen in v notranjosti močno poškodovan (Stopar, 1998: 79).

Slika 25: Prikaz dvorca v Valburgi, spodaj grb rodbine Lazarini (Zima, 1891)

Slika 26: Razglednica dvorca okoli leta 1900 (INDOK ..., 2009)

Slika 27: Dvorec okoli leta 1930 (INDOK ..., 2009)

Slika 28: Dvorec okoli leta 1930 (INDOK ..., 2009)

Slika 29: Sprednja stran dvorca danes

Slika 30: Predvojna fotografija dvorca v Valburgi (INDOK ..., 2009)

Slika 31: Današnja fotografija dvorca v Valburgi

5.4 O ARHITEKTURI DVORCA

Ob cesti Smlednik–Kranj stoji dvorec z nekdanjim geometrijsko zasnovanim baročnim parkom. Iz urbarja je razvidno, da leta 1626 še niso začeli zidati dvorca, saj se v Valburgi omenja le pristava, ki je bila tam že nekaj stoletij. Njegova osnova je nastala v prvi polovici 17. stoletja. Obdajalo jo je za tisti čas značilno dvorišče, omejeno z gospodarskimi poslopji in posameznimi deli vrta, obdanimi z ograjo. Če povzamemo Branka Reispa (1987), je po letu 1652 Ferdinand Verdenberg prodal dvorec generalu Vojne krajine Janezu

Herbardu Auerspergu. Ta se je ob nakupu gospostva Smlednik in Križ precej zadolžil, in ko je leta 1668 umrl, je morala njegova vdova, Ana Elizabeta, dolgove na hitro plačati. Denar si je izposodila pri Janezu Pernburgu, ki mu je v povračilo leta 1674 zastavila smledniško gospostvo. Pernburg je nadaljeval zidavo. Hotel je postaviti veliko, štirikotno poslopje s stolpi na vogalih, vendar ni imel dovolj denarja za uresničitev načrtovanega. Na zastoju pri zidavi pa je vplival tudi spor s podložniki.

Frančišek Jožef baron Smledniški je v letih od 1763 do 1779 v baročnem duhu prenovil dvorec in ob njem uredil park. Tako je nastala današnja podoba baročnega dvorca. Zaključna dela je zaupal ljubljanskemu arhitektu tržaškega rodu Candidu Zullianiju (Otorepec in Komelj, 1971).

Torej ni šlo za večje prezidave. V spodnjem nadstropju so popravili dotrajane sestavine, v drugem nadstropju, sezidanem še pred Zullianijevim prihodom, pa so namestili okna in peči. Zaradi obsežne modernizacije vrtno grajske fasade sredi 19. stoletja ni mogoče oceniti vseh Zullianijevih posegov. Sočasno z dokončevanjem dvorca pa je v bližini rasla na mestu stare cerkve sv. Valburge tudi njena baročna naslednica. Zlasti v njeni notranjosti so vidne vse odlike Zullianijeve arhitekture (Otorepec in Komelj, 1971; Stopar, 1998).

Slika 32: Sedanje stanje južne fasade dvorca

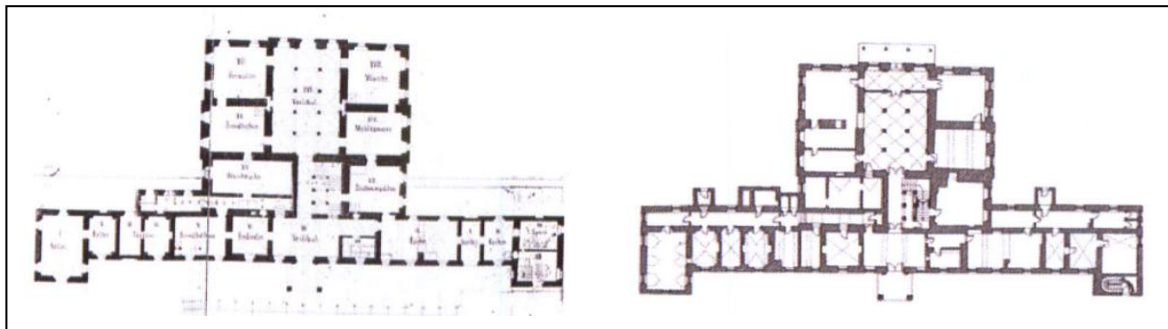

Slika 33: Sedanje stanje severne fasade dvorca

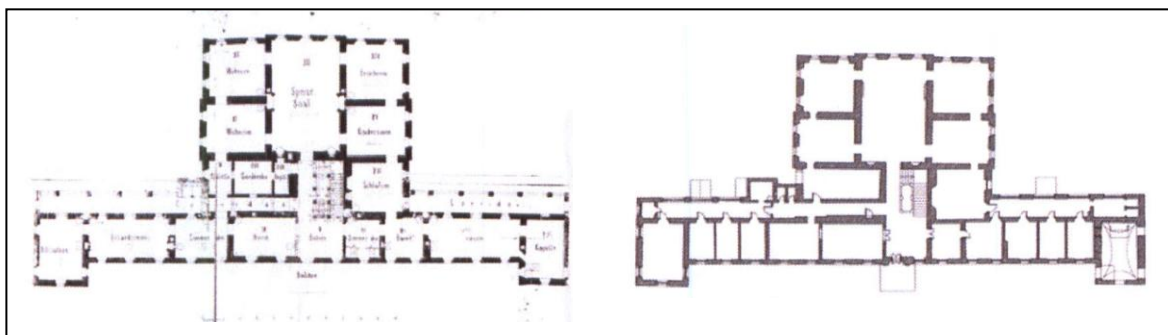
Freske v viteški dvorani v prvem nadstropju središčnega dela poslopja niso signirane niti datirane. Lahko bi nastale še v času Karla Jožefa v petdesetih letih 18. stoletja, vendar jih lahko pripišemo tudi graditeljski in okraševalni vnemi Frančiška Jožefa barona Smledniškega. Na stropu so naslikane značilne baročne teme, in sicer zbor bogov na Olimpu, štirje letni časi, Apolon na sončnem vozu in zodiak. Na stenah so personifikacije štirih dnevnih časov: Jutro, Dan, Večer in Noč. Slogovno se vključujejo v razvoj avstrijskega baročnega iluzionističnega slikarstva, a s krajšo zamudo. Freske so bile poškodovane že ob potresu leta 1895, danes pa so še bolj potrebne temeljite restavracije. Slikarije na stropu kapele v desnem stavbnem krilu, ki predstavljajo apoteozo Frančiška Asiškega med krščanskimi krepostmi, so domnevno delo Antona Cebeja. Nastale so v šestdesetih letih. Poslikane so bile verjetno tudi druge sobe, saj so pred kratkim odkrili slikarije pod ometom v eni od sob v prvem nadstropju, ki izvirajo iz Layerjeve delavnice in so torej mlajše od zgoraj omenjenih (Smole, 1982; Reisp, 1987).

Po Zullianijevi smrti leta 1769 je delo na obeh zgradbah nadaljeval mladi arhitekt Leopold Hofer. Z dokončno barokizacijo dvorca in baročno ureditvijo parka je Hofer po letu 1779 oblikoval celovito krajinsko prostorsko parkovno zasnovo (Smole, 1982; Reisp, 1987).

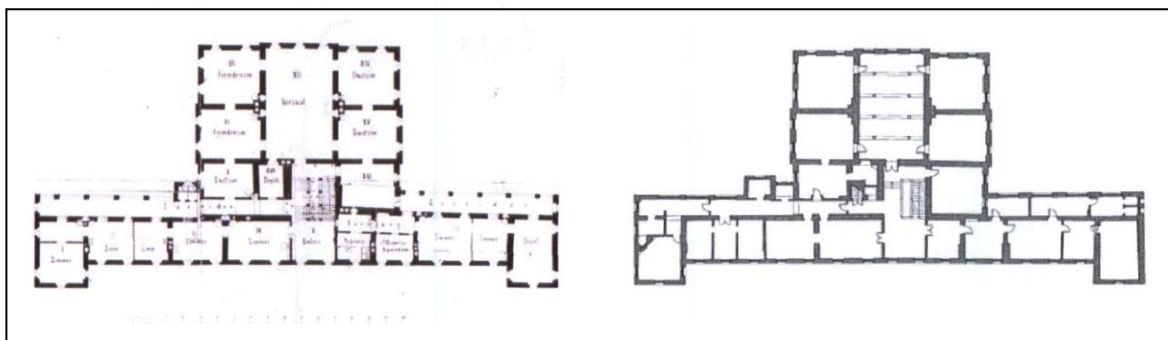
Primerjava tlorisa dvorca skozi čas:

Slika 34: Tloris pritličja dvorca iz 19. stoletja (INDOK ..., 2009) in današnji tloris pritličja (ZVKDS, 2010)

Slika 35: Tloris 1. nadstropja dvorca iz 19. stoletja (INDOK ..., 2009) in današnji tloris 1. nadstropja (ZVKDS, 2010)

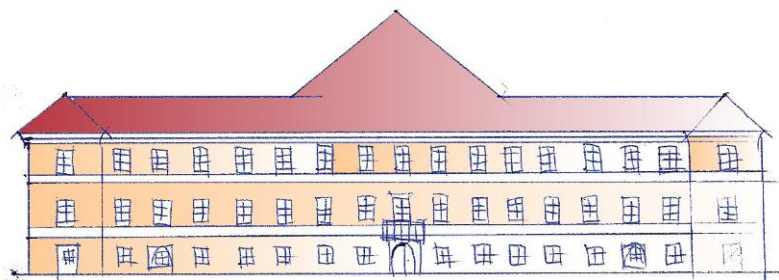

Slika 36: Tloris 2. nadstropja dvorca iz 19. stoletja (INDOK ..., 2009) in današnji tloris 2. nadstropja (ZVKDS, 2010)

Zgodovina je dvorcu namenila mnogo lastnikov in skrbnikov. Med obema vojnoma je posestvo razmeroma dobro uspevalo, čeprav se je nekoliko zmanjšalo. Bilo je opremljeno z dobro mehanizacijo in sodobno tehnologijo.

Slovensko ozemlje so si v letih 1941–1945 razdelili nemški, italijanski in madžarski okupatorji. Njihovi cilji so bili enaki: slovensko ozemlje čim prej upravno-politično in gospodarsko vključiti v okvire lastnih držav. Tako leta 1941 gospostvo Smlednik doleti nemška okupacija. Po 2. svetovni vojni je bil dvorec nacionaliziran in izropan, posestvo pa konfiscirano. Leta 1946 so nekdanji obzidani park spremenili v igrišče in zelenjavni vrt.

Pozneje (od leta 1946 do 1990) so v tem dvorcu uredili vzgojni zavod za mladino, t.i. Vzgojno-izobraževalni zavod Frana Milčinskega. Še pred sprejetjem zakona o denacionalizaciji pa je leta 1990 družina Lazarini ponovni pridobila smledniško posestvo z dvorcem, ki sedaj postaja sestavni del Smlednika z okolico (Stopar, 1998: 79).

Slika 37: Skica južne (vstopne) fasade dvorca

Slika 38: Skica vzhodne fasade dvorca

Slika 39: Skica severne fasade dvorca

Slika 40: Skica zahodne fasade dvorca

Pregled evropske baročne tvornosti, od zgodnjih začetkov v renesančni Italiji preko Nemčije in Avstrije do največje zrelosti baročnih zasnov v Franciji, kaže na zgodovinsko kulturno umetniško povezanost slovenskega prostora z nemškimi deželami (Simič, 2009: 7–15).

Vpliv teh krajev prihaja do izraza tudi na dvorcu v Valburgi z značilno vrtno arhitekturno ureditvijo, katere bistvena podobnost z nemškimi vrtovi je, da širina dvorca opredeljuje širino vrta. Značilni primerjavi takšne ureditve sta dvorca Schleissheim v Nemčiji in Schonbrun v Avstriji.

Parkovno ureditev Lazarinijevega dvorca torej lahko opredelimo kot zasnovo, naslanjajočo se na izročila nemške baročne vrtno tvornosti.

5.4.1 Primerjava arhitekture s sorodnimi spomeniki

Vsi avtorji, ki so Smledniški dvorec pripisovali Candidu Zulianiju, so si bili enotni v tem, da ne kaže značilnosti ostale njegove arhitekture. Igor Sapač (2003: 20), ki je dvorec prvi pripisal Lovrencu Pragerju, je podal tudi vzporednice oziroma primerjave z drugo njegovo arhitekturo. Po njegovem mnenju so dela potekala v letih od 1764 do 1774.

Motiv na straneh izstopajočih rizalitnih stolpičev je primerljiv s podobnim motivom na gradu Boštanj, ki je bil sicer last druge veje rodbine Lazarini. Osnovna shema fasade je primerljiva z dvorcem Selo. Enako kot na Selu sta tudi tukaj na vsaki strani osrednjega portala še po dva stranska portala, v stranskem rizalitu pa je umeščena grajska kapela. Tako kot Selo in Praproče je imel tudi Smlednik sprva na vrhu manjša okna, ki so osvetljevala mezzanin oziroma podstrešno poletažo (Sapač, 2003: 20).

Igor Sapač (2003) glede na obliko strešin predpostavlja, da je bilo nad glavnim portalom načrtovano atično čelo. Oblikovanje slopov v stebriščni veži je močno podobno oblikovanju slopov stopnišč na Selu, kar je ugotovil že Stopar (Stopar, 1999:152). Dvorec Selo je z Lovrencem Pragerjem povezal že Prelovšek, in sicer na podlagi značilnosti njegove arhitekture in ker je za istega lastnika naredil že kompleks suknarne (Sapač, 2003: 20). Sapač (2003) ugotavlja, da stavba nikoli ni bila končana in da je bila verjetno predvidena bogata fasadna členitev, ki je spričo razmer kasneje odpadla.

Slika 41: Grad Boštanj iz Valvasorjevih časov (Občina Grosuplje ..., 2009) in danes (Grad Boštanj ..., 2009)

Slika 42: Dvorec Selo. Lavirana risba s tušem 1762 (L. Wiser pl. Breg. NUK ..., 2009), fotografija dvorca iz leta 1910 (NUK ..., 2009) in dvorec Selo danes (GIVO ..., 2009)

Dela na dvorcu je, kot poročajo sočasni viri, zaključil Leopold Hofer, ki pa koncepta ni mogel več spremeniti. Sapač (2003: 20) mu pripisuje predvsem dokončno ureditev okolice.

Leta 1779 so uredili parterni vrt na začetni strani dvorca in pred glavno fasado na mestu odstranjenih podložniških hiš zasadili mogočen lipov drevored.

Igor Sapač (2003) je dvorec Smlednik prepričljivo umestil znotraj grajskega opusa Lovrenca Pragerja. Kot sam navaja v uvodu in zaključku, se njegove teze nanašajo zlasti na stilne primerjave, podkrepljene z nekaterimi objavljenimi viri, manj pa na pregled arhivskih gradiv.

Lovrenc Prager je bil arhitekt, ki se je šolal na Dunaju, kjer je nekaj časa opravljal službo dvornega načrtovalca. Leta 1764 je dobil službo deželnega stavbnega mojstra, za odpuščenim Candidom Zullianijem. Od tedaj je veliko delal za plemiške naročnike. Njegovi tlorisi kažejo dosledno spoštovanje simetrije. Stavbe je oblikoval v skladu z vzori največjih absolutističnih cesarskih in kraljevskih dvorcev (Kemperl, 2005: 202).

5.5 ANALIZA IN RAZVOJ VRTA OB DVORCU

Vrt v širšem pomenu že tako obsega vrtno ureditve različnih velikosti in tudi današnji park. »Park« (lat. parcus, franc. parc, nem. Pferch, Wildpferch) je označeval lovni obor (obor ali ograja) ali oboro za divjačino na kneževskih veleposestvih. Lovna obora, ki je bila torej ograjena, je obsegala prostrane gaje in pašnike, travnike in gozdne predele v okolici gradu ali dvorca. Po teh ekstenzivno rabljenih predelih, ki so služili veleposestvu le za pašo, so seveda bile tudi poti za jezdece in vozove (Jeglič, 1943).

Prav pri gradu oziroma dvorcu so tisti del parka, ki naj bi služil grajski gospodi za zabavo v neposredni bližini stanovanjskih prostorov, še posebej in skrbneje ogradili in namenu primerno uredili. Ostal mu je pa naziv grajskega parka. Iz velikega lovnega parka, ki mu ni manjkalo krajinskih slikovitosti, se je razvil tudi angleški park 18. stoletja.

Toda prvotni pomen besede »park« je kmalu docela obledel. Brž ko se je začela širiti po Evropi misel lepotnega parka in ko so pozneje zlasti ameriški urbanisti osvežili gigantsko naraščajoča mesta z novimi sistemi javnih nasadov, se je oblikoval park z novo vsebino velikega socialnega parka (Jeglič, 1943).

Krajina je v primerjavi z vrtom bolj splošna kategorija. Vrt je torej zvrst krajine oziroma vsak vrt je krajina. Krajina pa je lahko vrt oziroma drugače povedano vsaka krajina ni vrt. Oblikovanje krajine torej ni ljubiteljsko opravilo, temveč predstavlja strokovno dejavnost oziroma postopek (Simič, 2009: 7–15).

Po navedbah Ogrina (1995: 7–12) je vrtna umetnost pomembna sestavina kulturne dediščine, saj predstavlja nasledek krajinsko-arhitekturne tvornosti.

5.5.1 Vrt v najzgodnejšem obdobju (17. stoletje)

Dvorec so začeli zidati po letu 1626, saj se do takrat v Valburgi omenja le pristava. Če povzamemo Reipa (1987), je osnova nastala v prvi polovici 17. stoletja. Obdajalo jo je za tisti čas značilno dvorišče, omejeno z gospodarskimi poslopji in posameznimi deli vrta, obdanimi z ograjo.

5.5.2 Park v 18. stoletju

Vrtna umetnost je bila pri nas največkrat navzoča ob graščinah in dvorcih, predvsem od 17. stoletja dalje. Pri samostanih so verjetno že prej nastajali zaprti vrtovi.

Na podlagi do sedaj znane dokumentacije in materialnih ostalin dediščine ni mogoče jasno razbrati. Naša poglavitna vira, Valvasorjeva in Vischerjeva topografija, izpričujeta dokaj izbrisano periodizacijo. Prav tako obstajajo dvomi o obstoju nekaterih upodobljenih vrtov (Ogrin, 1995: 7–12).

Iz zasnove celote in njenega razmerja do stavbe ter na podlagi podrobnosti je možno razbrati prvine renesančnega in baročnega vrta. Tako lahko zasledimo značilno baročno sekvenco »dostopni del – dvorec – parter« tudi v zasnovi dvorca v Valburgi.

Dvorišče, omejeno z gospodarskimi poslopji in posameznimi deli vrta, obdanimi z ograjo, se z barokizacijo dvorca in ureditvijo parka arhitekta Leopolda Hoferja leta 1779 preoblikuje v celovito krajinsko prostorsko parkovno zasnovo z značilnimi baročnimi sestavinami. Predstavljala jo je izrazita osna zasnova, ki se je pričela z vstopno alejo, poudarjeno z dvojnim lipovim drevoredom (zasajenim pred dvorcem, kjer so prej stale tri domačije podložnikov) in potekala do dvorca, pred katerim je bil enostavno oblikovan parter. Od tu je potekala os skozi osrednji del stavbe na zadnjo stran, kjer je bilo dvorišče z gospodarskimi poslopji. Os se je nadaljevala v geometrijsko oblikovan park pravokotne oblike, razdeljen v manjša polja, ki so se simetrično nizala vzdolž osrednje osi. Navidezna prostorska os se je od tu nadaljevala v krajino in zaključila z gozdnim robom (Franciscejski ..., 1869).

Te koncepte parkovnih ureditev dvorcev lahko opazimo predvsem pri Dolu, Smledniku in Praprečah, deloma tudi pri Selu in Višnji gori (Sapač, 2003: 20).

Slike 43: Današnje stanje graščine Dol z vidnim konceptom parkovne ureditve (Hribar, 2008)

Prvotni lipov drevored je stal na istem mestu, kot današnji in sicer zasajen v glavno os dvorca. Posaditi ga je dal Frančišek Jožef baron Smledniški leta 1779. Drevored so posekali leta 1948 (Reisp, 1987: 26). Franciscejski kataster, nastal med leti 1823 in 1869, prikazuje dvojni listnat drevored, medtem ko ga arhivska fotografije iz leta 1930 ne. Kdaj so dvojni drevored ob vstopni aleji preuredili v enojnega ni znano.

Sliki 44: Vstopna aleja s prvotnim drevoredom okoli leta 1930 (INDOK ..., 2009) in vstopna aleja danes

V 17. in 18. stoletju so parki, drevoredi in vrtovi, tako imenovani spomeniki oblikovane narave, največkrat nastali ob baročnih gradovih in dvorcih po francoskih zgledih. Na podlagi Franciscejskega katastra lahko sklepamo, da je tudi park dvorca v Valburgi nastal po francoskem vzoru.

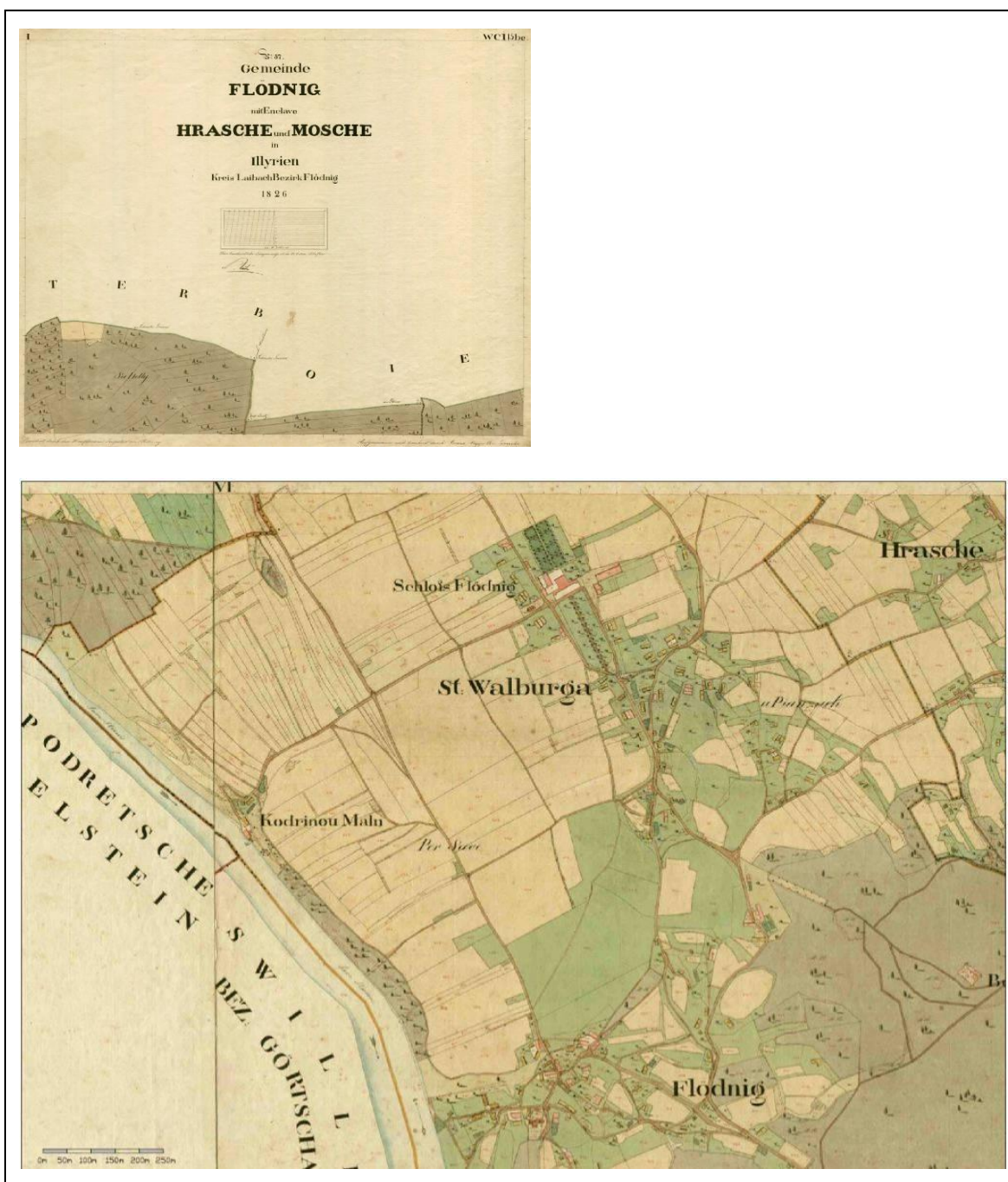
Celotno območje dvorca je bilo ograjeno s kamnitim zidom, ki je oklepal stavbo in vrt ter s tem ustvaril pomembno povezavo vrta z dvorcem. V zidu je bilo več vhodov, med katerimi je bil najpomembnejši vhod z dvema štirikotno oblikovanima stebroma v osi stavbe. S tem je bil uresničen perspektivno poudarjajoč motiv. Omenjeni kamniti zid je ohranjen še danes, vendar v slabšem stanju. V sredini parka je stal vodni bazen z vodomedom, ki je prispeval pomemben učinek v celotni kompoziciji.

Širina dvorca je določala širino parkovne zasnove. Geometrijsko oblikovan park pravokotne oblike je bil razdeljen v manjša polja, ki so se simetrično nizala vzdolž osrednje osi. V vogalih parterjev se pojavljajo okrogli elementi, verjetno gre za posamezna drevesa – najverjetneje gaber, pod katerimi je bil lahko zasajen pušpan ali pa le tratni parter, saj je prikaz franciscejskega katastra nejasen in netočen. Celoten grajski kompleks Smlednik pa leži pravokotno na potek polj v okolici (Franciscejski ..., 1869).

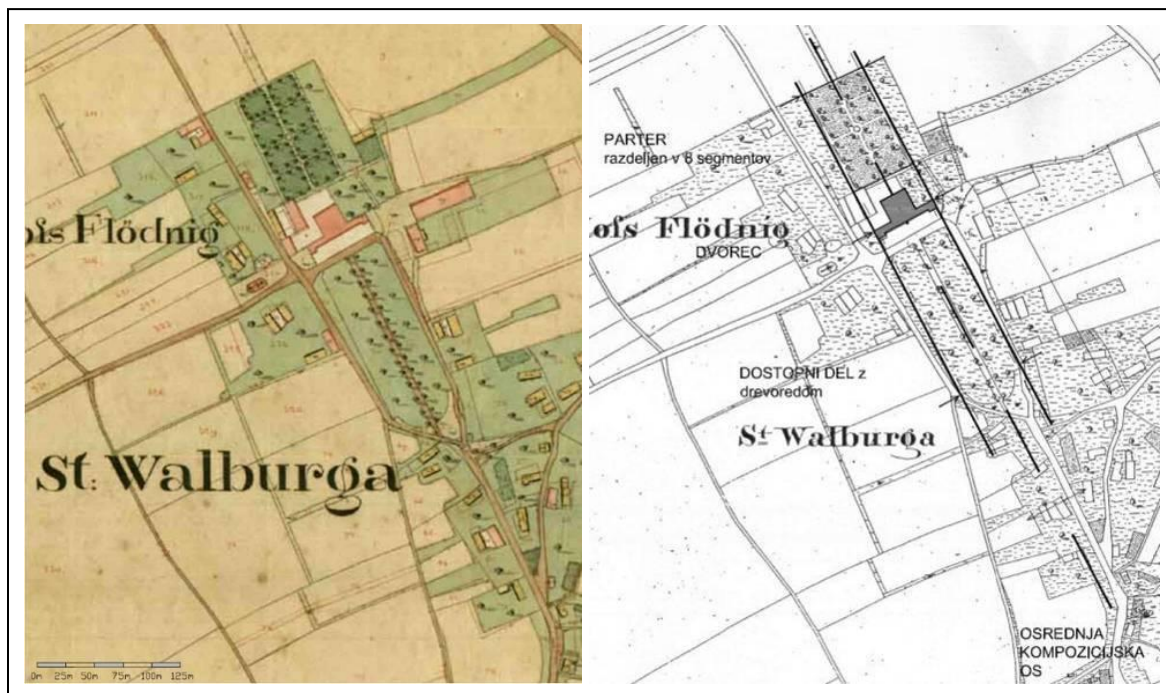
Z barokizacijo dvorca in ureditvijo parka je torej novi lastnik Frančišek Jožef baron Smledniški poudaril reprezentativnost svojega imetja, kar pa je kasneje izčrpalo že tako slabe finančne razmere gospodstva.

Blažič Š. Zasnova rekonstrukcije okolice dvorca Lazarini v Smledniku.

Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo, 2011

Slika 45: Izsek iz Franciscejskega katastra iz leta 1840 podrobneje prikazuje parkovno zasnovo dvorca z značilnimi baročnimi sestavinami (Franciscejski ..., 1869)

Sliki 46: Detajlni prikaz obravnavanega območja na izseku iz Franciscejskega katastra z značilno baročno sekvenco v zasnovi (Franciscejski ..., 1869)

5.5.3 Park v 19. stoletju

Kot ugovor in upor proti nasilni miselnosti fevdalnih arhitektonskih vrtov, ki se je tako mogočno razbohotila pred palačami 17. stoletja skoraj po vsej Evropi, se je razvil v teku 18. stoletja angleški park (Ogrin, 1993).

Že Rousseau je klical: »Nazaj k naravi!« In Milton je pisal o izgubljenem paradizu. Znanost in umetnost sta začeli z revolucionarno vnemo odkrivati tajne zakonitosti in lepoto narave. S tem v zvezi so se pojavljale tudi revolucionarne spremembe v mišljenju, svetovnih nazorih in v življenju evropskega izobraženstva. Ljudje so občutili potrebo, da se približajo naravi s pozabljeno ljubeznijo. Človek hoče živeti v naravi in naravo ljubiti. Začeli so prenašati podobe iz narave v parke in vrtove. V parkih in vrtovih se pojavijo živahni vodni motivi, preprosta razgibanost krajine, prizori iz samote divjega skalovja, izrazita drevesa, slikovite družbe rastlinstva ipd. Angleški imenitniki so z estetsko doživljajočim posnemanjem začeli ustvarjati v okolici svojega doma prostrane zelene livade. Sama mirna zelenina in lirična ljubeznivost se je razlivala med slikovito postavljenimi kulisami drevja in grmovja, le tu in tam po tih livadah so posamezna, posebno izrazita in mogočna drevesa dajala vsej okolici poudarek veličanstva neizumetničene narave (Simič, 2009: 7–15).

Dušan Ogrin (1992: 7–12) navaja kot primer lepega, velikopoteznega angleškega parka v naši bližini zagrebški Maksimir, ki ga je v prvi polovici 19. stoletja začel ustvarjati že škof Maksimilijan Vrhovec, dokončal pa njegov naslednik Juraj Haulik, ki je posvetil temu parku deset let napornega dela in zanj ogromno žrtvoval.

V 19. stoletju se je tudi pri nas močno spremenila čista geometrijska zasnova. Spremembo je po vsej verjetnosti narekoval vpliv angleškega krajinskega sloga, ki je po nastanku v silovitem valu preplaval baročno in ponekod še renesančno Evropo (Italija) ter vnesel mnoge radikalne spremembe v tedanjo vrtnoarhitekturno tvornost.

Prve ureditve v angleško krajinskem slogu so se na naših tleh pojavile pri gradu Brdo v drugi polovici 18. stoletja, za časa lastništva barona Žige Zoisa, našega najpomembnejšega predstavnika razsvetljenstva, ki je podpiral novi slog vrtnega oblikovanja. Najobsežnejši park v angleško krajinskem slogu so pri nas uredili v 19. stoletju na Mokricah pri gradu Snežnik. Pojavljati so se začeli prvi večji javni parki (primer park Tivoli v Ljubljani) in zdraviliški parki v zdraviliščih (Rogaška Slatina in Rimske Toplice). Vendar pa se pri nas angleško krajinski slog ni pojavil v čisti obliki, saj je geometrijski barok učinkoviteje podpiral družbeno moč in prepoznavnost zemljiške gospode (Ogrin, 1995; Kolšek, 2007).

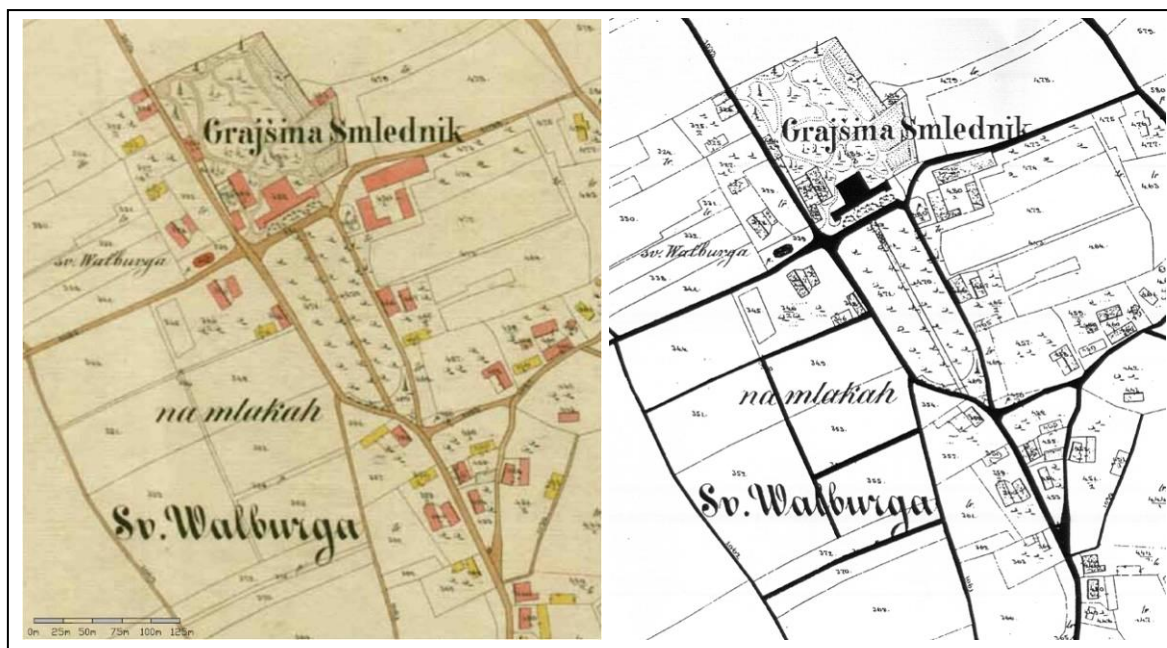
Parkovna zasnova dvorca v Valburgi se je delno ohranila, delno pa preoblikovala v angleško krajinskem slogu. Nespremenjena ostane vstopna aleja, poudarjena z dvojnimi lipovimi drevoredi. Geometrijsko oblikovan park pravokotne oblike pa se, kot rezultat mode tistega časa, preoblikuje v organsko oblikovane sestavine parka. Vijugaste poti se prepletajo skozi park, odpirajo in zapirajo poglede ter ustvarjajo preprosto razgibano krajino (Reambulančni ..., 1882). V tem obdobju so parku dodali še eksotične drevesne vrste, ki jih je iz Indije prinesel Pius baron Lazarini.

Blažič Š. Zasnova rekonstrukcije okolice dvorca Lazarini v Smledniku.

Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo, 2011

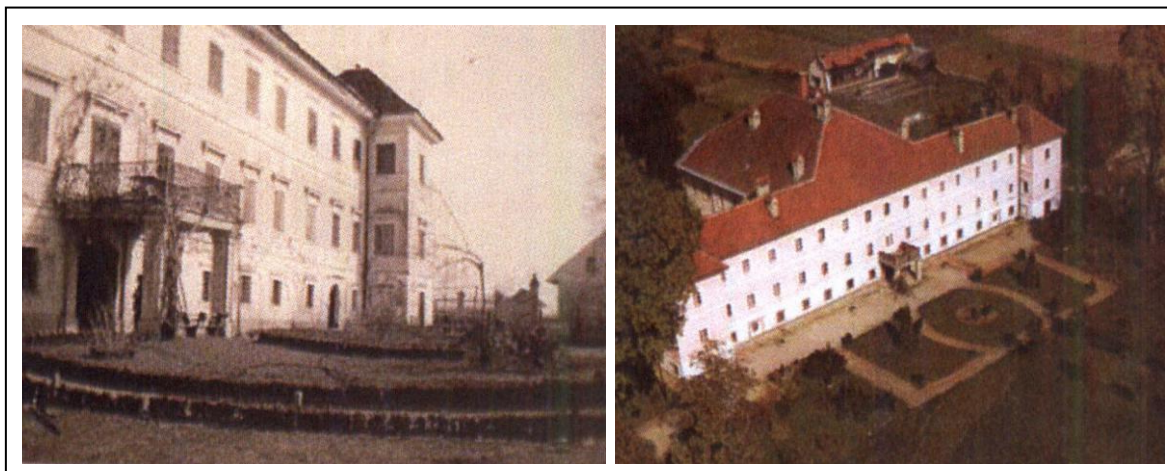
Slika 47: Izsek iz Reambulančnega katastra iz leta 1867 podrobneje prikazuje preoblikovano parkovno zasnovo dvorca v angleško krajinskem slogu (Reambulančni ..., 1882)

Slika 48: Detajlni prikaz delno preoblikovane parkovna zasnove v angleško krajinskem slogu (Reambulančni ..., 1882)

5.5.4 Park v 20. stoletju

Vse do 2. svetovne vojne, ko je bil dvorec še v lasti rodbine Lazarini, so za park lepo skrbeli in ga primerno vzdrževali. Po 2. svetovni vojni pa je bil dvorec nacionaliziran in izropan, posestvo pa konfiscirano. Nekdanji obzidani park so leta 1946 opustili in ga spremenili v igrišče in zelenjavni vrt, leta 1948 pa so posekali še dreved. Kasneje so na tem mestu skušali urediti sadovnjake za učne namene, vendar neuspešno (Stopar, 1998: 79). Leta 1972 so posadili nov lipov dreved, ki uspeva še danes. Vse do leta 1990 je bil v dvorcu Vzgojno-izobraževalni zavod Frana Milčinskega. V tem obdobju je bil park dvorca slabše vzdrževan.

Slika 49: Vstopna (južna) stran dvorca s parkovno ureditvijo okoli leta 1920–1930 (INDOK ..., 2009) in kasneje okoli leta 1975, ko so ponovno posadili lipov dreved (INDOK ..., 2009)

Slika 50: Sprednja stran grajskega poslopja danes

Slika 51: Vstopna aleja in lipov drevored danes

6 PROSTORSKA ANALIZA OBMOČJA OBDELAVE

Z opisno in grafično metodo raziskovalnega dela smo skozi različne prostorske analize opredelili prostorske analize obravnavanega območja.

Analiza naravnih danosti vsebuje inventarizacijo izoblikovanosti terena in geomorfološke, klimatske, hidrološke ter vegetacijske značilnosti območja. Antropogene oziroma grajene prvine naselja so bile obravnavane skozi analizo poselitvenega vzorca in prometnega omrežja.

6.1 NARAVNE DANOSTI

Naravne danosti so pokazatelj stanja in kvalitete naravnega okolja ter njegovih možnosti za prostorski razvoj. Naravne danosti usmerjajo prostorski razvoj in posledično vplivajo na strukturno členitev prostora. Posledice prostorskega razvoja so vidne v dosedanem razvoju dejavnosti v prostoru (Ogrin, 1989). Prav zaradi naravnih danosti je imelo obravnavano območje strateško mesto v zgodovinskem razvoju (razvoj trgovske poti). Kasneje pa so ravno te naravne danosti omogočile razvoj poselitve.

Analize naravnih značilnosti obravnavanega območja so osredotočene na splošno predstavitev naselij Smlednika in Valburge. Obsegajo prikaz osnovnih značilnosti prostora na podlagi geodetskih podlag (digitalni ortofoto posnetek, temeljni topografski načrt), veljavnih pravnih režimov in omejitev, fotografij in opisov posameznih območij.

6.1.1 Izoblikovanost terena in geomorfološke značilnosti

Naloga se osredotoča na obravnavo območja dvorca v Valburgi vzporedno z njegovim zgodovinskim razvojem v Smledniku. Ožje območje obdelave predstavlja dvorec Lazarini s pripadajočo okolico.

Širši okvir obravnavanega območja tvorijo masiv Kamniških Alp na severovzhodu, Polhograjsko hribovje na jugozahodu in med njiju stisnjena gorenjska ravnina z reko Savo kot povezavo med naselbinskima središčema Kranjem in Ljubljano oziroma ljubljansko kotlino.

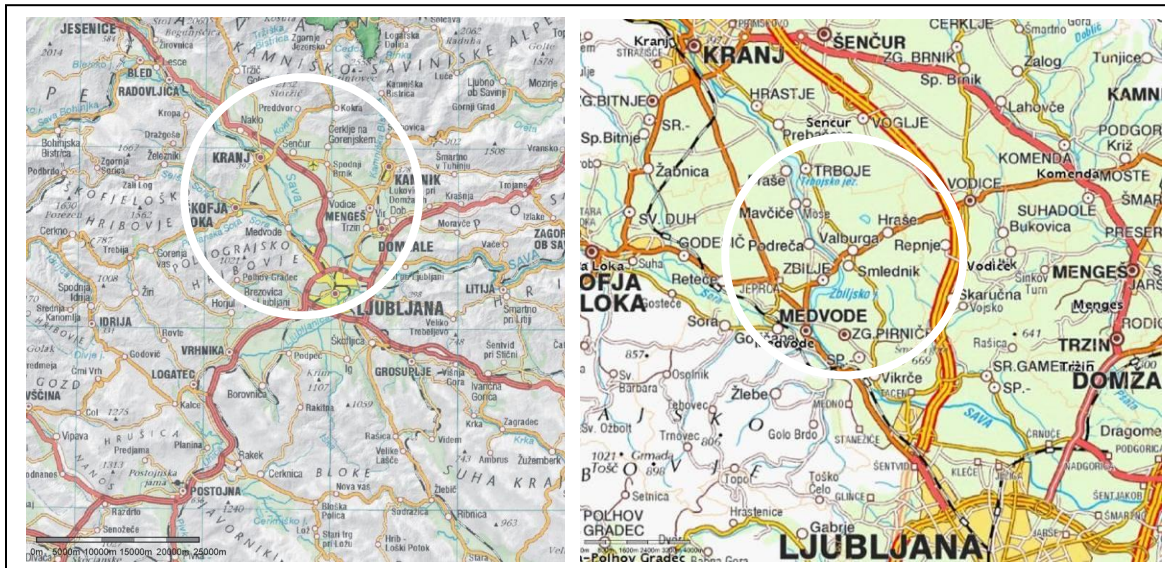
Območje je opredeljeno s koridorjema gorenjske avtoceste in magistralne ceste Ljubljana–Kranj. S koridorjema ustvarjeni prostor dodatno členijo naravni koridor reke Save z Zbiljskim jezerom in višinske dominante, kot so Šmarna gora, Grmada, Stari grad, Repenjski hrib in Brezovec.

Smlednik in Valburga sta naselji v občini Medvode, v osrednjem delu Ljubljanske kotline, na južnem delu kranjskega polja, kjer Sava naredi znamenito okljuko in kjer so jo z jezom medvoške hidroelektrarne ukrotili v Zbiljsko jezero. Naselji sta naslonjeni na Smledniški hrib, na katerem je eden izmed najstarejših gradov v Sloveniji (Mihelčič, 1996).

Smlednik je gručasto naselje, strnjeno na levem bregu umetnega Zbiljskega jezera, ob križišču cest proti Medvodam, Trbojam in Vodiciam (Chvatal in Vencelj, 2008). Po

podatkih Geodetske uprave Republike Slovenije (2008) leži na 349,3 metrih nadmorske višine in sicer pod Starim gradom (516 m nmv) in Brezovcem (464 m nmv).

Valburga je naselje, razloženo na ravnini ob križišču cest Medvode–Vodice in Smlednik–Trboje ob mostu čez Savo. Leži na nadmorski višini 356,6 metrov (GURS, 2008).

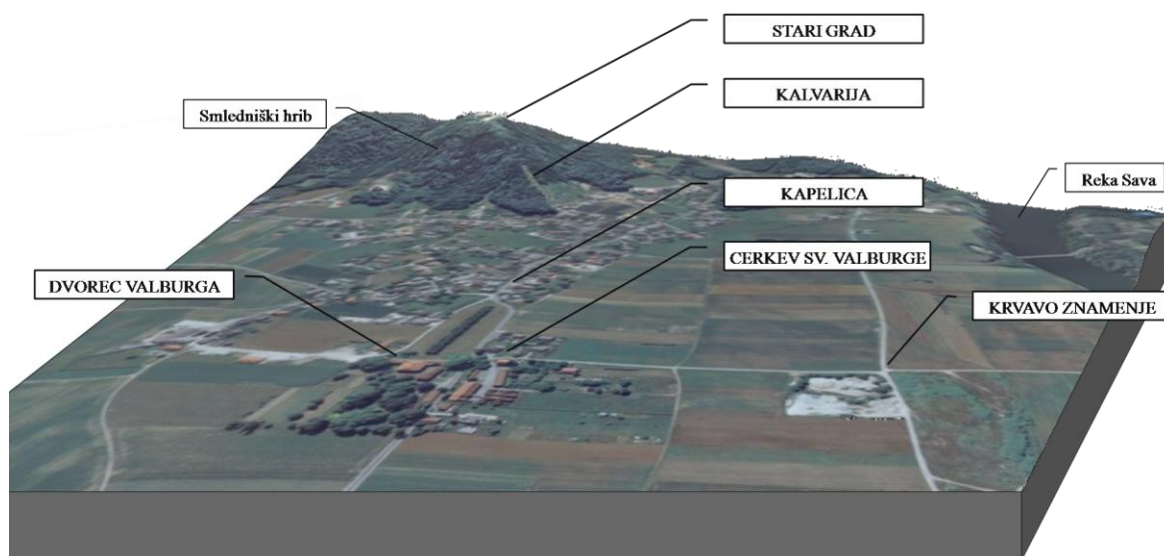

Slika 52: Prikaz širšega okvira obravnavanega območja na pregledni karti (DMR ..., 2008; Atlas okolja ..., 2009)

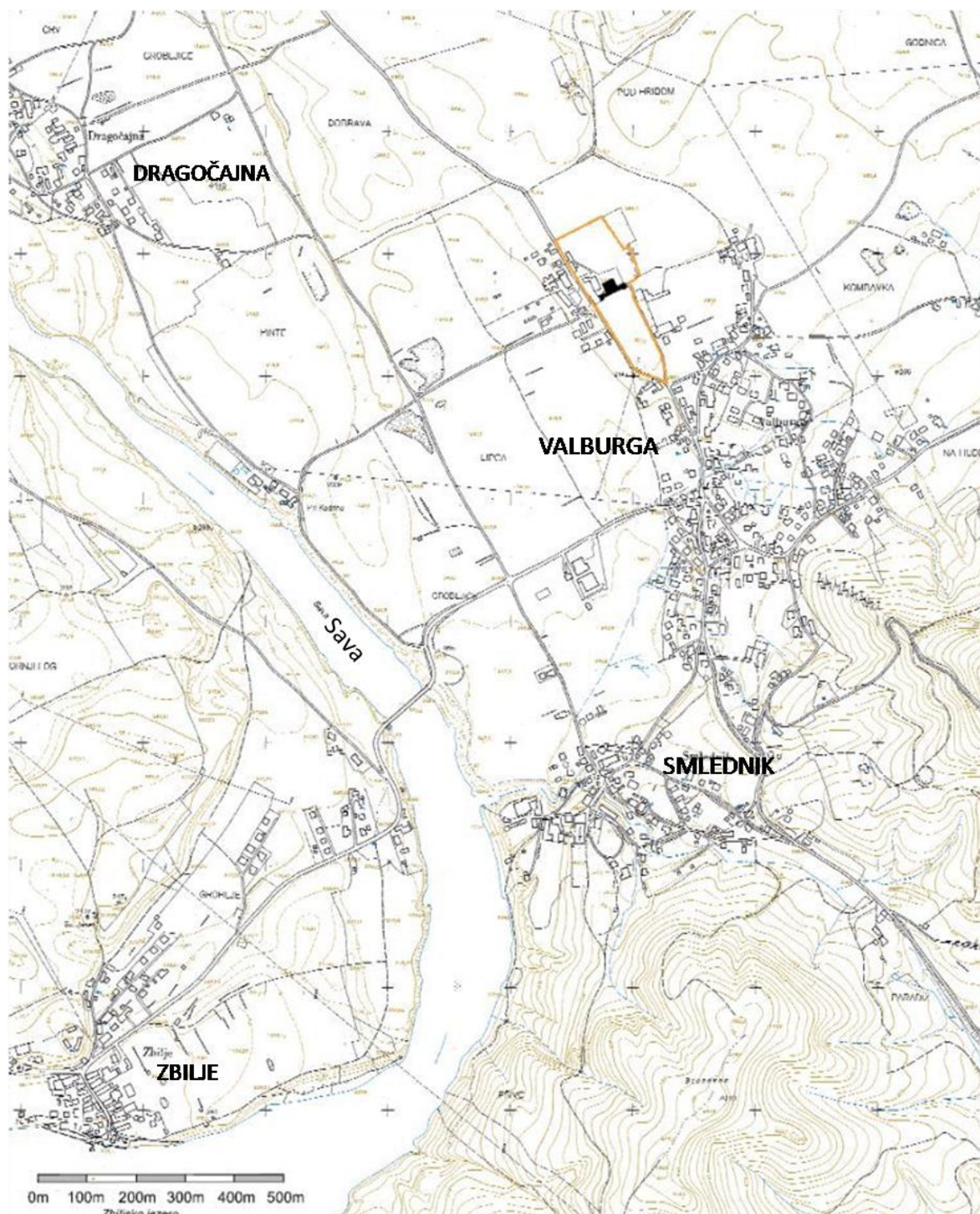
Omenjeni naselji predstavljata lokalno središče občine Medvode in z zaledjem zajemata terasast ravninski del, ki ga je nasula reka Sava s pritoki. Večina nižinskega sveta je sicer v kmetijski rabi, vendar so za to območje značilni tudi nižinski gozdovi ter posamezni osamelci.

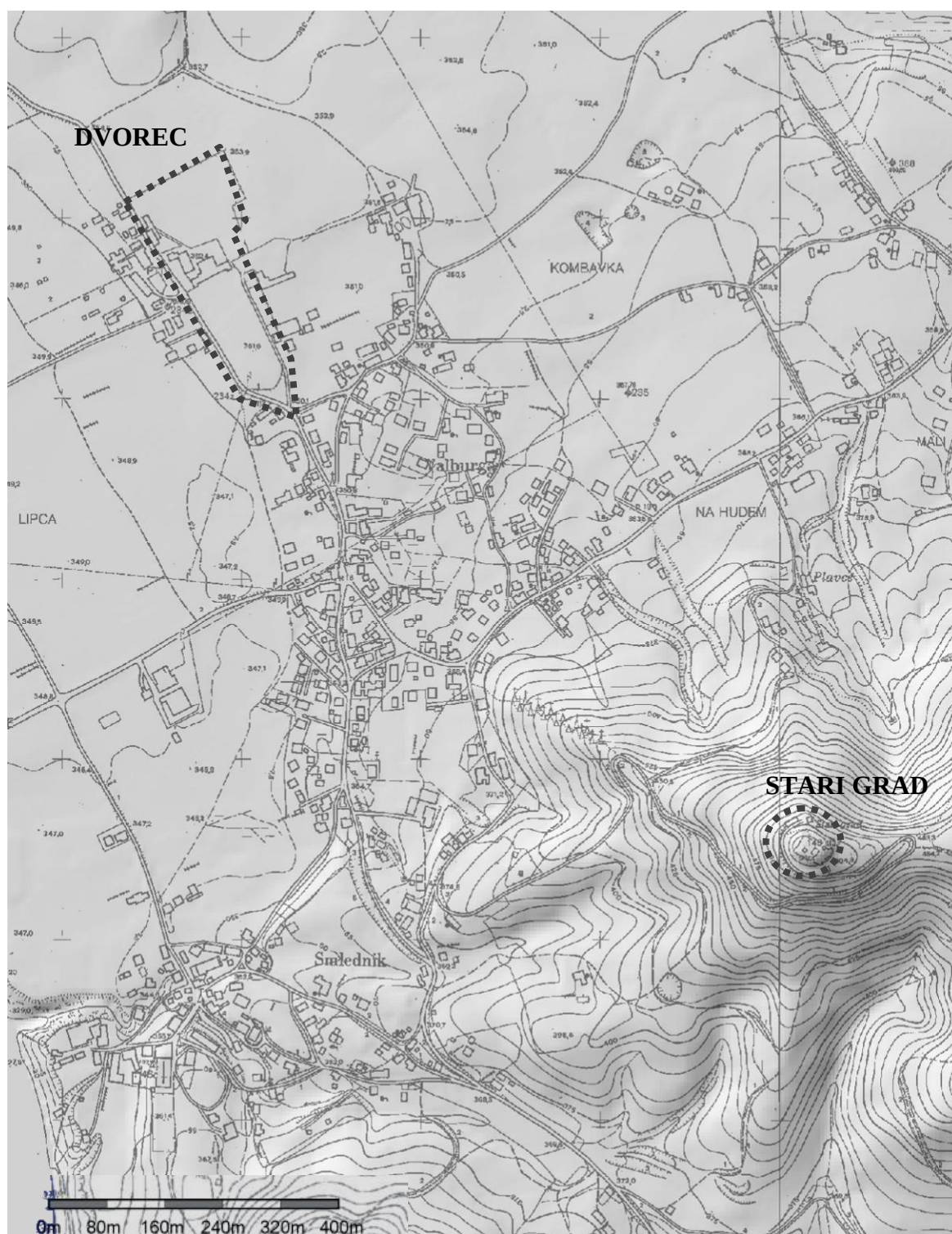
Slika 53: Valburga z dvorcem, v ozadju Stari grad in Smlednik (Google Earth ..., 2010)

Slika 54: Prikaz morfologije terena z obravnavanimi objekti (Google Earth ..., 2010)

Slika 55: Prikaz območja obdelave na topografski karti (podloga: TTN 5 ..., 1994)

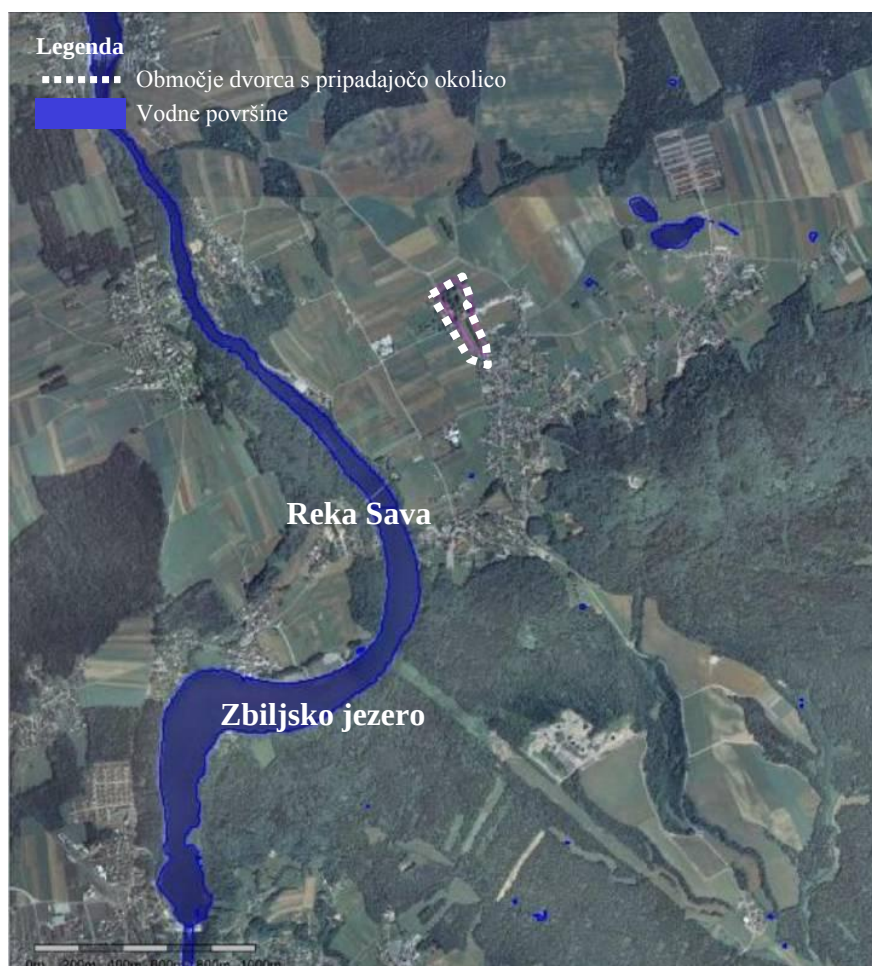
Slika 56: Prikaz morfologije terena na topografski karti (podloga: TTN 5 ..., 1994; DMR ..., 2008)

6.1.2 Klimatske značilnosti

Za obravnavano območje je značilno zmerno celinsko podnebje s toplimi poletji in hladnimi zimami. Povprečna temperatura se pozimi giblje okoli 0 °C, poleti pa okoli 17 °C. Natančneje nižinski predeli s posameznimi osamelci odgovarjajo preddinarskemu fitoklimatskemu območju, za katerega so značilne zmerno temperature in zmerna količina padavin. Pogost pojav je megla, ki tu zlasti jeseni in pozimi obleži preko celega dneva. Prevladujejo vetrovi vzhodnih in zahodnih smeri (Gams, 2005).

6.1.3 Hidrološke razmere

Najpomembnejša vodotoka obravnavanega območja sta Sava in Sora, ki imata sotočje v Medvodah in delita hriboviti del od ravninskega. Za jezom Hidroelektrarne v Medvodah je nastalo Zbiljsko jezero, v Hrašah pa se nahajajo ribniki oziroma mlake s trstišči. Pomembnejši potok med Smledniškim hribom in Šmarno goro je Mlaka. Ostalo vodovje je navezano na obrobno gričevje Brezovca in Smledniškega hriba, kjer za vodo nepropustne podlage omogočajo oblikovanje številnih studencev in potokov. Večina vodotokov je usmerjenih v jugovzhodni smeri z izlivom v Savo (»Topografski ...«, 2007).

Slika 57: Vodne površine. Koridor reke Save z Zbiljskim jezerom daje območju posebno vrednost, saj je tukaj raba prostora tako rekreacijska in turistična kot tudi energetska (»Topografski ...«, 2007; podloga: DOF ..., 2006)

6.1.4 Značilnosti krajinskega vzorca in vegetacijske značilnosti

Z naravnimi in ustvarjenimi danostmi predstavlja območje Smlednika in Valburge krajinsko pester prostor, ki ga dopolnjujejo grajene strukture s kulturno zgodovinskim izročilom.

Ravninski del območja obravnave označujejo strnjena naselja, intenzivno obdelane kmetijske površine z značilno poljsko delitvijo na proge ter ravninski gozd (manj kot 40%). Do večjih mikroreliefnih sprememb pride le v območju struge rek Save in Sore. Raba prostora je izrazito ruralna, saj v ravninskem delu območja zasledimo pridelovalne površine (polja, njive, pašniki, travniki), gozdne površine (te se raztezajo tudi po pobočjih višinskih dominant) ter prostorsko in tipološko členjeno grajeno strukturo oziroma vasi (Gams, 2005; Marušič, 1995).

Naravnega rastja je razmeroma malo, izjema so posamezni ravninski gozdovi. Z gozdovi so poraščeni tudi posamezni osamelci in gričevnato obrobje. Visoka vegetacija spremlja tudi vodotoke. Največji delež pokrivajo kisli borovi gozdovi (*Pinus sylvestris*), združbe na kisli silikatni kamenini (ARSO ..., 2009). Kmetje so zaradi steljarjenja izsekavali drevesa, ki so dajala veliko sence (bukev in hrast), pospeševali pa so drevesne vrste, ki prepuščajo veliko svetlobe (rdeči bor).

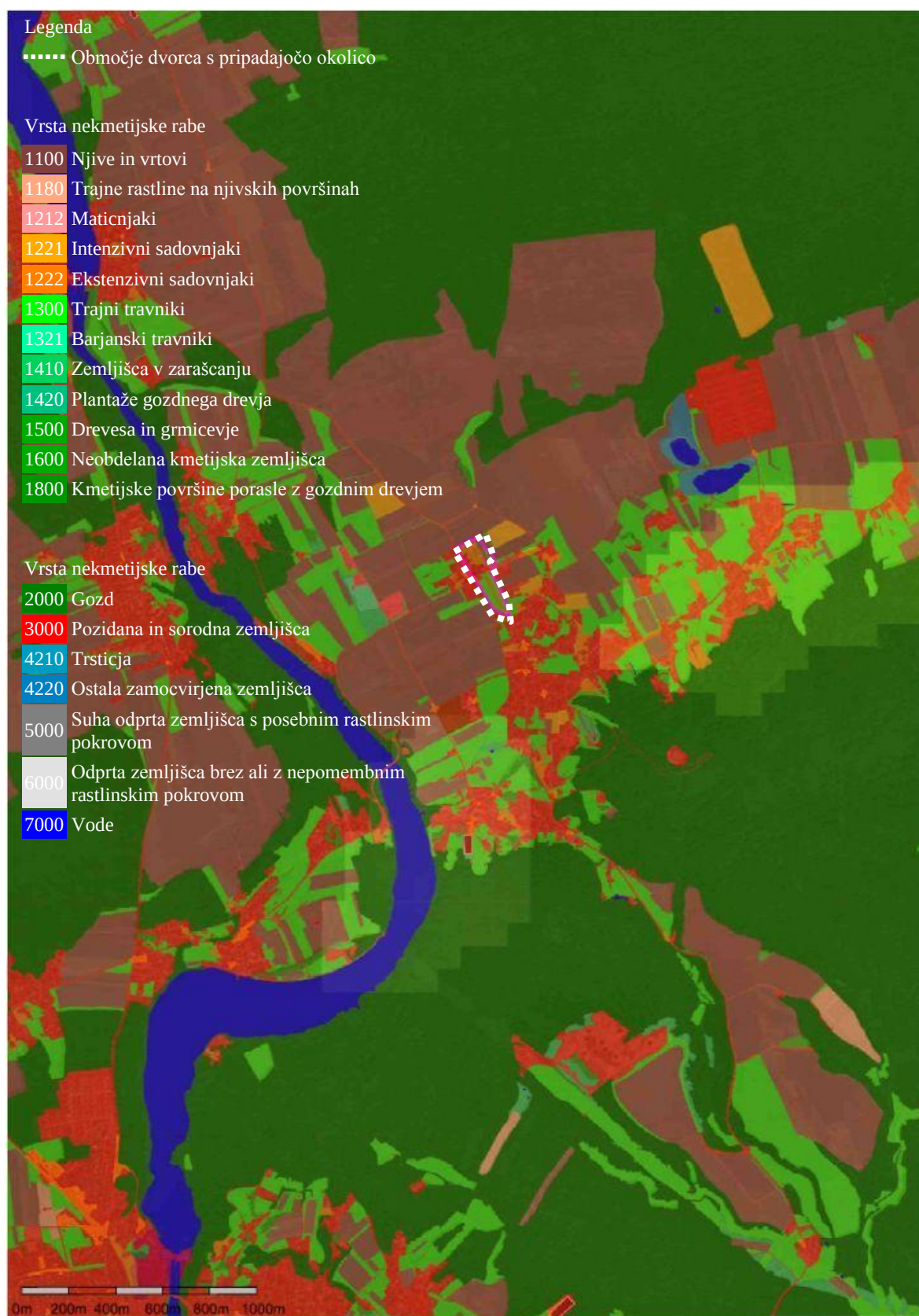
Slika 58: Razgled s smledniškega gradu (Wikipedija ..., 2009)

Slika 59: Naselje Valburga z lepo vidno sprednjo stranjo dvorca (Wikipedija ..., 2009)

Če primerjamo arhivske vire s sedanjim stanjem, ugotovimo, da se struktura polj ožjega prostora ni bistveno spreminjala. Prav tako je še vedno ohranjena tipologija strukture polj, ki je opredeljena kot »polja, razdeljena na delce« oziroma poljska delitev na proge. Takšna razdelitev je plod kolonizacije iz visokega srednjega veka in je neposredna posledica starega agrarnega režima s triletnim kolobarjenjem (ozimnina, jaro žito, ledina). Ob poljski razdelitvi na proge je običajno stal kolonizacijski tip vasi, kar Smlednik, kot vas v gruči, izpostavlja kot izjemo. V nasprotju z urejenim tlorisom kolonizacijskega tipa vasi je značilnost vasi v gruči, da domovi stoje brez reda, brez sistema in tlorisnega načrta (Ilešič, 1950).

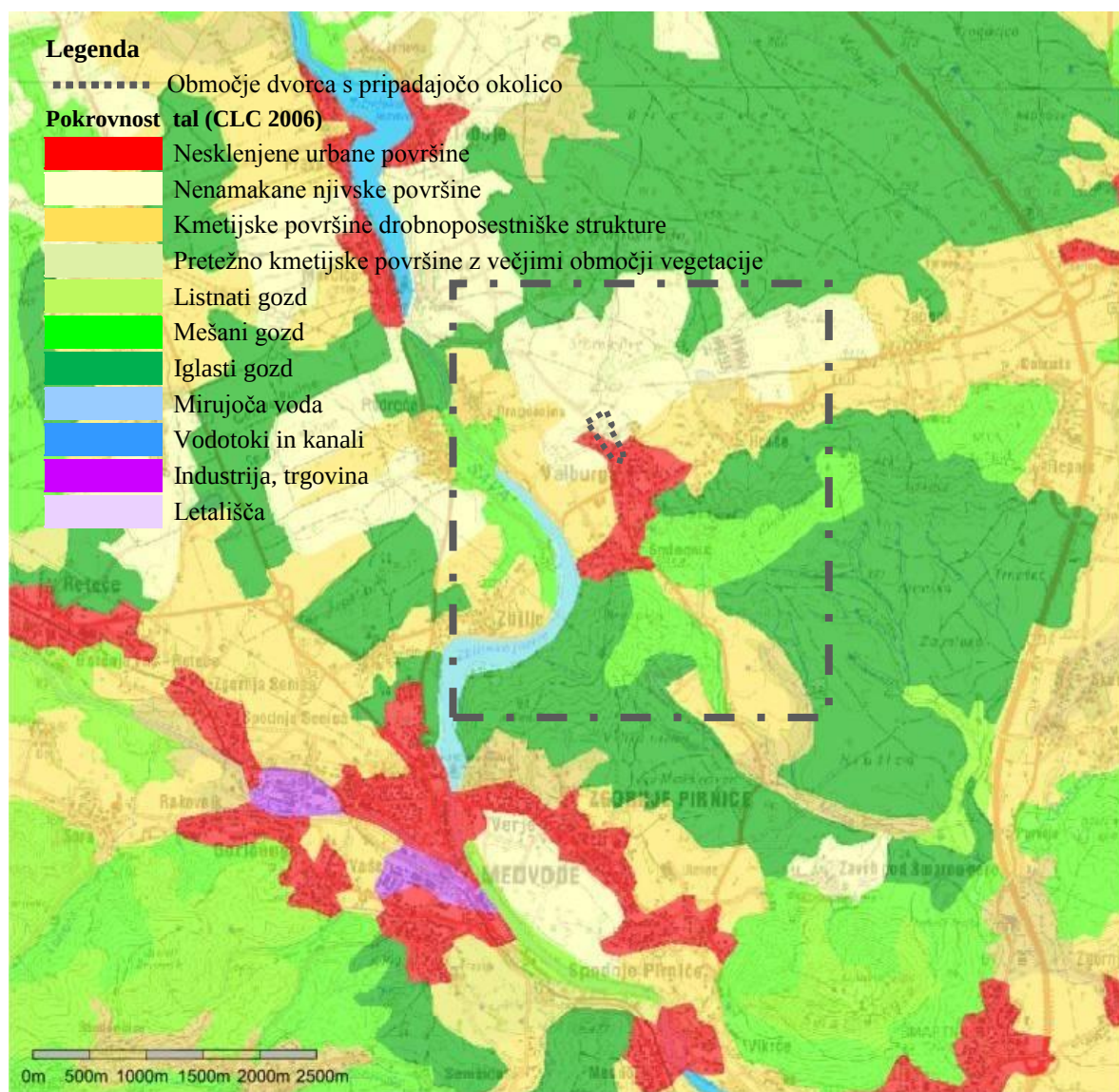
Posebno vrednost daje obravnavanemu območju koridor reke Save z Zbiljskim jezerom, kjer je raba prostora tako rekreacijska in turistična kot tudi energetska (Hidroelektrarna Medvode).

Slika 60: Raba tal (Geopedia, 2009; podloga: DOF ..., 2006)

6.1.5 Matična podlaga in tla

Matična podlaga je mlajšega izvora in v geološkem pogledu predstavlja naplavine. Stare kamenine se pojavljajo le na osamelcih, ki so sestavljeni iz karbonatov in silikatov. Na silikatih se pojavljajo kislila tla, na karbonatih rjava karbonatna tla, na naplavinah so tako bazična kot tudi nevtralna in kislila tla, odvisno od izvora. Na nepropustnih tleh se pojavlja psevdoglej (ARSO ..., 2009).

Slika 61: Pokrovnost tal CLC 2006 (Geopedia, 2009; podloga: TTN 5 ..., 1994)

6.1.6 Naravne kakovosti obravnavanega prostora

Naravne kakovosti prostora ugodno vplivajo na stanje v okolju in na bivalne kakovosti ter so osnova za ekološko naravnane dejavnosti na podeželju. Predstavljajo območja z veliko ohranjenostjo in raznolikostjo biotske raznovrstnosti, območja sklenjenih gozdov v naravni krajini, območja s kvalitetnimi vodnimi ekosistemi, območja visokogorskega sveta in območja z ohranjenimi naravnimi procesi. Naravne kakovosti so torej ekološko pomembna

območja, posebna varstvena območja, naravne vrednote in druga območja, kjer so izpolnjene zgoraj naštet lastnosti (ARSO ..., 2009).

Naravna vrednota je poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava tudi drug vredni pojav, del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava (ARSO ..., 2009).

Natura 2000 je evropsko omrežje posebnih varstvenih območij, razglašanih v državah članicah Evropske unije z osnovnim ciljem ohraniti biotsko raznovrstnost za bodoče rodove. Posebna varstvena območja so torej namenjena ohranjanju živalskih in rastlinskih vrst ter habitatov, ki so redki ali na evropski ravni ogroženi zaradi dejavnosti človeka (ARSO ..., 2009).

Ekološko pomembno območje je po Zakonu o ohranjanju narave območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti (ARSO ..., 2009).

Naravovarstvena območja imajo nalogo ohranjanja, razvoja in varstva pestrosti, značilnosti in lepote narave ter pokrajine. V večini takih območij ima zelo pomembno vlogo tudi ohranjanje kulturne krajine in poselitve.

Pri načrtovanju prostorskega razvoja in umeščanju posameznih dejavnosti moramo zagotavljati ohranjanje naravnih procesov in ostalih naravnih kakovosti v prostoru. Obravnavani prostor je v ekološkem smislu izjemen zaradi svoje razsežnosti, naravne ohranjenosti ter pestrosti habitatov. Podatki o posameznem ekološko pomembnem območju, območju Nature 2000 in naravni vrednoti so povzeti po podatkih Uredbe o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) iz leta 2004, ter po podatkih Ministrstva za okolje in prostor (2009).

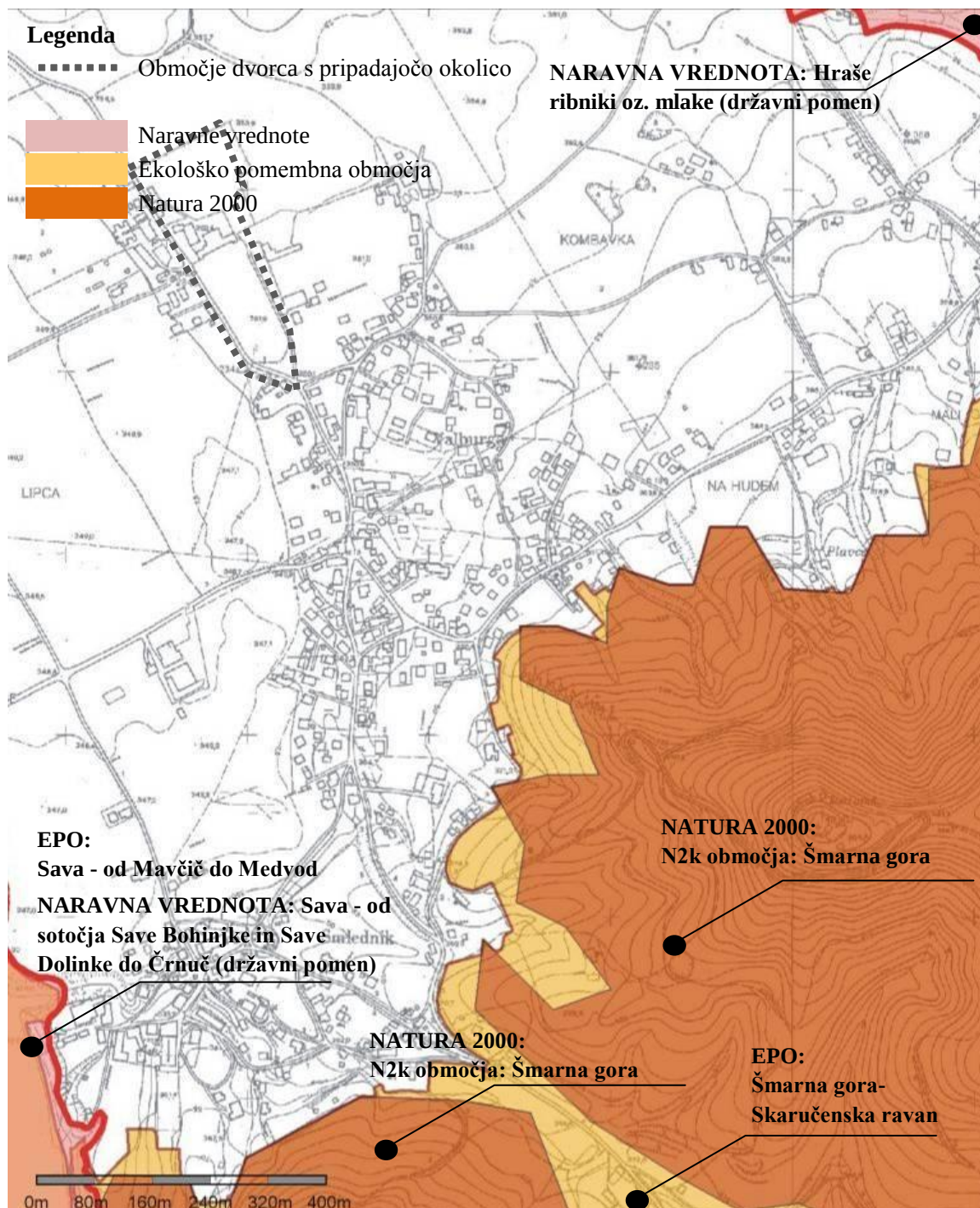
Pomembna naravna vrednota je reka Sava, ki s svojo obrežno gozdno vegetacijo predstavlja ekološko pomembno območje in tako sodi v najvišjo naravovarstveno kategorijo. Sava skupaj z obrežno vegetacijo in meandri predstavlja pomemben biotop za ogrožene in redke rastlinske ter živalske vrste. Med drevesnimi vrstami najdemo sivo vrbo (*Salix eleagnos*), belo vrbo (*Salix alba*), obrečna jelševja in jesenovja (*Alnus glutinosa* in *Fraxinus excelsior*) ter hrast dob (*Quercus robur*). Habitatni tip pa bogatijo tudi polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh.

Območje Šmarne gore je tudi zavarovano kot območje Nature 2000. Tu srečamo redke in ogrožene habitate, kot so travniki s prevladujočo visoko travo – stožko (*Molinia spp.*), praprotnico loeselovo grezovko (*Liparis loeselii*), ilirske bukove gozdove (*Fagus sylvatica* (*Aremonio-Fagion*)) ter gozdove črnega gabra (*Pinus nigra*) pragozdnega značaja. Živalske vrste, ki bogatijo habitatni tip, so: hrošč rogač, ozki vretenec ter metulj črtasti medvedek.

Na severni strani preide hribovje Šmarne gore v močvirno Skaručensko ravan, v kateri se zadržuje pisano živalstvo in rastlinstvo. Tu srečamo steljnike z ohranjenimi mokrišči ter na avtohtonem rastišču zavarovane narcise. Območje je večinoma pokrito z gozdovi rdečega

bora (*Pinus sylvestris*) na kislih tleh. Območje Šmarna gora–Skaručenska ravan je zavarovano kot ekološko pomembno območje.

Naravna vrednota državnega pomena so tudi ribniki oziroma mlake s trstišči v Hrašah. Celotno obravnavano območje pa je zavarovano kot območje izjemne prisotnosti medveda.

Slika 62: Natura 2000, naravne vrednote ter ekološko pomembna območja (Naravovarstveni ..., 2009; podloga: TTN 5 ..., 1994)

6.2 ANTROPOGENE ZNAČILNOSTI PROSTORA

Antropogene sestavine prostora so pokazatelj ustvarjenega okolja, saj predstavljajo tiste značilnosti, na katere je vplival človek s svojim delovanjem. Vključujejo poselitvene vzorce, značilnosti prometnega omrežja, zelene površine, kvaliteto življenja, vizualni izgled bivalnega okolja, gospodarjenje z odpadki, hrup ipd.

Analize antropogenih značilnosti nam nudijo podatke, na katere moramo biti pozorni pri načrtovanju novih objektov v prostoru.

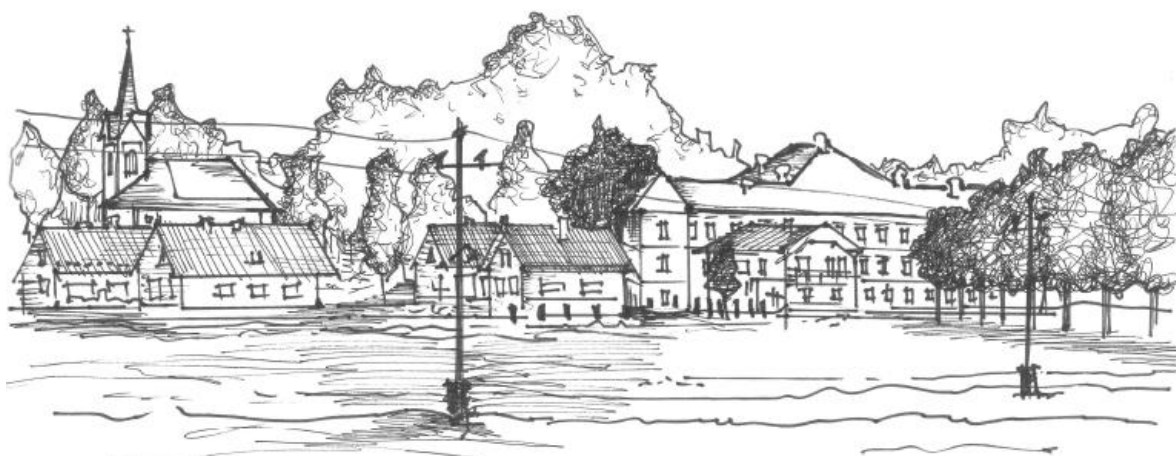
6.2.1 Značilnosti poselitvenega vzorca

Smlednik z okolico je bil naseljen že od pradžavine, o čemer pričajo ostanki gradišč še iz dobe pred prihodom Rimljanov v naše kraje.

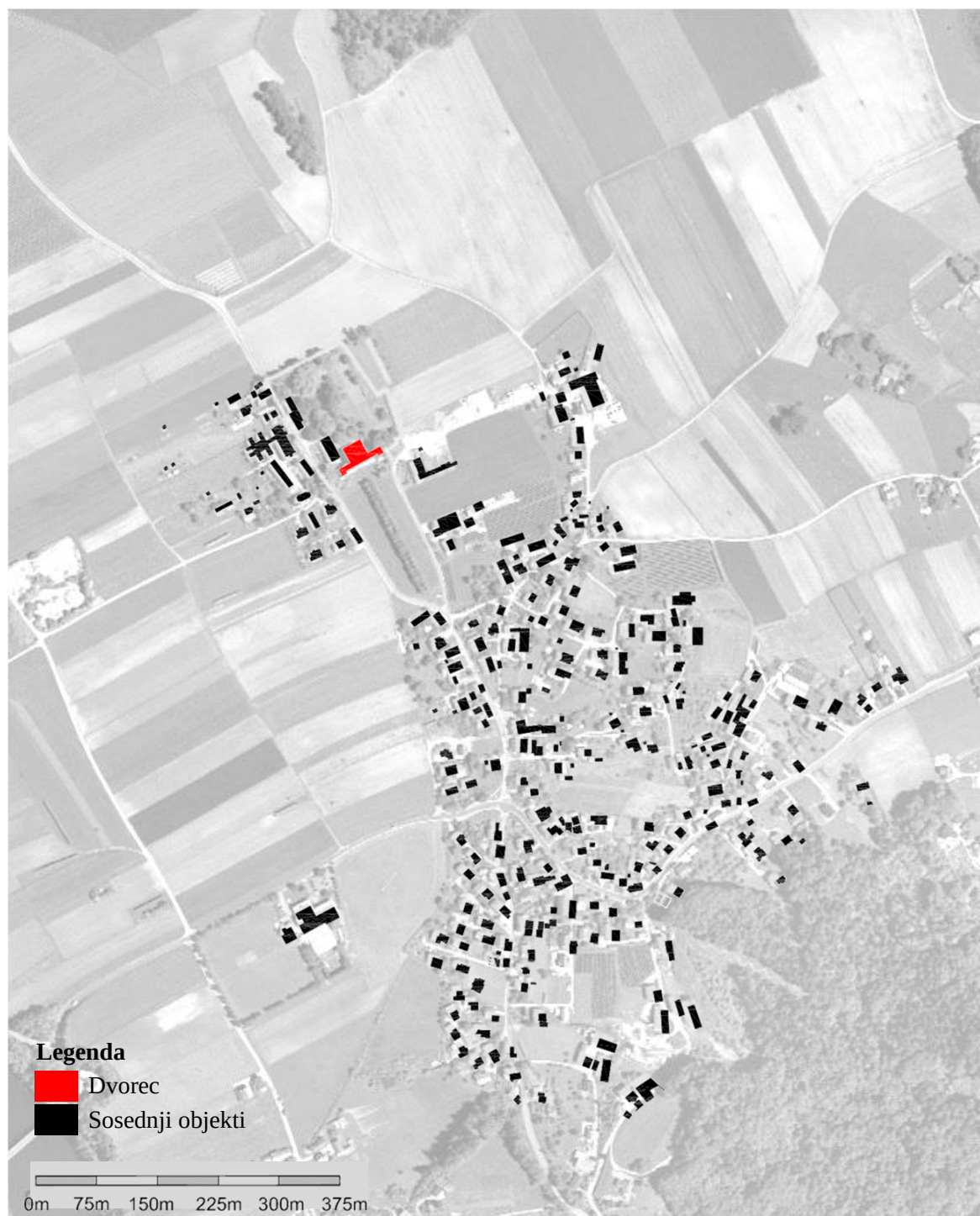
Na obravnavanem območju zasledimo številne in tipološko raznovrstne vasi, kot so: vas v gruči (Smlednik, Valburga, Hraše), središčna vas (Voglje), dolga vas (na levem bregu Save: Hrastje, Prebačevo, Moše, Dragočajna; na desnem bregu Save: Breg, Jasna, Praše, Mavčiče, Podreča) ter obcestna vas (Zapoge).

Poselitev območja obravnave je koncentrirana, naselja so strnjena. Območje je manj suburbanizirano v primerjavi s sosednjimi naselji. Tudi naselja na robu so razmeroma dobro ohranjena.

Demografske značilnosti občine Medvode so povzete po Demografski študiji občine Medvode (2006). Število prebivalcev občine Medvode je v desetletju od 1995 do 2005 poraslo iz 13.230 na 14.456 prebivalcev oziroma za 9,3 %. V naselju Smlednik je število prebivalcev v desetletju poraslo iz 408 na 438 prebivalcev, v Valburgi pa iz 464 na 502 prebivalcev. Delež števila prebivalstva se v desetletju ni zvišal za več kot en procent, kar pomeni postopno dekoncentracijo prebivalstva v občini. Za območje obravnave je značilna tudi zelo slaba starostna sestava prebivalstva, saj se indeks starosti zadnja leta zvišuje.

Slika 63: Pogled z bližnjega polja na cerkev sv. Valburge in dvorec z drevoredom

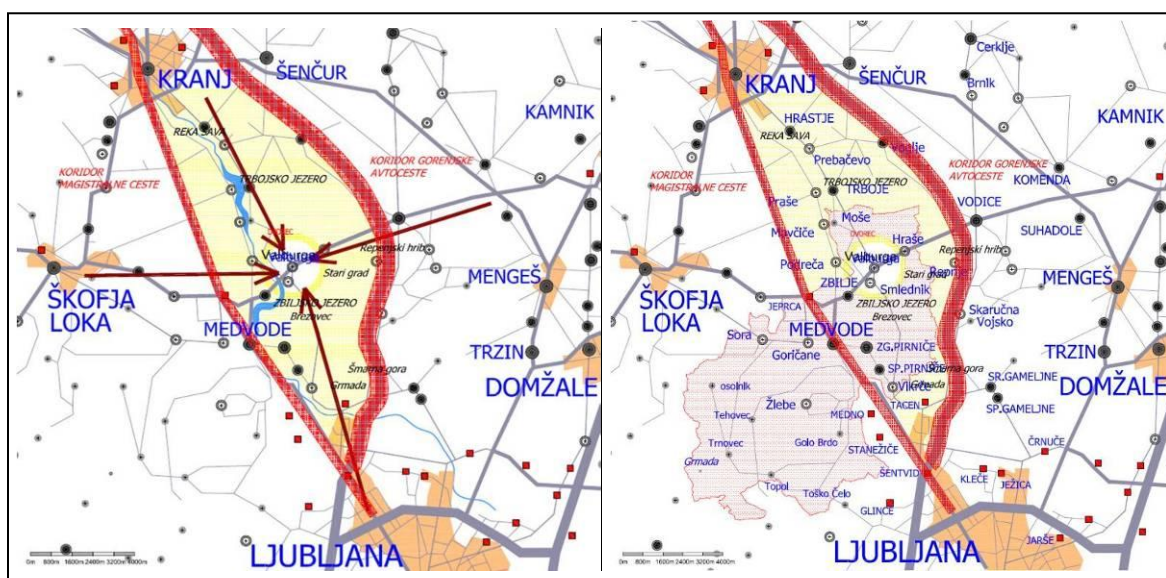

Slika 64: Prikaz strnjene poselitve na območju urejanja – vas v gruči (podloga: DOF ..., 2006; Kataster stavb ..., 2009)

6.2.2 Značilnosti prometnega omrežja

Zelo pomembna za območje je bližina letališča Jožeta Pučnika Ljubljana (znano tudi kot Letališče Brnik ali Aerodrom Ljubljana), gorenjska avtocesta ter magistralna cesta Ljubljana–Kranj. Dostopnost območja je zaradi razvite infrastrukture in lokacije prostora dobra.

Ivan Stopar (1991a) opozarja na zgodovinsko dejstvo Smlednika kot važnega križišča trgovskih poti iz Savinjskega konca preko jugozahodnega ozemlja današnje Slovenije vse do Furlanije, ki je pripomoglo k razvitosti starega dela cestnega omrežja. Območje je torej dostopno s štirih strani, in sicer z avtoceste, magistralne ceste in iz smeri Ljubljane in Kranja po stari cesti vzdolž reke Save mimo Šmarne gore in Grmade.

Slika 65: Prometna shema širšega območja obdelave. Prikaz dostopov do obravnavanega območja in prikaz naselbinskih središč v okolici

Če primerjamo arhivske vire s sedanjim stanjem, ugotovimo, da se tudi prometna shema ožjega prostora ni bistveno spreminjala. Prometna shema obravnavanega območja je kombinacija ortogonalne in razvejane sheme in tako smiselno sledi razdelitvi polj na delce oziroma obliki vasi v gruč (Javornik in sod., 2000; Gams, 2005; Krušič in sod., 1996).

Slika 66: Prikaz prometnih povezav (»Topografski ...«, 2007; podloga: DOF ..., 2006)

6.2.3 Zelene površine v naselju

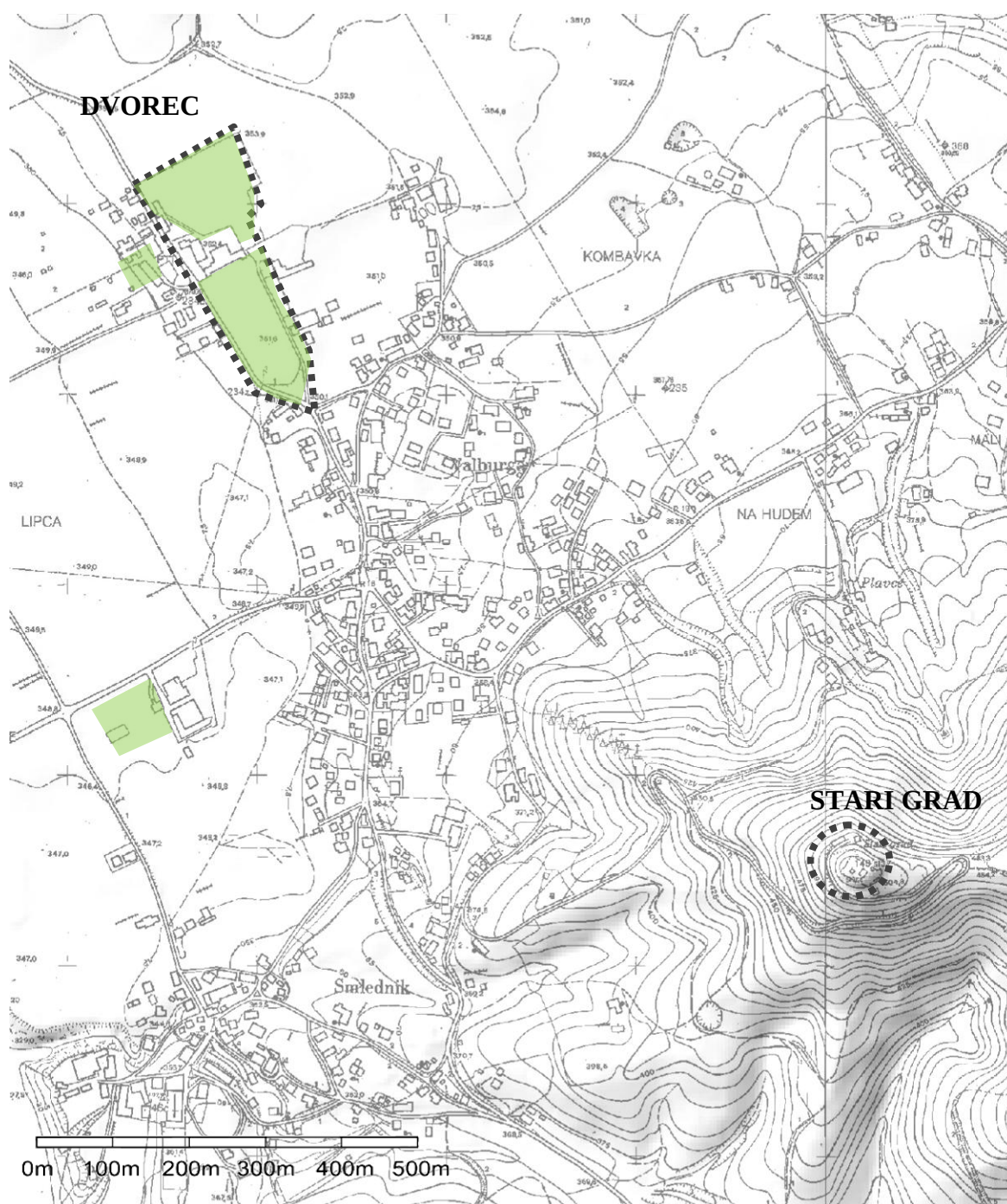
Urejene zelene površine so pomembna strukturna prvina mesta ali naselja, ki pripomorejo k njegovi zaznavni podobi in predstavljajo boljše bivalno okolje, v katerem je prisoten stik človeka z naravo.

Maja Simoneti (1997) opredeljuje javne zelene površine kot mestne zelene površine v javni in skupni rabi. Med njimi so površine z neovirano dostopnostjo in take, kjer sta dostop in raba nadzirana, torej poljavne. Javnost se izkazuje predvsem z načinom rabe in dostopnostjo, ne z lastnino. Večina primerov mestnih parkov je namreč v zasebni lasti. Zasebne zelene površine, ki niso dostopne vsakomur, a izrazito vplivajo na zaznavno podobo naselja, predstavljajo drugo pomembno skupino mestnih zelenih površin. Kot navaja Ana Kučan (2000: 84–86), so naravne poteze ustaljene v zgodovinskem razvoju in predstavljajo velik potencial za vzpostavitev zelenega sistema, hkrati pa omogočajo neposredni stik mestnega zelenja z gozdnim in kmetijskim zaledjem.

Naselji Smlednik in Valburga z zaledjem zajemata ravninski del ob reki Savi ter se naslanjata na hribovit del Smlednika in Šmarne gore. Na območju prevladujejo intenzivno obdelane kmetijske površine in ravninski gozd, zato tukaj zelene javne površine srečamo le malokrat.

Naselje Valburga je strnjeno in kot tako neprimerno za vzpostavitev zelenih površin. Med zelene površine v naseljih Smlednik in Valburga štejemo vstopno alejo in park dvorca Lazarini, park in igrišče pred osnovno šolo v Smledniku ter otroško igrišče pri vrtcu v Valburgi. Na lokalni cesti med Smlednikom in Pirničami, na prav tako vrnjeni posesti Lazarinijevih, je nedolgo tega nastalo golf igrišče Diners Club Ljubljana–Smlednik, ki je bilo za javnost odprto maja 2009. Glavni naravni potezi v naselju tvorita reka Sava s svojo obrečno vegetacijo in drevored pred dvorcem. V Smledniku in Valburgi pogosteje zasledimo zelene površine privatnega značaja oziroma kot cenzuro pred posameznimi objekti. Zelene površine in športne površine (nogometno igrišče) pred osnovno šolo v Smledniku ter otroško igrišče ob vrtcu v Valburgi imajo poljavni značaj.

Z ureditvijo in ohranitvijo parka dvorca Lazarini bi naselje pridobilo prijeten in hkrati pričevalen javni prostor. Prav zaradi skromne prisotnosti javnih oziroma odprtih zelenih površin na obravnavanem območju je ureditev parka in okolice dvorca v Valburgi še toliko bolj pomembna.

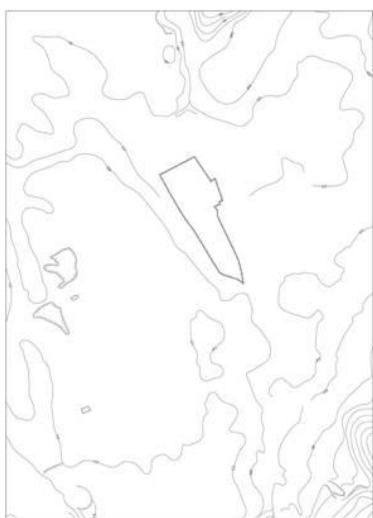

Slika 67: Prikaz javnih in poljavnih zelenih površin v naseljih Valburga in Smlednik (podloga: TTN 5 ..., 1994; DMR ..., 2008)

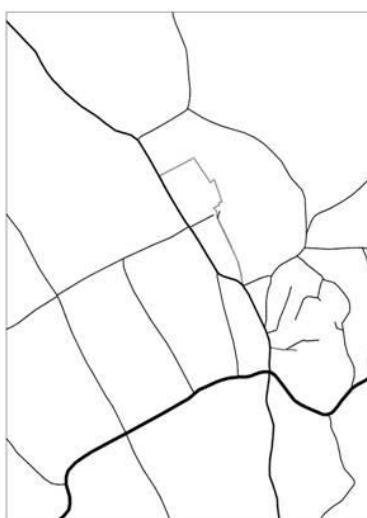
6.3 STRUKTURNE IN LIKOVNE ANALIZE OBMOČJA OBRAVNAVE

Strukturo prostora, sestavljeno iz posameznih delcev in fragmentov, smo uporabili za vizualno analizo tako naravnih danosti kot tudi grajenih sestavin obravnavanega območja.

Ločili smo posamezne strukture, kot so naravne dominante, naravni robovi, reliefne oblike, vodotoki, omrežja komunikacij, ki v prostoru obstajajo. Posamezne strukture obstoječega stanja prepoznamo kot vzorce z določenimi lastnostmi pojavljanja, kar lahko uporabimo kot načelo pri oblikovanju in pojavljanju novega. Strukturne in likovne analize nam pomagajo ugotoviti sestavljenost in urejenost posameznih elementov v prostoru ter njihovo kompozicijo.

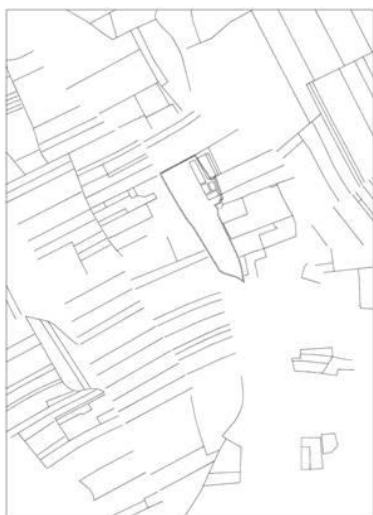
Slika 68: Prikaz morfologije terena (podloga: TTN 5 ..., 1994)

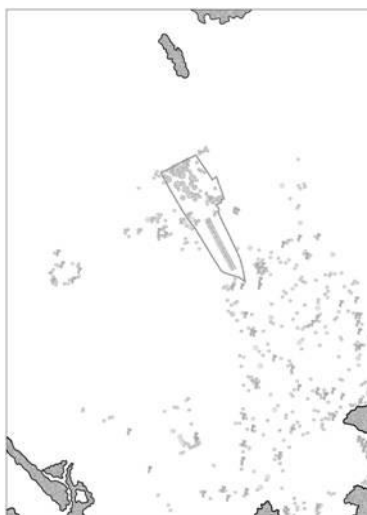
Slika 69: Prikaz komunikacij (podloga: TTN 5 ..., 1994)

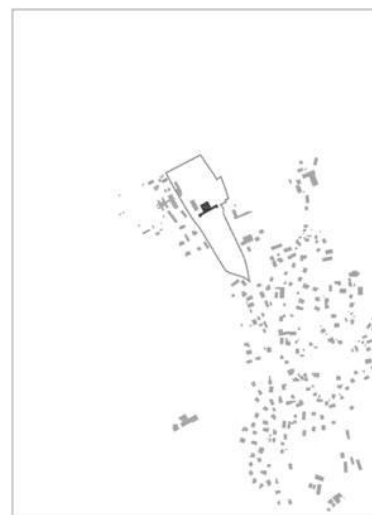
Slika 70: Prikaz strukture parcelacije (podloga: DKN ..., 2009)

Slika 71: Prikaz strukture polj (podloga: TTN 5 ..., 1994; DOF ..., 2006)

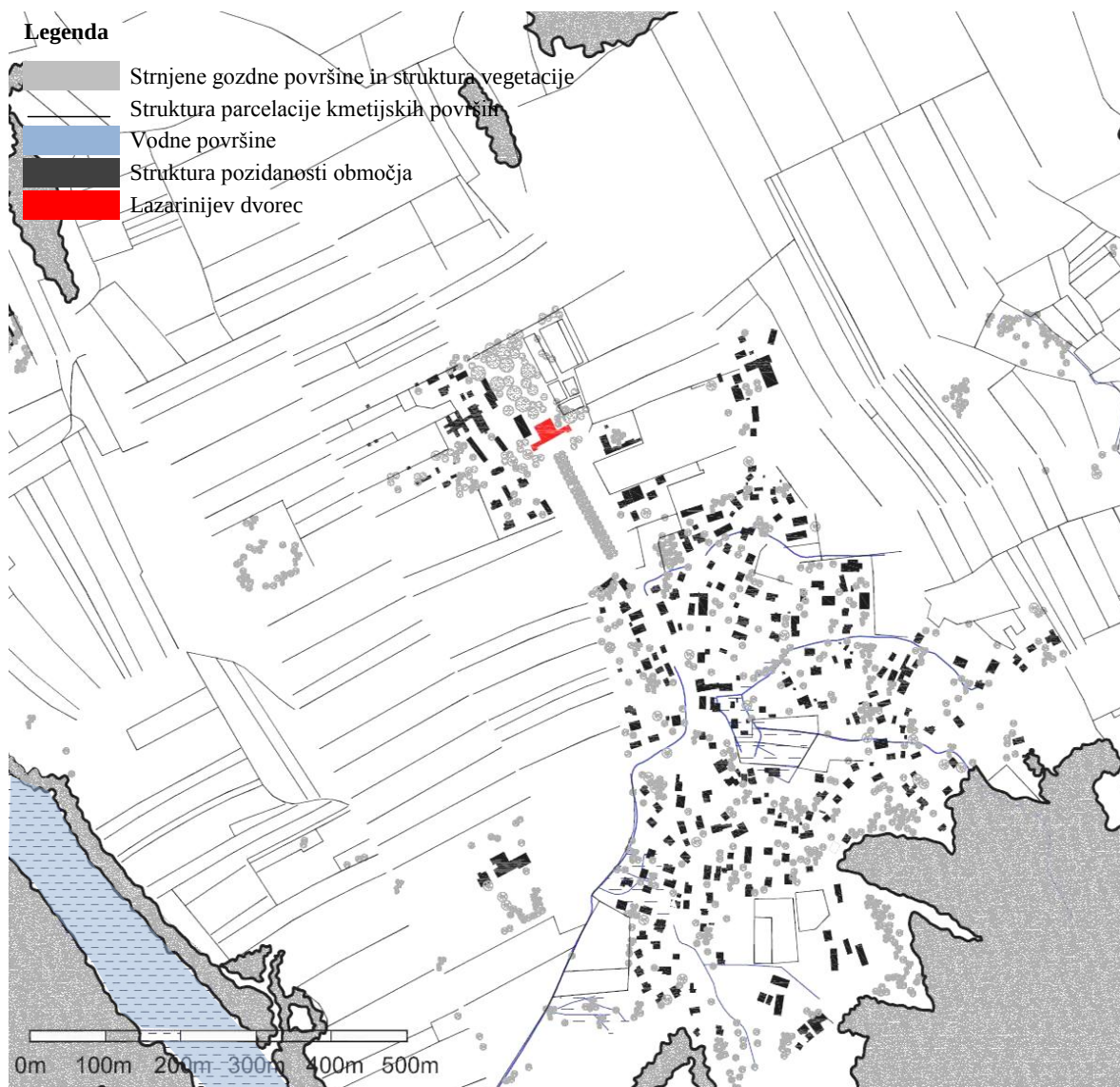

Slika 72: Prikaz strukture vegetacije (podloga: DOF ..., 2006)

Slika 73: Prikaz pozidanosti območja (podloga: Kataster stavb ..., 2009)

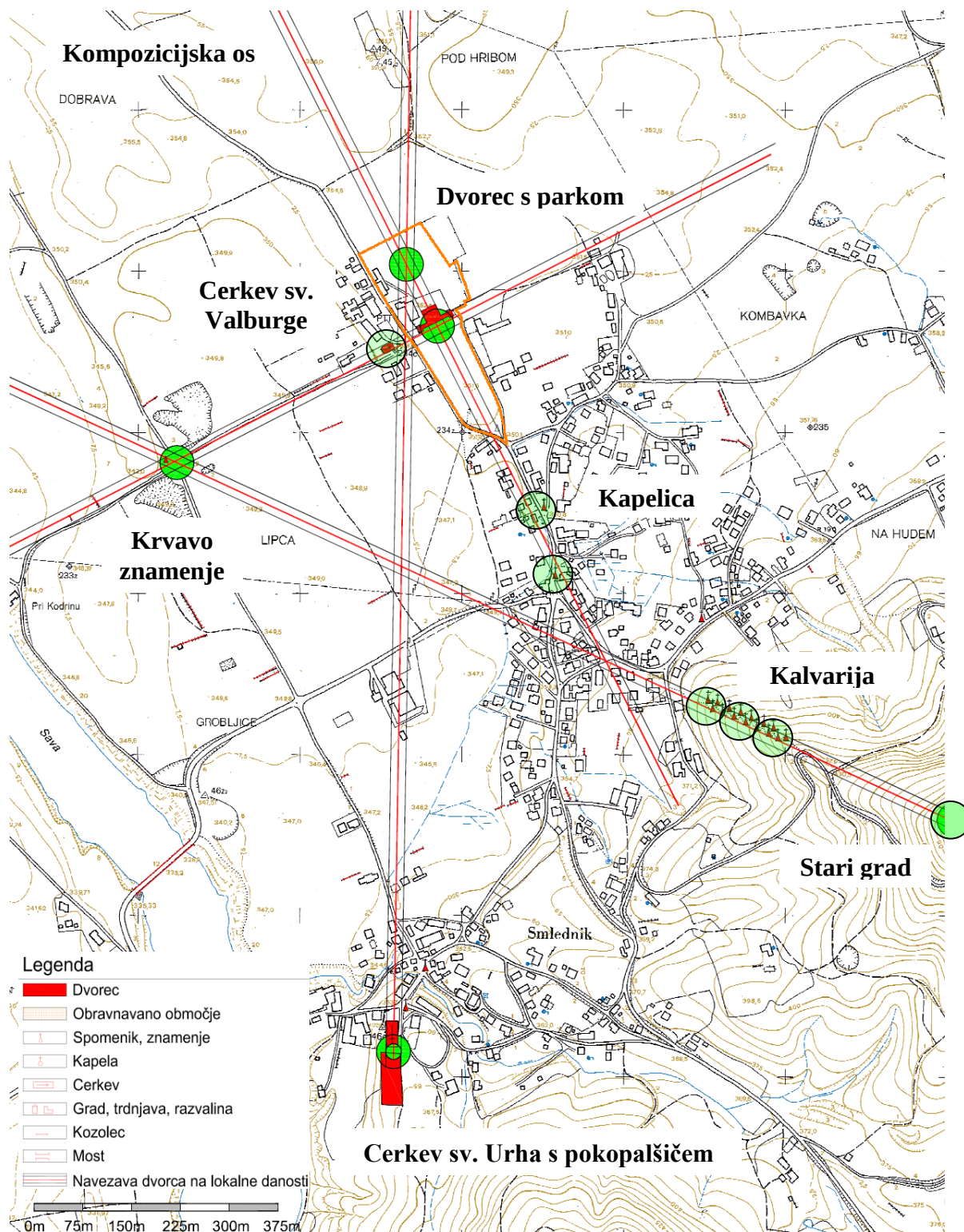
Gabrijelčič (1991: 63–75) navaja, da fizična pojavnost kulturno krajinskih struktur oziroma njihova morfološka zgradba predstavlja skupen imenovalec za različne vede in znanja, torej predstavlja izhodišče za načrtovanje posegov v prostoru.

Slika 74: Prikaz vzorca v krajini, ki ga narekujejo tako naravne danosti kot tudi grajene sestavine (podloga: DOF ..., 2006; TTN 5 ..., 1994; DKN ..., 2009; Kataster stavb ..., 2009)

Lazarinijev dvorec s svojo lego predstavlja središčno vlogo v mreži vseh objektov kulturne dediščine v območju Smlednika. V osi vzporedno z Lazarinijevim dvorcem stoji cerkev sv. Valburge, pod cerkvijo na polju pa poznobaročna kapelica ali Krvavo znamenje. Točno v liniji od Krvavega znamenja do stolpa na vrhu Starega gradu stoji 14 rokokojskih kapelic Križevega pota z imenom Kalvarija. Sredi vasi Valburga, v osrednji kompozicijski osi dvorca s parkom, stoji še ena poznobaročna kapelica. V liniji od parkovnega dela dvorca proti bližnjemu hribu Brezovec pa stoji kapelica sv. Urha in za njo cerkev sv. Urha s pokopališčem, kjer se nahaja neoromanska družinska grobnica rodbine Lazarini.

S celovitim konceptom ureditve dvorca bi poudarili njegovo navezavo na lokalne danosti v prostoru in s tem pripomogli k ponovni prepoznavnosti objektov kulturne dediščine in naselja samega.

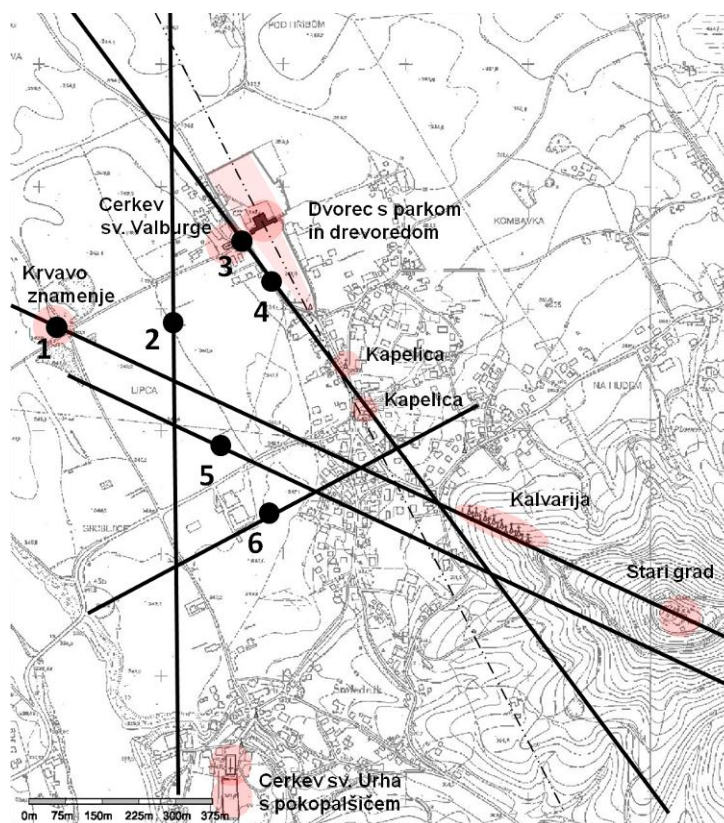

Slika 75: Navezava dvorca na lokalne danosti v prostoru (podloga: TTN 5 ..., 1994)

Smledniška okolica je geografsko zelo razgibana in obiskovalcem ponuja lagodne sprehode ali vzpone na razgledne vrhove. Predstavlja krajinsko pester in privlačen prostor, ki ga dopolnjujejo poti, posute s kulturno zgodovinskimi znamenitostmi.

Panoramske fotografije dokazujejo razgibanost, odprtost in plastovitost obravnavanega prostora, ki ga želimo ohraniti.

Koncept ureditve Lazarinijevega dvorca in njegove okolice upošteva delovanje prostora kot celote in spodbuja ohranjanje odprtega, neposeljenega kmetijskega prostora.

Slika 76: Tlorisna shema območja obravnave z označenimi panoramskimi izhodišči in pogledi (podloga: TTN 5 ..., 1994)

Slika 77: Pogled z mesta Krvavega znamenja proti Valburgi in Smledniku (pogled 1 s točke 1)

Slika 78: Panoramska fotografija širšega obravnavanega območja prikazuje cerkev sv. Valburge, дворец z drevoredom, Smledniški hrib in Brezovec (pogled 2 s točke 2)

2

Slika 79: Pogled obsega cerkev sv. Valburge, v ozadju dvorec z drevoredom ter Smledniški hrib s Starim gradom in Kalvarijo (pogled 3 s točke 2)

2

Slika 80: Cerkev sv. Valburge, v ozadju dvorec z ohranjeno platano in lipovim drevoredom ter vznožje Smledniškega hriba (pogled 4 s točke 2)

3

Slika 81: Panoramski prikaz Lazarinijevega dvorca z drevoredom (pogled 5 s točke 3)

4

Slika 82: Panoramski prikaz Lazarinijevega dvorca z lipovim drevoredom, v ozadju je viden Stari grad na Smledniškem hribu (pogled 6 s točke 4)

5

Slika 83: Panoramska fotografija prikazuje naselje Valburgo in Smledniški hrib s Kalvarijo in Starim gradom (pogled 7 s točke 5)

6

Slika 84: Pogled na Smledniški hrib s Kalvarijo in Starim gradom, pod njim naselje Smlednik (pogled 8 s točke 6)

6

Slika 85: Pogled na cerkev sv. Urha v Smledniku, v ozadju hrib Brezovec (pogled 9 s točke 6)

6

Slika 86: Panoramski pogled na Smledniški hrib in Brezovec nad Smlednikom (pogled 10 s točke 6)

6.4 OPIS SEDANJEGA STANJA DVORCA S PRIPADAJOČO OKOLICO

Dvorec s pripadajočo okolico leži v naselju Valburga in meri 28.235,54 kvadratnih metrov ali približno 2,82 hektara. Območje obsega s kamnitim zidom omejeno površino parka, ki meri 11.521,55 kvadratnih metrov ali približno 1,15 hektara, površino z dvorcem, ki meri 4.843,83 kvadratnih metrov ali približno 0,49 hektara, ter vstopno alejo z drevoredom, ki meri 11.870,16 kvadratnih metrov ali približno 1,18 hektara. Tako dvorec kot njegov parkovni del ležita v ravnini na nadmorski višini 352 metrov. V kompleks dvorca sodijo drevored, park, vrtovi in ohranjeni gospodarski poslopji, ki skupaj predstavljajo zanimivo stilno celoto. Osnovna kompozicijska os parkovne zasnove poteka v smeri SZ–JV.

Če povzamemo Ivana Stoparja (1998: 80), je današnja stavba dvorca odraz obsežnih gradbenih del v letu 1774 in popotresne prenove leta 1895. Tloris dvorca je v obliki črke T, sestavljen je iz jedra in trakta ter zaključen z dvema rizalitno izstopajočima stolpičema na obeh koncih. Fasada trakta je orientirana proti jugu in predstavlja danes osrednjo frontalno fasado dvorca. Dvorec ima dve nadstropji. Streha je krita z bobrovcem in je nad severnim traktom višja.

Na zahodnem robu obravnavanega območja stojita dve stavbi. Stavbo ob dvorcu je med leti 1844 in 1860 postavil Franc Ksaver Feliks baron Lazarini za potrebe okrožnega glavarstva in sodišča (Reisp, 1987: 28). Zraven te stavbe stoji nekdanje gospodarsko poslopje (grajska kašča), bržkone ena starejših stavb v vasi, ki so ji izgled leta 1990 razvrednotili s tem, da so ji dozidali garaže.

Na vzhodnem robu parka so njive in vrtovi. Po navedbah Stoparja (1998: 88) sta nekdanj tam stala tudi vrtnarija in manjši bazen, vzhodno od dvorca pa so stali hlevi, ki so bili po letu 1945 večinoma požgani, so pa ohranjeni njihovi načrti iz začetka štiridesetih let 20. stoletja.

Ob dvorcu se nahaja z zidano ograjo zavarovan parter, kjer je nekdanj bil sedaj opusteli grajski park z vodnjakom. Zahodno od dvorca se nahaja še edina preostala stara platana.

Vegetacija na obravnavanem območju (znotraj zidu):

vzhodna platana (*Platanus orientalis*), navadna bukev (*Fagus sylvatica*), navadna lipa (*Tilia platyphyllos*), navadni macesen (*Larix decidua*), tulipanovec (*Liriodendron tulipifera*), divji kostanj (*Aesculus hippocastanum*), navadna breza (*Betula pendula*), navadna jelka (*Abies alba*), navadna smreka (*Picea abies*), cipresa (*Cupressus sempervirens*), octovec (*Rhus typhina*), ostrolistni javor (*Acer platanoides*), hrast dob (*Quercus robur*), bela vrba (*Salix alba*), črni bor (*Pinus nigra*).

Preglednica 5: Seznam vegetacije parkovnega dela dvorca Lazarini

Rastlinska vrsta	Količine
vzhodna platana (<i>Platanus orientalis</i>)	1
navadna bukev (<i>Fagus sylvatica</i>)	7
navadna lipa (<i>Tilia platyphyllos</i>)	drevored: 2x26=48, 19
navadni macesen (<i>Larix decidua</i>)	3
tulipanovec (<i>Liriodendron tulipifera</i>)	1
divji kostanj (<i>Aesculus hippocastanum</i>)	1
navadna breza (<i>Betula pendula</i>)	12
navadna jelka (<i>Abies alba</i>)	7
navadna smreka (<i>Picea abies</i>)	7
cipresa (<i>Cupressus sempervirens</i>)	2
octovec (<i>Rhus typhina</i>)	2
ostrolistni javor (<i>Acer platanoides</i>)	28
hrast dob (<i>Quercus robur</i>)	5
bela vrba (<i>Salix alba</i>)	1
črni bor (<i>Pinus nigra</i>)	1

Sama parkovna zasnova dvorca je slabo ohranjena. Vstopno alejo tvori lipov drevored (2 x 26 dreves). Prvotni drevored, posajen leta 1779, je stal na istem mestu kot današnji iz leta 1972, zasajen v glavno os dvorca. Franciscejski, nastal med leti 1823 in 1869, in mlajši Reambulančni kataster, nastal med leti 1867 in 1882, kažeta dvojni listnat drevored, medtem ko ga arhivska fotografije iz leta 1930 ne. Kdaj točno so del drevoreda odstranili ni znano.

Pot med drevoredom je zaraščena s travo. Glavni vhod v dvorec in park je danes z zahodne strani obravnavanega območja, v preteklosti pa je bil skozi vstopno alejo pod drevoredom.

Zaradi slabo vidne in neurejene poti je danes dostop do dvorca pod drevoredom skoraj nemogoč. Partizanski spomenik NOB, ki stoji na začetku vstopne aleje (drevoreda), ovira prehodnost prostora. Ureditev parterja pred dvorcem zakriva fasado in glavni vhod v dvorec, tvori nejasno kompozicijo in preveč zapolnjuje občutljiv del prostora parka. Vrtni prostor za dvorcem zasedajo asfaltirane (športna igrišča) in travnate površine.

Ob grajski kašči so bili v povojnem obdobju dozidani garažni objekti, ob baronesinem dvorcu pa postavljene lesene barake oziroma drvarnice. Objekt vrtarnije, ki je ločil parkovni del vrta od gospodarskega, je bil v preteklosti porušen zaradi dotrajanosti.

Objekti grajskega kompleksa so v propadajočem stanju in dolgo časa niso bili deležni obnove, razen nekaterih izjem v dvorcu in grajske kašče. Močno poškodovana je tudi notranjost dvorca, saj je požar poškodoval pohištvo ter dragocene baročne freske na stenah in stropu. Objekti izven kompleksa, ki so po vsebini pripadali dvorcu, so v slabem stanju ali pa so arhitekturno neustrezno obnovljeni in ne kažejo povezave z dvorcem (mežnar, grajska kovačija, objekti grajske ekonomije). V razpadajočem stanju je tudi Krvavo znamenje na polju, nedaleč od dvorca.

Od urejenega parka je torej ohranjen drevored na južni strani in zasaditev v severnem delu, ostalo so zatravljenе površine, ostanki manjših zelenjavnih vrtov in improvizirani zunanji tlaki. Vzhodni del ob dvorcu prerašča grmovje.

Ograja, ki je obkrožala posestvo ob cestni strani, je bila sestavljena iz zidanih stebrov in vmesnih lesenih polnil iz letev. V zidu je bilo več vhodov, med katerimi je bil najpomembnejši vhod z dvema štirikotno oblikovanima stebroma v osi stavbe, ki sta ohranjena še danes. Baročni zid okoli grajskega kompleksa je sedaj večinoma v slabem stanju, propada in ponekod izginja, tudi lesenih polnil ni več. Prav tako je popolnoma izginil podaljšek osi kompozicije v krajino.

Slika 87: Pogled na zahodni del območja obravnave, kjer stoji edina preostala stara platana. V ospredju je ohranjen zid, sestavljen iz zidanih stebrov

Slika 88: Grajska kašča z ohranjenim kamnitim zidom

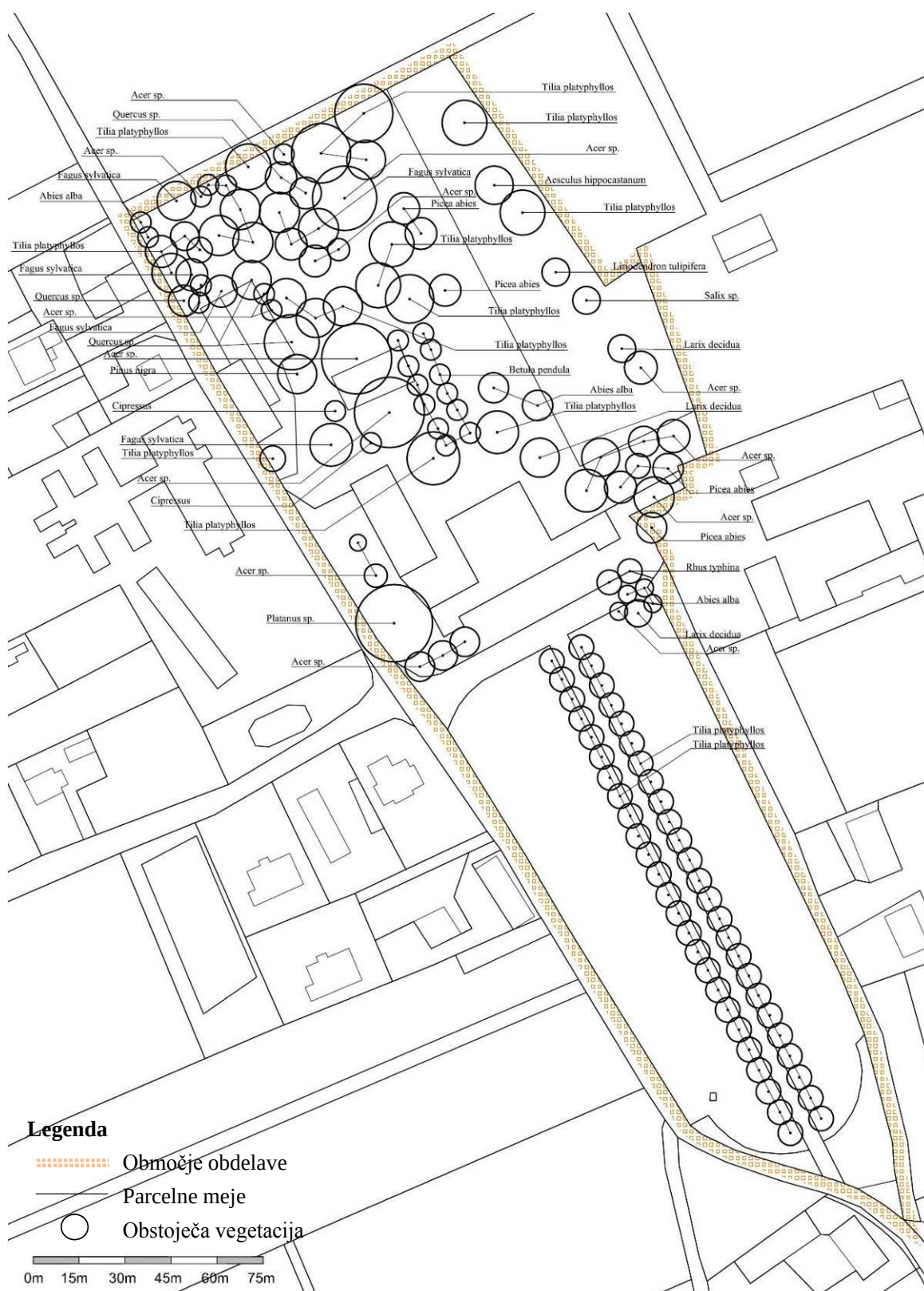

Slika 89: Garaže, dozidane grajski kašči

Slika 90: Nekdanja stavba okrožnega glavarstva in sodišča

Slika 91: Prikaz območja obdelave na digitalnem ortofoto posnetku v merilu 1:2000 (podloga: DOF ..., 2006)

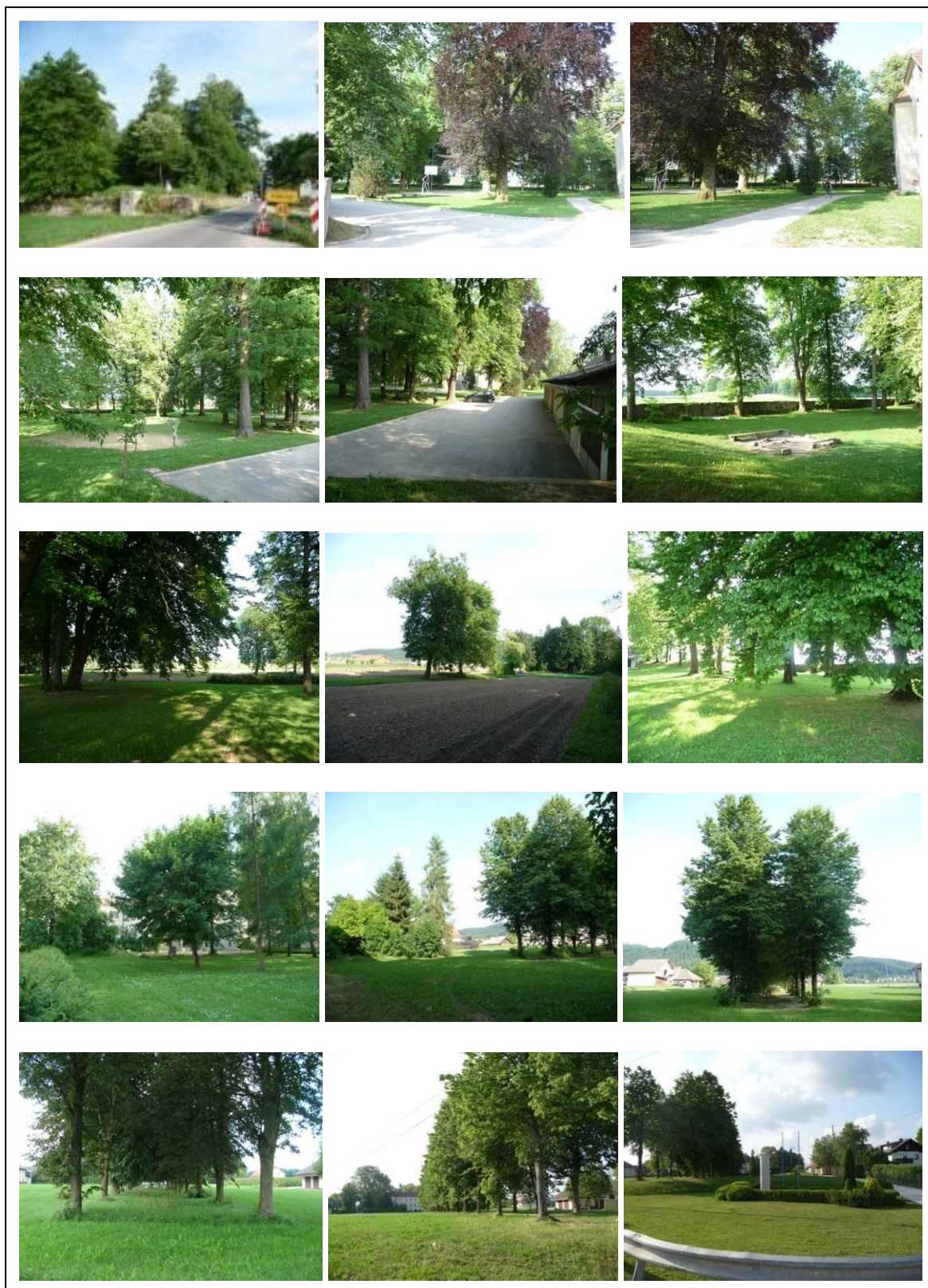

Slika 92: Popis obstoječe vegetacije na obravnavanem območju (podloga: DKN ..., 2009; Kataster stavb ..., 2009)

Obravnavano območje danes obsega sledeče parcele, povzete iz podatkov Registra nepremičnin in Zemljiškega katastra (REN ..., 2009; ZK ..., 2009):

Preglednica 6: Seznam in opis parcel območja obravnave (REN ..., 2009; ZK ..., 2009)

Št. parcele, Katastrska občina, površina	Dejanska raba	Namenska raba	Podatki o lastnikih in upravljalcih
482 (1970), 888 m ²	Pozidano zemljišče 888 m ²	-	Lazarini Stupica Kristina, Hilzensauer Marlene, Lazarini Heinrich, Lazarini Evgenija Marjeta, Lazarini Franci, Lazarini Filo Veronika
484/3 (1970), 13514 m ²	Kmetijsko zemljišče 11216 m ² , pozidano zemljišče 2297 m ² (njiva 3658 m ² , gospodarsko poslopje 211 m ² , dvorišče 518 m ² , zelenica 5100 m ² , igrišče 248 m ² , zelenica 3779 m ²)	Druga zemljišča	Republika Slovenija, Začasni upravljavec Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije
85/2 (1970), 3086 m ²	Kmetijsko zemljišče 3086 m ² (njiva 3086 m ²)	Stavbno zemljišče	Lazarini Franci, Lazarini Heinrich, Lazarini Stupica Kristina, Začasni upravljavec Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije
484/1 (1970), 3086 m ²	Pozidano zemljišče: 166 m ² (poslovna stavba 166 m ²)	-	Republika Slovenija
481 (1970), 1521 m ²	Pozidano zemljišče 288 m ² , kmetijsko zemljišče 1232 m ²	Stavbna zemljišča	Lazarini Stupica Kristina, Hilzensauer Marlene, Lazarini Heinrich, Lazarini Evgenija Marjeta, Lazarini Franci, Lazarini Filo Veronika
470 (1970), 4061 m ²	Kmetijsko zemljišče 4061 m ² (sadovnjak 4061 m ²)	Stavbna zemljišča	Lazarini Stupica Kristina, Hilzensauer Marlene, Lazarini Heinrich, Lazarini Evgenija Marjeta, Lazarini Franci, Lazarini Filo Veronika
471/1 (1970), 4950 m ²	Kmetijsko zemljišče 4702 m ² , pozidano zemljišče 247 m ²	Stavbna zemljišča	Lazarini Stupica Kristina, Hilzensauer Marlene, Lazarini Heinrich, Lazarini Evgenija Marjeta, Lazarini Franci, Lazarini Filo Veronika
469/1 (1970), 562 m ²	Kmetijsko zemljišče 562 m ² (sadovnjak 562 m ²)	Ni podatka	Lazarini Stupica Kristina, Hilzensauer Marlene, Lazarini Heinrich, Lazarini Evgenija Marjeta, Lazarini Franci, Lazarini Filo Veronika

Slika 93: Prikaz obstoječega stanja parkovnega dela dvorca

Blažič Š. Zasnova rekonstrukcije okolice dvorca Lazarini v Smledniku.

Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo, 2011

Slika 94: Prikaz obstoječega stanja dvorca s pripadajočimi objekti

Po tem, ko je dvorec leta 1990 prešel nazaj v last rodbine Lazarini, so ti pričeli s prenovo dela prostorov, da bi tu uredili bivalne prostore. Napeljali so elektriko in predelali nekaj sten. Dvorec so prekrili tudi z novo streho. Po tragični smrti solastnika dvorca, univ. prof. dr. Franca Lazarinija leta 1992, je prenova zastala.

Leta 2000 je Restavratorski center Republike Slovenije pričel restavratorska dela v viteški dvorani smledniškega dvorca. Dvorana je zasnovana v središču dvorca s pogledom na baročni park in s petimi prehodi v sosednje prostore. Prehodi so zasnovani v simetrični kompoziciji in vezani na poslikave, ki jih obrobajo. Restavratorska dela so bila opravljena na stenskih poslikavah in vratih. Dela je v celoti financiralo Ministrstvo za kulturo, ker je dvorec kulturni spomenik najvišje kategorije in je strogo pod nadzorom republiškega Restavratorskega centra (Bončina, 2000).

Tik po končanih restavratorskih delih v Viteški dvorani pa je 21. januarja leta 2007 dvorec prizadel požar, ki ga je zanetil nekdanji gojenec Vzgojnega zavoda Smlednik. Po navedbah Simona Šubica (2007) je bil požar podtaknjen v eni od sob v prvem nadstropju, v katerem sta v celoti zgorela pohištvo in inventar, zaradi visoke temperature pa je odpadel tudi stenski in stropni omet. Še večjo škodo je požigalec povzročil v osrednjem in najlepšem prostoru dvorca – Viteški dvorani. Ogenj je uničil vrata in podboje, največjo škodo pa je povzročil dim, ki je osmodil oziroma poškodoval dragocene baročne freske na stenah in stropu.

Kljub temu pa je bila družina Lazarini še vedno pripravljena oživiti dvorec, saj je bila in je še vedno mnenja, da je v kulturni spomenik tako visoke vrednosti smiselno vlagati.

Slika 95: Posledice požara, podatknjenega januarja 2007 (Dokl, 2007; Cjuha, 2007)

6.5 OGROŽENOST SPOMENIKA KULTURNE DEDIŠČINE

Naselji Smlednik in Valburga sta zaradi svoje lege potencialno potresno in poplavno (bližina reke Save) ogroženi in ležita v območju srednje stopnje nevarnosti plazov in v območju velike ogroženosti zaradi požarov v naravi.

Objekt dvorca ni naseljen in prav zaradi nezadostnega nadzora in zapuščenosti predstavlja lahko tarčo za vdore, kraje in poškodbe. Celotna infrastruktura objekta je nevzdrževana in zastarela.

Prav tako je nevzdrževana tudi okolica dvorca. Park tik ob objektu se nenadzorovano razrašča in je na vzhodni strani komaj prehoden. Rastje celo s koreninami prodira v zdrav zid dvorca in načenja njegovo trdnost.

Slike 96: Nenadzorovano razraščanje vegetacije kot posledica nevzdrževanosti dvorca in parka

7 ZNAČILNOSTI OBMOČJA OBDELAVE (POVZETEK) IN NJEGOVI RAZVOJNI POTENCIALI

Za celovito strateško ocenjevanje značilnosti prostora smo uporabili SWOT analizo (*Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats*). SWOT analiza je analiza prednosti, pomanjkljivosti, priložnosti in groženj. Obsega analizo preteklih in sedanjih podatkov ter podatkov, ki se nanašajo na možno prihodnost (Pučko, 2008: 51–57). Uporabili smo jo kot model za razvrščanje in ocenjevanje strukturnih in programskih značilnosti obravnavanega prostora.

Prednosti obravnavanega prostora:

- neokrnjena in privlačna narava
- bližina letališča
- bližina glavnega mesta
- bližina drugih turističnih točk: Zbiljsko jezero, kamp Dragočajna, hotel Kanu idr.
- pohodniške poti v okolici: Stari grad, Šmarna gora, Rašica idr.
- kolesarske in sprehajalne poti
- jahalni center v Hrašah

Prednosti območja okolice dvorca Lazarini:

- ohranjena historična struktura oblike vasi – vas v gruči
- ohranjena vstopna aleja z lipovim drevoredom
- ohranjena meja oziroma baročni zid parka
- ravninski nepozidan teren, ki omogoča ponovno vzpostavitev baročne osi
- ohranjeni spomeniki kulturne dediščine v neposredni bližini dvorca

Slabosti prostora:

- nerazvitost obstoječe turistične ponudbe
- slabo razvita prometna infrastruktura (redki avtobusni prevozi, lokalne ceste slabo označene)
- primanjkljaj primernih nastanitvenih kapacitet
- v bližini ni večjih nakupovalnih središč
- skorajda ni kulinarične ponudbe
- slaba destinacijska organizacija

Slabosti območja okolice dvorca Lazarini:

- nevdrževanost in propadanje dvorca
- zaraščanje parka
- nenaseljenost objekta in zapuščeno stanje predstavlja lahko tarčo za vdore, kraje in poškodbe
- lega tik ob lokalni cesti povzroča dodatno onesnaževanje
- izguba baročne osi v krajino

Nevarnosti in grožnje prostora:

- večje število turistov lahko negativno vpliva na okolje
- odpor domačinov
- nepovezanost in nesodelovanje drugih turističnih točk

Nevarnosti in grožnje območja okolice dvorca Lazarini:

- propadanje in zaraščanje parka
- vandalizem
- nenadzorovano stanje lahko vodi v izgubo vrednosti zgodovinsko pomembnega spomenika kulturne dediščine

Priložnosti obravnavanega prostora:

- povezava z drugimi turističnimi točkami in razvoj celovite turistične ponudbe
- možnost razvoja novih oblik rekreacije (rafting na Savi)
- prenova hotela Kanu in povečanje prenočitvenih kapacitet
- izgradnja restavracij v neposredni okolici
- povezava z jahalnim centrom v Hrašah
- večja prepoznavnost

Priložnosti območja okolice dvorca Lazarini:

- povezanost posameznih objektov kulturne dediščine na simbolni, zgodovinski in funkcionalni ravni v razpoznavno celoto
- ponovna prepoznavnost zgodovinsko pomembnega naselja
- razvoj turizma in rekreacije
- ponovna oživitev dvorca z okolico
- izboljšanje bivalnih pogojev

Glavna prednost obravnavanega območja je reliefna, ekološka in kulturna pestrost. Dostopnost območja je zaradi razvite infrastrukture in lokacije (bližina letališča, gorenjske avtoceste in magistralne ceste Ljubljana–Kranj) zelo dobra.

Z naravnimi in ustvarjenimi danostmi tvori območje krajinsko pester prostor. Naravne kakovosti prostora predstavljajo ravninski deli območja s strnjenimi naselji, kmetijskimi površinami in ravninskim gozdom, izstopajoče višinske dominante (Smledniški hrib, Hraški hrib, Brezovec, Repenjski hrib, Šmarna gora, Garmada) ter naravne vrednote, zlasti koridor reke Save z Zbiljskim jezerom in ribniki oziroma mlake s trstičji v Hrašah. Poleg naravne pestrosti in ohranjenosti je obravnavano območje bogato tudi s spomeniki kulturne dediščine, ki danes predstavljajo premalo izkoriščen potencial.

Nadaljnji prostorski razvoj Smlednika z okoliškimi vasmi moramo zaokrožiti in zgostiti na način, da se ohranja kakovostna podoba krajine s strnjenimi vasmi, kmetijskimi površinami (z značilno poljsko delitvijo na proge) in obstoječim ravninskim gozdom. Kmetijska zemljišča so namreč pomembna tako z vidika ohranjanja prepoznavne kulturne krajine kot tudi za pridelavo hrane. Poleg kmetijskih potencialov nam ohranjena narava in bogata kulturna dediščina nudita tudi veliko možnosti za razvoj turizma in rekreacije.

S celovito ureditvijo Lazarinijevega dvorca želimo poudariti njegovo središčno vlogo v mreži vseh objektov kulturne dediščine na obravnavanem območju. Hkrati pa si prizadevamo z ustrezno programsko dopolnitvijo in vzpostavitev vidnega stika povezati posamezne elemente smledniške dediščine v prepoznavno celoto.

Omenjeno območje je prepleteno s številnimi potmi, predvsem s sprehajalnimi, kolesarskimi in markiranimi planinskimi potmi. Večinoma so rekreacijskega značaja, skrivajo pa tudi različne vsebine.

Cilj diplomske naloge je tudi povezava posameznih objektov kulturne dediščine v uporabno in razpoznavno celoto. To lahko dosežemo z vzpostavitvijo nove tematske poti, ki bo pripomogla k povečanju prepoznavnosti in privlačnosti obravnavanega prostora.

Na območju je namreč že kar nekaj turistično-rekreacijskih poti, vendar jih ne moremo poimenovati tematske, saj jim manjka dodelana vsebina. Ogled stanja na terenu prikazuje, da ima območje precej možnosti za organizacijo lokalne turistične ponudbe v smislu tematsko-učne poti, vendar ta vsebinsko oziroma tematsko ni dodelana. Prav tako lahko opazimo otežen dostop do informacij, ki bi zajemale celosten pregled aktivnosti, ki jih lahko obiskovalec s pridom uporabi pri obisku obravnavanega območja.

Občine Ljubljanske urbane regije, med njimi tudi občina Medvode, so se že pred časom lotile (leta 2008) vzpostavitve projekta Mreže pešpoti v regiji. V okviru tega projekta je občina Medvode vzpostavila tako imenovano Smledniško pot. Na Smledniško pot se lahko podamo iz centra Medvod, iz Smlednika ali Zbilj. Skupna dolžina poti je 20 kilometrov, predviden čas hoje pa 7 ur. Gre za srednje zahtevno pešpot, ki nas vodi mimo številnih naravnih in kulturnih znamenitosti.

Ker je omenjena pot precej dolga in zajema širše območje (Medvode, Smlednik, Dragočajna, Zbilje) je smiselna in primerna vzpostavitev nove, krajše tematske poti le na območju Smlednika in bližnjih vasi.

V Smledniku in okolici deluje turistično društvo TOD Smlednik (Turistično olepševalno društvo Smlednik), s pomočjo katerega lahko vzpostavimo novo tematsko pot s turistično informacijskim centrom oziroma info točko v stavbi poleg Lazarinijevega dvorca.

Nova tematska pot, imenovana Po poteh dediščine, bo omogočila povezavo zgodovine, tradicije, dediščine in ostalih naravnih znamenitosti na območju Smlednika. Cilj vzpostavitve nove poti je predvsem zaščititi kulturno dediščino in jo približati obiskovalcem.

Turistično informacijski center (info točka), ki je bistvenega pomena za dvig prepoznavnosti in preglednosti tematske in ostalih rekreacijskih poti na obravnavanem območju, lahko umestimo v nekdanjo stavbo okrožnega glavarstva in sodišča ob Lazarinijevem dvorcu. Brezplačna informacijska dejavnost je namreč osnova za promocijo turistične ponudbe. Pot ne potrebuje vodnika, mora pa nuditi obiskovalcem vso potrebno dokumentacijo. V promocijskem gradivu moramo novo pot opisati vsebinsko, časovno opredeliti in ustrezno opremiti z zemljevidom, v naravi pa jo moramo označiti z obveščevalnimi in pojasnjevalnimi tablami.

Priprava posameznih turističnih vsebin ter animiranje lokalnega prebivalstva bo prispevala k razvoju turizma in spodbujala k nastajanju novih dejavnosti ob načrtani tematski poti.

Opis nove tematske poti, imenovane Po poteh dediščine:

Pot začnemo pri Lazarinijevem dvorcu (info točka). Od tu se po občinski poti odpravimo mimo cerkve sv. Valburge do Krvavega znamenja na polju, kjer se nam odpirajo čudoviti razgledi. Pri znamenju zavijemo levo in pot nadaljujemo proti Smledniku, natančneje proti cerkvi sv. Urha s pokopališčem. Skozi Smlednik odidemo do Kalvarije (kapelice križevega pota), potem sledi krajši vzpon na Stari grad oziroma Smledniški hrib. Od tu sledimo stezi, ki pelje proti Repnjam. Pot nas vodi prek Hraškega hriba in po približno 20 minutah hoje pridemo do križišča, kjer se odcepi pot proti Hrašam. Po označeni poti se spustimo po gozdu do vasi Hraše, kratek čas nadaljujemo po glavni cesti, pred vasjo pa zavijemo desno proti mlakam v Hrašah. Mimo mlak po poljski cesti nadaljujemo pot proti Valburgi in Lazarinijevem dvorcu. Mimo kmetij nas pot pripelje pred vstopno alejo dvorca (lipov drevored). Skozi drevored se sprehodimo do dvorca, si ogledamo njegovo notranjost in pot zaključimo v parkovnem delu dvorca. Skupna dolžina poti je 7,7 kilometrov, predviden čas hoje pa 2 uri.

Obisk poti je lahko lep izlet v naravo, kjer se bodo obiskovalci nadihali svežega zraka, prisluhnili ptičjemu petju, pokramljali z domačini in se seznanili z zgodovino in dediščino na območju Smlednika.

Z združitvijo naravnih in kulturnih privlačnosti obravnavanega prostora bomo prispevali k izboljšanju življenjskega okolja in ponudili višji nivo turistične ponudbe, hkrati pa pripomogli k prepoznavnosti naselja.

8 UGOTOVITVE IN POSTOPEK IZDELAVE PROJEKTA

Rešitev obnove parka dvorca Lazarini predstavlja kompromis med ugotovljeno podobo prvotnega stanja, poznejšimi spremembami in zahtevami sodobnega življenja, tako da bo park obnovljen kot dokument zgodovinskega obdobja.

Na podlagi natančne preučitve vseh podatkov o spomeniku kulturne dediščine in analiz sedanjega stanja, smo ugotavljali posamezne vrednote, ki jih spomenik ima. S pomočjo ugotovljenih vrednot spomenika smo izvedeli, kako naj le-tega ohranimo, ne da bi s tem izničili njegov kulturni pomen. Pri ohranjanju vrednot zaščitenega spomenika pa večinoma ne gre zgolj za enačenje obstoječega stanja brez kakršnih koli sprememb ali dodatkov.

Kulturni pomen Lazarinijevega dvorca v Valburgi je nedvomno dovolj velik, da je ob izvajanju novih posegov potrebno paziti, da se katera od vrednot ne poruši ali izniči.

Na podlagi vrednotenja smo tako izbrali najprimernejše slogovno obdobje parkovne zasnove. K izbiri sloga je pripomoglo tudi dejstvo, da je Lazarinijev dvorec obnovljen v baročnem slogu, torej bo predlog rekonstrukcije zasnove parka prav tako predstavljal značilni slogovni prikaz tega obdobja.

Proces ohranjanja arhitekturne ali vrtnoarhitekturne dediščine se ne konča le s fizično prenovo določene strukture, pač pa zajema tudi skrb za njeno nadaljnje preživetje in upoštevanje interesov ljudi, ki so z njo povezani.

Če povzamemo Alenko Kolšek (2001: 173–180), je vodilo pri oblikovanju programa za prenovo ali rekonstrukcijo kulturne dediščine poleg ponovne identitete in prepoznavnosti tudi določitev ustrezne funkcije in namena spomenika.

Zelo pomembna je izbira novega programa za oživitev dvorca, saj je vsebinski program rekonstrukcije parka prilagojen namembnosti in funkciji dvorca in s tem ustvarja njuno funkcionalno in prostorsko povezanost.

Poiskali smo ravnovesje med izrabo potencialov spomenika tako na izobraževalni, znanstveni in turistični ravni.

Kot najprimernejša funkcija Lazarinijevega dvorca se je torej izkazala kulturna, znanstvena ali vzgojno-izobraževalna funkcija. Zgodovinsko pričevalna vrednost dvorca je v povezavi z ostalimi spomeniki kulturne dediščine v bližnji okolici ena pglavitnih vrednosti, ki se lahko ohrani tako, da se uporabi v izobraževalne namene. V samem dvorcu se lahko organizira predstavitev razvoja objekta ter zgodovinskih dogodkov, povezanih z njim. Primerna je tudi ureditev oziroma prenova posameznih prostorov, ki lahko služijo kot muzej. Zaželjena je ureditev slavnostne dvorane za občasne prireditve ter zagotovitev prostora za priložnostne razstave. V nekdanjo stavbo okrožnega glavarstva in sodišča lahko umestimo turistično informacijski center (info točka), saj je brezplačna informacijska dejavnost osnova za promocijo turistične ponudbe.

Park za dvorcem je smiselno rekonstruirati, saj je predvsem zgodovinskega pomena in predstavlja ozadje za ponovno prenovu dvorca v baročnem slogu. Namembnost naj torej služi javnim ogledom in sprehodom.

Lokacija dvorca v Valburgi je takšna, da ne prenese kakršnekoli oblike masovnega turizma. Dostop je namreč urejen po cesti, katere trasa poteka tik ob dvorcu s pripadajočo okolico. Cesta je ozka, tik ob njej pa se nizajo hiše. Povečan promet bi močno vplival na samo vegetacijo in izgled parka ter naselja.

Pri oblikovanju turističnega programa moramo paziti, da obenem ohranimo vrednote in zagotovimo nadaljnje preživetje dvorca z okolico. Torej je za oblikovanje turističnega programa primerna izbira ekološko prijaznega turizma, povezanega z informativnim in izobraževalnim programom. Taka oblika turizma je na primer izraba dvorca kot postojanke na kolesarskih turah, kot prostor za počitek ter kot izhodiščni informacijski center za promocijo turistične ponudbe. Taka oziroma podobna oblika kreativnega turizma, ki ne onesnažuje narave, ne bi škodila ohranjanju posameznih vrednot spomenika kulturne dediščine. Vsekakor pa bi ob pravilnem načrtovanju finančno pripomogla k njegovi nadaljnji ohranitvi.

Večina objektov vrtno arhitekture je raščenih tako, da se v njih združuje več razvojnih faz, zato se moramo odločiti za obnovitev objekta v enem časovnem obdobju, ne da bi upoštevali ostale. Na podlagi starosti, redkosti in zaokroženosti smo se odločili za časovni interval, v katerem so nastale pomembnejše parkovne zasnove, torej 18. in 19. stoletje. Park je doživel številne spremembe, med katerimi je potrebno izpostaviti in poudariti predvsem dva sloga oblikovanja, in sicer baročni in angleški slog. Obnova ohranja le tiste historične sestavine, ki dajejo harmoničen vtis prostorski zasnovi.

Objekti večinoma predstavljajo raščene vrtno arhitekture, ki jih moramo obravnavati kot kompleksen organizem in zato ne moremo uresničiti le enega izmed obnovitvenih postopkov (konservacijo, restavracijo ali rekonstrukcijo). Izhodišča za projektni predlog obnove združujejo vse vrste obnovitvenih postopkov.

Urbanistično-arhitekturna ureditev okolice objekta upošteva delovanje prostora kot celote. Vsak načrtovan poseg bo ohranil kvaliteto objekta in njegove okolice. Individualnost objekta se kaže tudi v detajlih, zato so le-ti skrbno načrtovani na podlagi dokumentacije ali stilnega poenotenja.

Vse spremembe pa niso zrasle s spomenikom kot celoto, zato je smiselno, da se pri obnovi osredotočimo predvsem na tiste ohranjene elemente, ki dajejo poseben harmoničen vtis v prostorski zasnovi. Torej lahko odstranimo tiste elemente, ki ne predstavljajo kvalitetne prvine spomenika kulturne dediščine. Še ohranjene elemente parkovne zasnove pa je potrebno obnoviti in vključiti v parkovno obnovo.

9 PREDLOG UREDITVE OKOLICE DVORCA LAZARINI

Pri obnovi vrtnoarhitekturnih objektov so možni trije pristopi – ohranjanje stanja, anastiloza ali rekonstrukcija objekta.

Za ohranjanje stanja vrtnoarhitekturnih objektov se odločimo, kadar želimo ohraniti stilne prvine objekta. V obravnavanem parku dvorca Lazarini nimamo ohranjenih stilnih prvin objekta. Prav tako nimamo dovolj zanesljive dokumentacije, da bi lahko vrtnoarhitekturni objekt obnovili v njegovih tipičnih zgodovinskih značilnostih. Gre za ohranjanje objekta v vseh dokumentiranih podrobnostih (anastiloza).

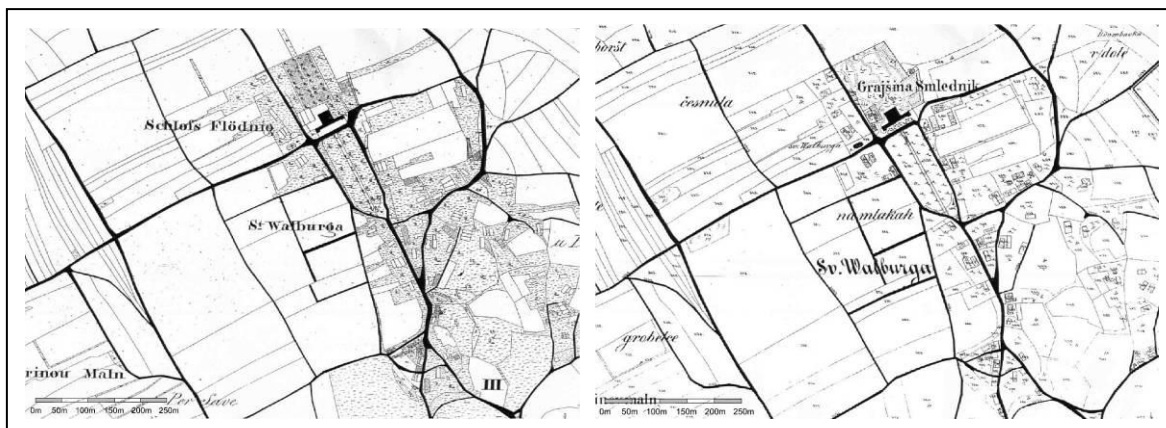
Rekonstrukcija ni posnetek ali podvojitev nečesa že odsotnega, temveč istovetna zasnova nečesa še ne obstoječega, še odsotnega, a navzočega v svoji potencialnosti. Peter Fister (1979: 20) opredeljuje rekonstrukcijo vrtnoarhitekturnega objekta kot njegovo sodobno obnovo.

Za upravičenost rekonstrukcije smo imeli tehtne razloge. Izbrali smo jo, ker ni bilo mogoče izvesti druge oblike obnove, obenem pa gre za objekt, ki je izjemno pomemben v kulturni dediščini določene dobe na naših tleh in daje identiteto obravnavanemu prostoru. Kajti šele rekonstruiran objekt bo mogoče doživeti v popolni zgodovinski in spomeniški pričevalnosti.

Vegetacija je podvržena zakonitostim odmiranja in tako je večina vrtnoarhitekturnih objektov propadlih oziroma je ohranjenih zelo malo njihovih elementov, da je edino mogoča njihova rekonstrukcija. Nekaj vegetacije je bilo celo namerno uničene – posekali so drevored, ki so ga kasneje na novo posadili. Zahodno od objekta dvorca se nahaja še edina ohranjena vegetacija – stara platana (*Platanus orientalis*).

Ema Umek (1992: 45) navaja, da moramo ohranjene elemente parkovne zasnove vključiti v obnovo parka na način, da se najbolj približajo njihovem izvornemu stanju. Upoštevati moramo prostor kot celoto in temeljiti na ohranitvi kvalitet objekta in njegove okolice. Rekonstrukcija torej predstavlja tehtanje med razpoložljivimi dokumentiranimi viri in verjetnostjo hipoteze o prejšnjem stanju objekta. Vrtnoarhitekturni objekti šele skupaj s stavbo oblikujejo zaokroženo spomeniško celoto.

Predhodno smo opredelili, do kakšne stopnje so možne spremembe, da ne krnijo prvotnih lastnosti, ki dajejo objektu spomeniško vrednost, kaj bomo ohranjali in katere sestavine služijo kot izhodišče za novo načrtovanje.

Slika 97: Arhivska vira. Levo izsek iz Franciscejskega katastra iz leta 1840, desno izsek iz Reambulančnega katastra iz leta 1867 (Franciscejski ..., 1869; Reambulančni ..., 1882)

9.1 NAMEN IN IZHODIŠČA REKONSTRUKCIJE PARKA

Namen rekonstrukcije parka je obnova in ponovna oživitev dvorca s pripadajočo okolico kot funkcionalne in kulturne celote.

Poskus rekonstrukcije dvorca Lazarini temelji na večih izhodiščih. Upoštevane so vse stalne zakonitosti v oblikovanju in razvrščanju sestavin odprtega prostora v Evropi v 18. in 19. stoletju, splošna dejstva o življenju, poreklu, kulturi, filozofiji in gospodarstvu rodbin. Izhodišče predstavljata tudi dve kartografski podlagi, in sicer franciscejski kataster za Kranjsko, nastal med letoma 1823 in 1869, ter reambulančni kataster za Kranjsko, nastal med letoma 1867 in 1882. Upoštevana je oblikovalska tradicija in uporaba rastlinskega materiala v času 18. in 19. stoletja ter simbolni in uporabni vidik vrtnih elementov.

Pri izboru, razmestitvi in oblikovanju rastlinskega fonda preteklosti beležimo torej dve obdobji.

A. Starejše obdobje, od leta 1769 pa do 1850, ko med osnovne vsebine parka sodi:

- lipov drevored
- parterji, obrobljeni z rezanim pušpanom in posameznimi striženimi drevesi v vogalih (najverjetneje gabri)
- objekt vrtnarije, prostor za lončnice
- površina za sadovnjak in zelenjavi vrt (njiva)

B. Drugo obdobje pa pripada spremembi vrtnega okusa in sloga od 19. stoletja naprej:

- parterji se spremenijo v preproste, travnate površine
- harmonično se sestavljajo različne skupine rastlin
- parku so dodane še eksotične drevesne vrste, prinešene iz Indije
- na novo je urejen t.i. angleški park
- razširi se parkovni gozd

Slika 98: Primerjavi različnih parkovnih zasnov iz različnih časovnih obdobj. Slika levo prikazuje baročno parkovno zasnovo, slika desno pa ureditev, nastalo pod vplivom angleško krajinskega sloga (podloga: Franciscejski ..., 1869; Reambulančni ..., 1882)

9.2 OPIS ZASNOVE REKONSTRUKCIJE

Zasnova obsega ohranjeno kompozicijsko shemo parka in vse njegove ohranjene elemente. Izhodišče zasnove s poudarjenimi čistimi stilnimi prvinami predstavlja baročno obnovljen dvorec. Rešitve temeljijo na značilnostih baročnega vrtnoarhitekturnega oblikovanja, in sicer tako, da so uporabljene le značilne osnovne slogovne komponente, ki omogočajo, da je park prepoznaven kot baročen. Torej arhitektonski elementi parka tako po razporeditvi, izboru in obliki izhajajo iz baročnega pojmovanja kompozicije.

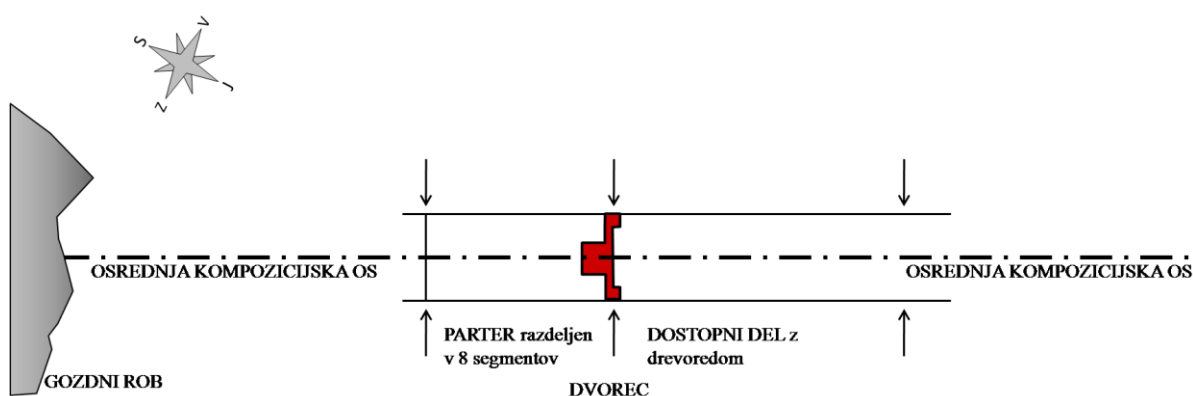
Oblika parka je prilagojena konfiguraciji terena in naravnim poudarkom z upoštevanjem avtohtone vegetacije na obrobju. Med dvorcem, parkom in naravo je tesna povezava in delujejo kot nerazdružljiva celota.

Monumentalnost in simetričnost sta osnovi osrednjega dela. Celotna zasnova parka baročnega dvorca temelji na osrednji kompozicijski osi prejšnje parkovne ureditve. S tem deli parkovno zasnovo na dva dela, in sicer na ožji prostor oziroma dostopni del pred dvorcem ter na širše območje z gospodarskima objektoma na severozahodni strani in zaključkom glavne osi v krajini.

Vstopno alejo tvori lipov drevored, in sicer dvakrat 26 dreves. Franciscejski kataster kaže, da je bil prvotni drevored dvojni, medtem ko ga na arhivski fotografiji iz leta 1930 ne zasledimo več. Kdaj točno so del drevoreda odstranili ni znano. Dvojnega drevoreda ne ohranjamo, kajti to prostorsko ni primerno in ne izvedljivo. Območje vstopne aleje se je z rekonstrukcijo in razširitvijo mimoidoče lokalne ceste močno zmanjšalo. Prav tako pa po

zahodnem delu vstopne aleje poteka daljnovod. Z dodatnim drevoredom bi povzročili le nepreglednost in posledično zmanjšali osno poudarjenost vstopnega dela parka.

Pot pod drevoredom je nasuta z naravnim materialom (pesek) in je namenjena le pešcem. Sam dostop z drevoredom je že del glavne središčne osi kompozicije in poudarja monumentalnost dohoda. Ta odprt parkovni del je oblikovno poudarjen in urejen strogo formalno. Naravno rastoči habitusi s strnjenimi krošnjami lipovega drevoreda usmerjajo pogled na glavno vhodno pročelje stavbe. Začetno točko vstopne aleje predstavlja partizanski spomenik NOB na stičišču dveh cest, ki uokvirjata dostopni del parka. Na tem delu vstopnega območja je ob cesti predvidena ureditev parkirišča, namenjenega obiskovalcem.

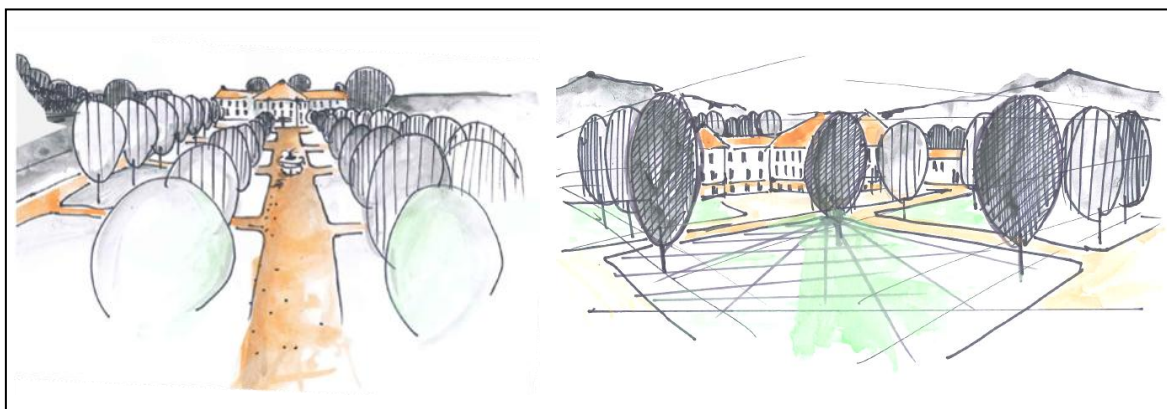
Slika 99: Shema prostorske osi Lazarinijevega dvorca

Dvorišče dvorca je prav tako odprto, vendar oblikovno manj poudarjeno. Tu je omogočen dostop do dvorca po cesti, ki obdaja in omejuje parkovno zasnovo na zahodnem delu obravnavanega območja. Gre za tlakovani del zasnove z gospodarskimi objekti. V tem delu, med lokalno cesto in nekdanjo stavbo za potrebe okrožnega glavarstva in sodišča, se uredi tudi manjše utrjeno peščeno parkirišče, namenjeno zaposlenim. Ob grajski kašči se porušijo okoli leta 1990 dozidane garaže in se uredi kavarna s teraso. Tlakovanje vstopnih in sprehajalnih poti naj se izvede z neizstopajočim tlakovanjem po vzoru peščenih poti.

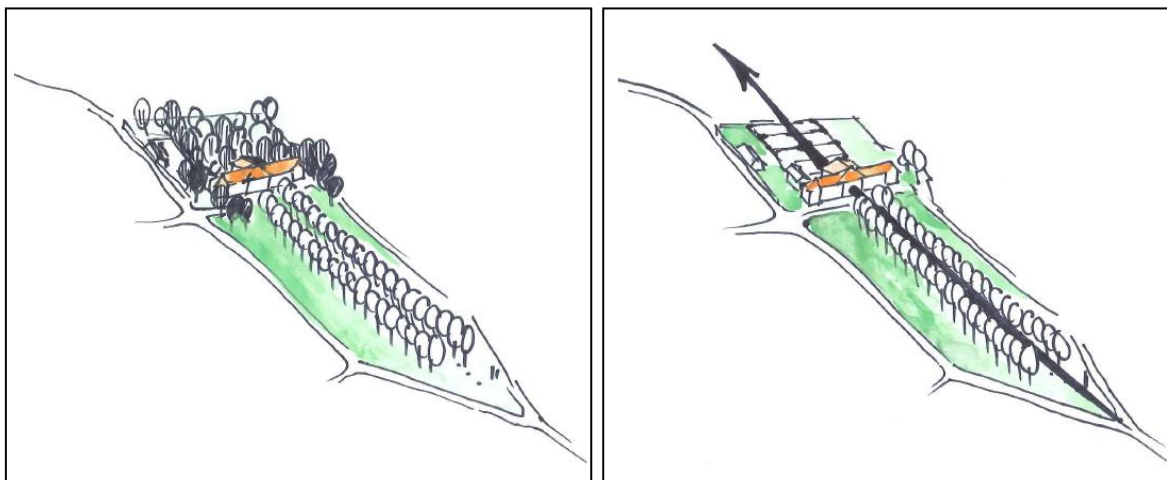
Glavna kompozicijska os deli osrednji dominantni del zasnove parka v dva dela. Podolžni parter je simetrično oblikovan z značilnimi geometrijskimi vzorci. Predstavlja vrhunec v stopnjevanju likovno-percepcijskih učinkov. Členjen je vertikalno in horizontalno. Osni križi glavne in prečnih poti ga delijo v osem segmentov. Vsak segment je ravna tratna ploskev pravokotne oblike in ima v vsakem robu zasajeno nižje drevo. Robove segmentov pa poudarjajo ozke linije striženega pušpana in s tem krepijo vzdolžno linijo osi, saj so bila posamezna tratna polja verjetno tudi v preteklosti obrobljena z rezanim pušpanom. Zahodno od objekta dvorca se nahaja še edina ohranjena vegetacija – stara vzhodna platana (*Platanus orientalis*), ki je ustrezno vključena v parkovno zasnovo.

V sredini parterja stoji vodni bazen z vodomedom. To je značilna baročna osnovna forma ornamenta. Geometrijsko zasnovan parter je tudi programsko najprivlačnejši prostor v zasnovi.

Celotna zasnova parka z dvorcem leži pravokotno na potek polj v okolici. Velikost parka je določena z ohranjenim kamnitim zidom. V predlagani zasnovi se ohranja omejitev parka z obstoječimi zidanimi ograjami, prav tako pa se ohranja naravni stik parka z naseljem in s krajino, brez ograj, omejitev ipd.

Slika 100: Prikaz načrtovane parkovne ureditve

Slika 101: Trenutno stanje parka z nenadzorovanim zaraščanjem

Slika 102: Prikaz parkovne ureditve po predvideni rekonstrukciji

Odstrani se vse elemente, ki ne predstavljajo kakovostne prvine spomenika kulturne dediščine in ki ogrožajo kompozicijo parka ter ohranitev grajenih objektov. Poleg garaž, ki so jih kasneje dozidali grajski kašči, se odstranijo tudi robniki, tlaki in drugi ostanki ter vsi zaraščeni deli parka in rastje v neposrednem stiku z objekti (zidovi dvorca, parka ipd.).

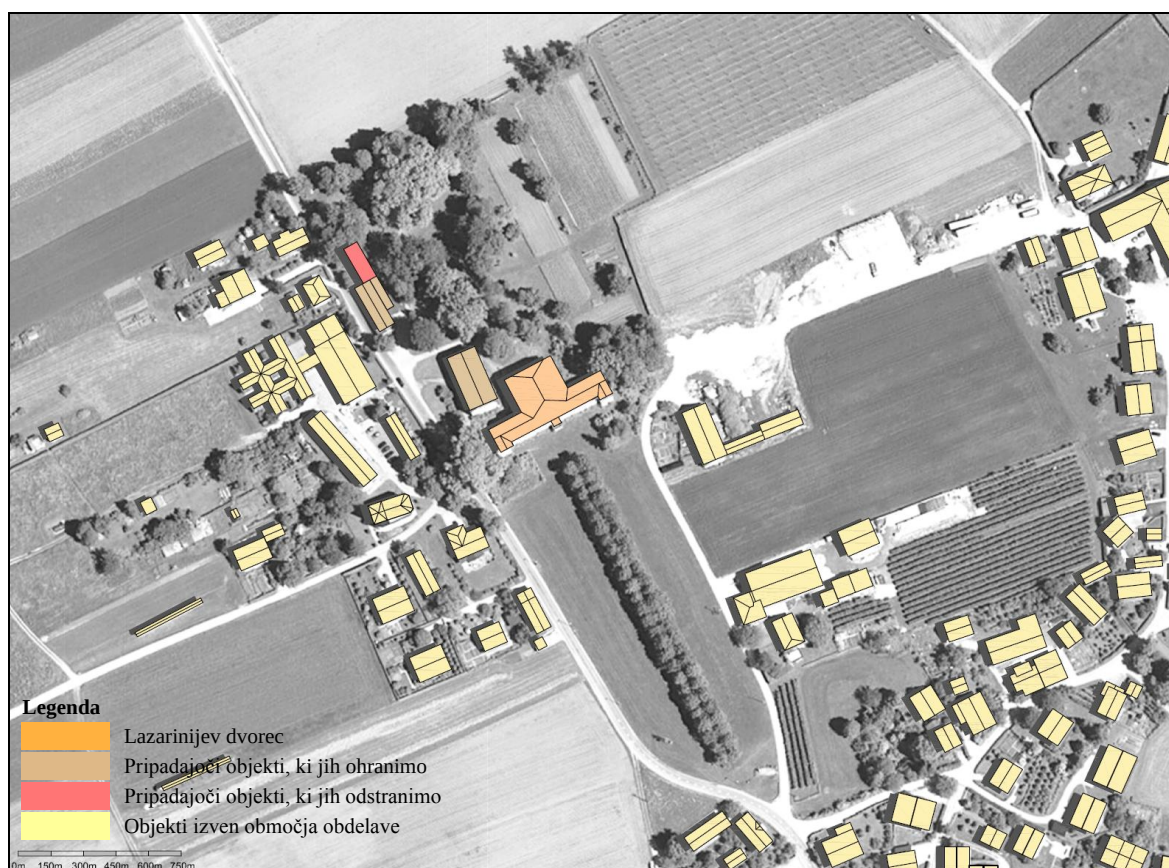
Predvidena je ohranitev naslednje vegetacije:

- vzhodna platana (*Platanus orientalis*) – 1x

- navadna bukev (*Fagus sylvatica*) – 3x
- navadna lipa (*Tilia platyphyllos*) – 6x + 52x (drevored=2x26)
- divji kostanj (*Aesculus hippocastanum*) – 1x
- tulipanovec (*Liriodendron tulipifera*) – 1x
- navadna jelka (*Abies alba*) – 3x
- navadna smreka (*Picea abies*) – 1x
- cipresa (*Cupressus sempervirens*) – 1x
- octovec (*Rhus typhina*) – 2x
- ostrolistni javor (*Acer platanoides*) – 6x
- hrast dob (*Quercus robur*) – 1x
- bela vrba (*Salix alba*) – 1x

Predvidena je zasaditev nove vegetacije:

- ostrolistni javor (*Acer platanoides*) – 4x
- beli gaber (*Carpinus betulus*) – 32x
- pušpan (*Buxus sempervirens*) – 2000x

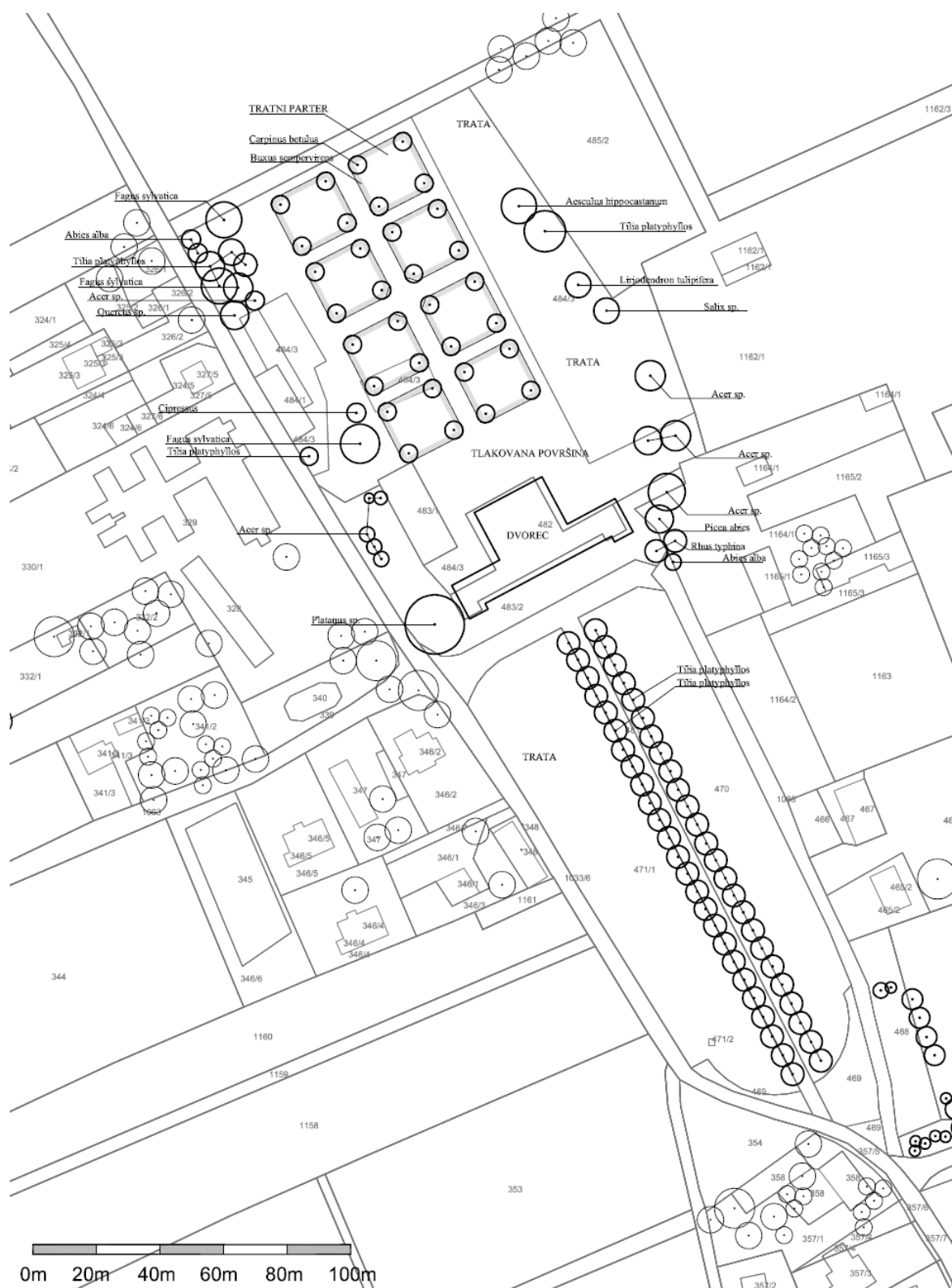
Slika 103: Prikaz ohranitve in rušitve objektov (podloga: DKN ..., 2009; Kataster stavb ..., 2009)

9.3 PREDLAGANA ZASNOVA PARKOVNE UREDITVE

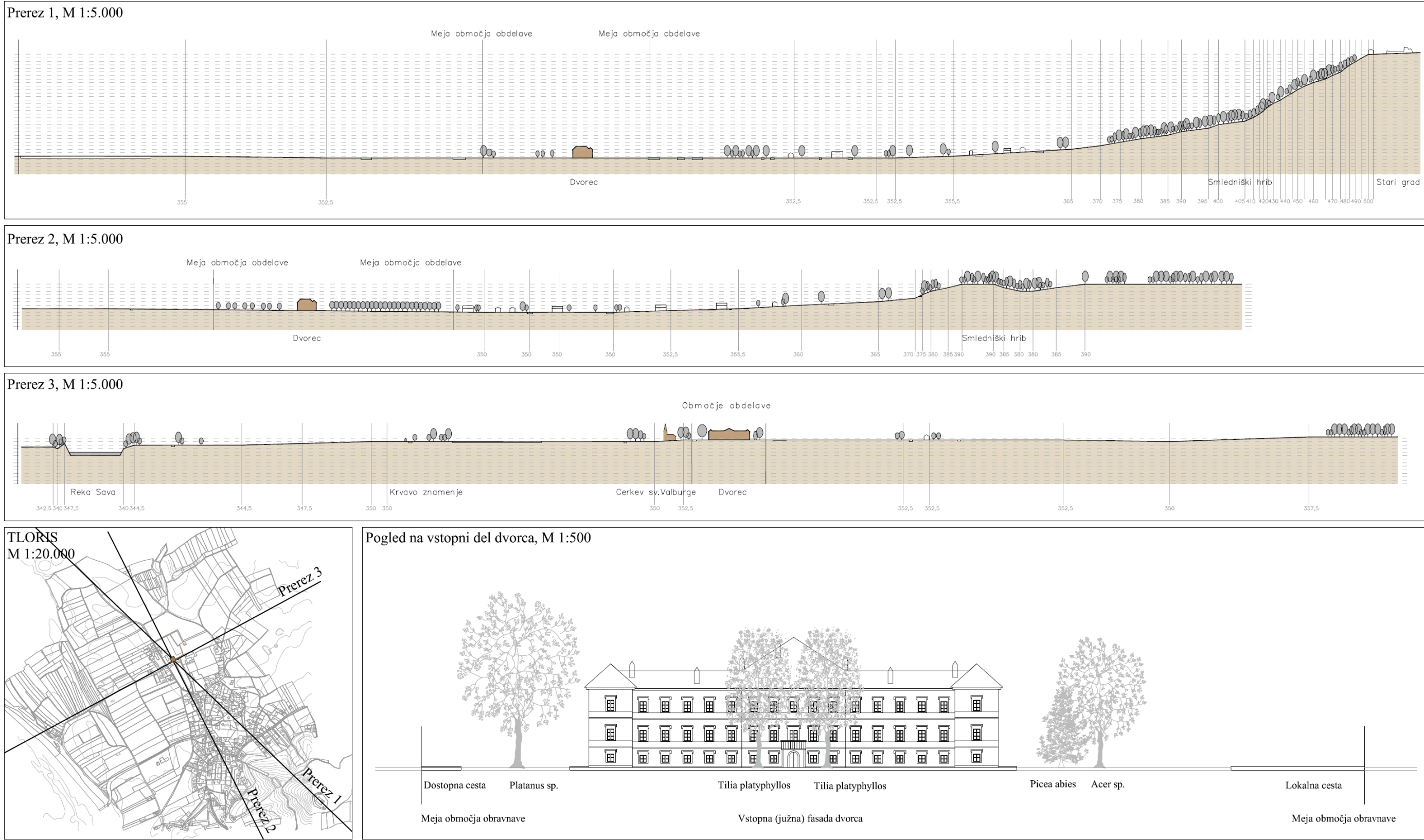

Slika 104: Predlog ureditve okolice dvorca Lazarini (podloga: DKN ..., 2009; Kataster stavb ..., 2009)

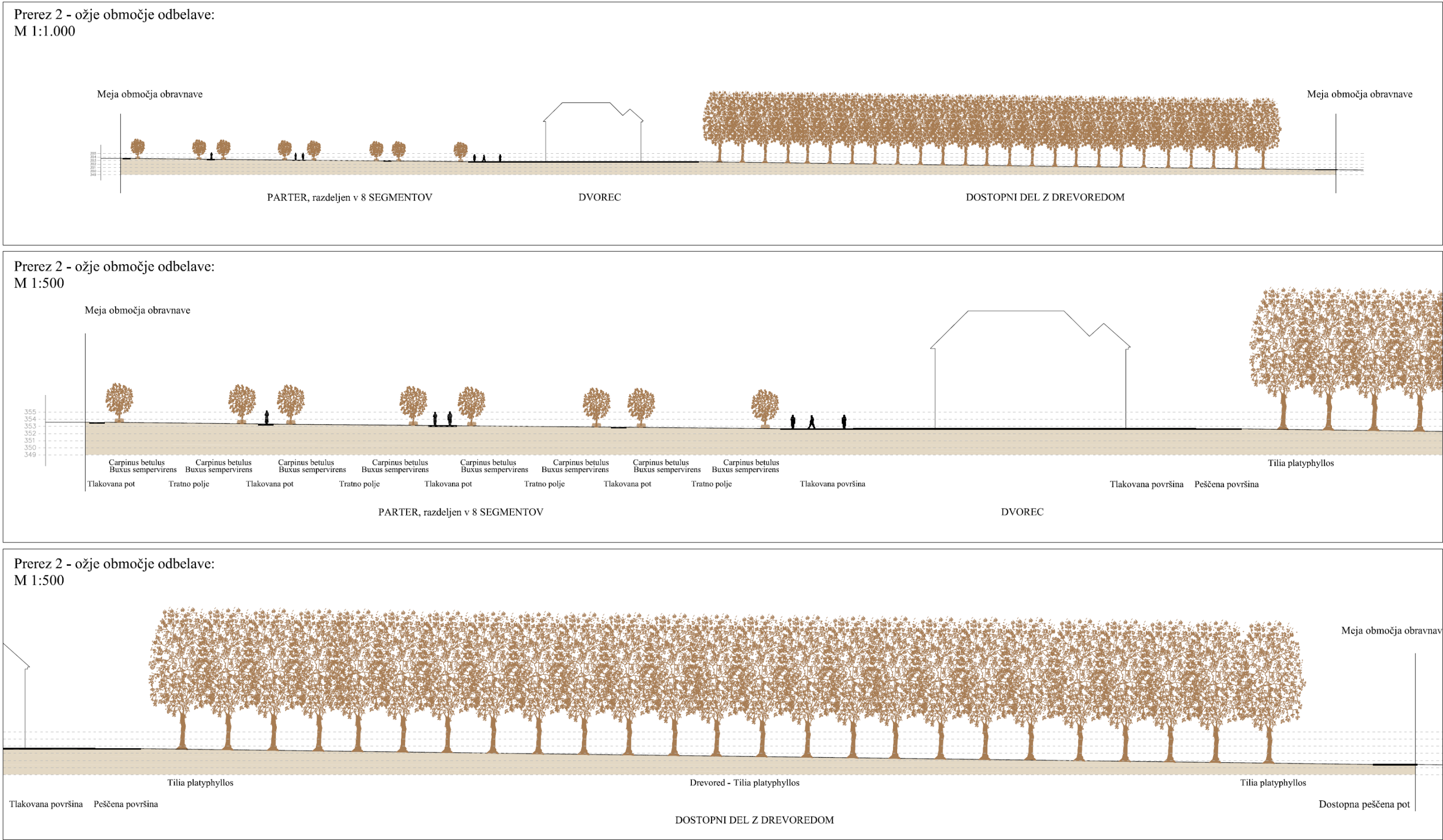

Slika 106: Zasaditvena situacija (podloga: DKN ..., 2009; Kataster stavb ..., 2009)

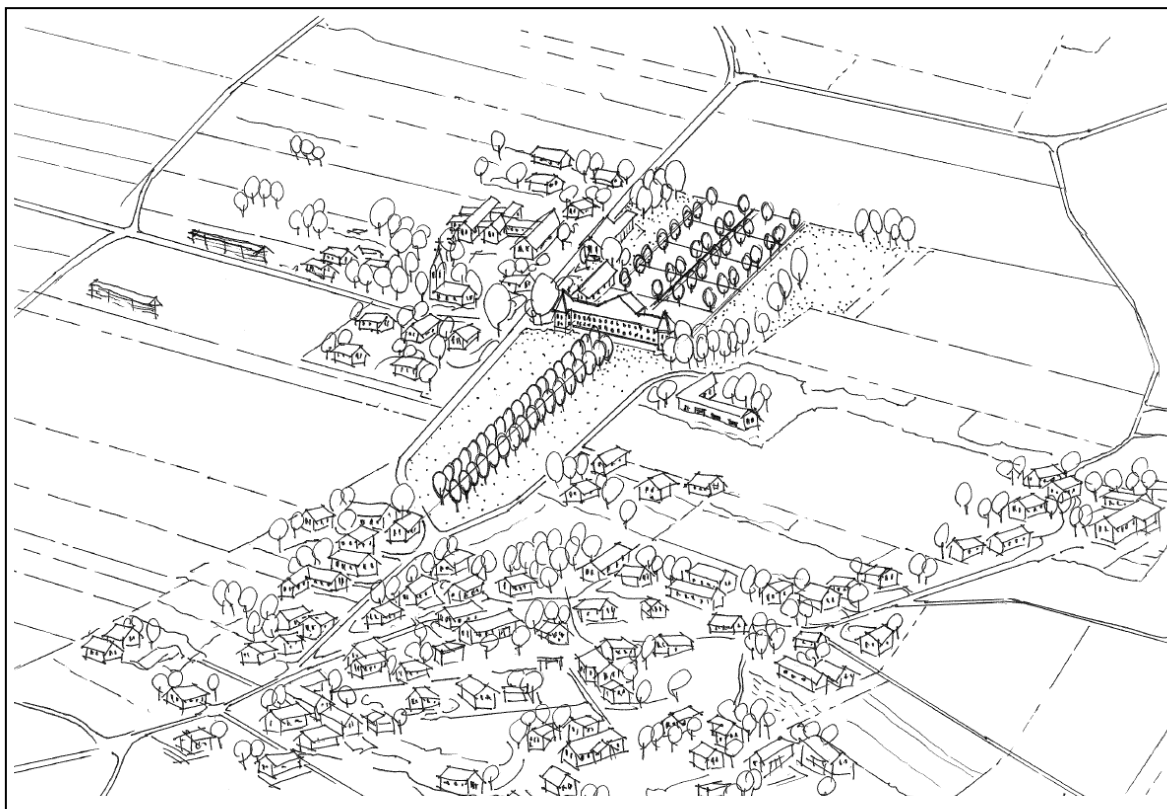

Slika 107: Karta prerezov širšega območja obravnave (podloga: DOF ..., 2006; DKN ..., 2009; Kataster stavb ..., 2009)

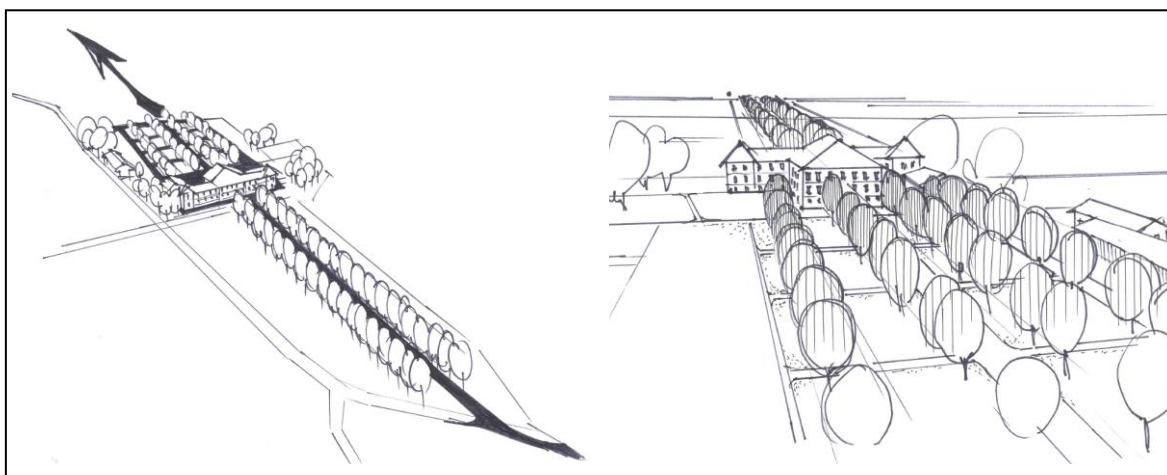

Slika 108: Karta prerezov ožjega območja obravnave (DOF ..., 2006; DKN ..., 2009; Kataster stavb ..., 2009)

9.3.1 Značilni pogledi na predlagano parkovno ureditev Lazarinijevega dvorca

Slika 109: Perspektiva predlagane parkovne ureditve

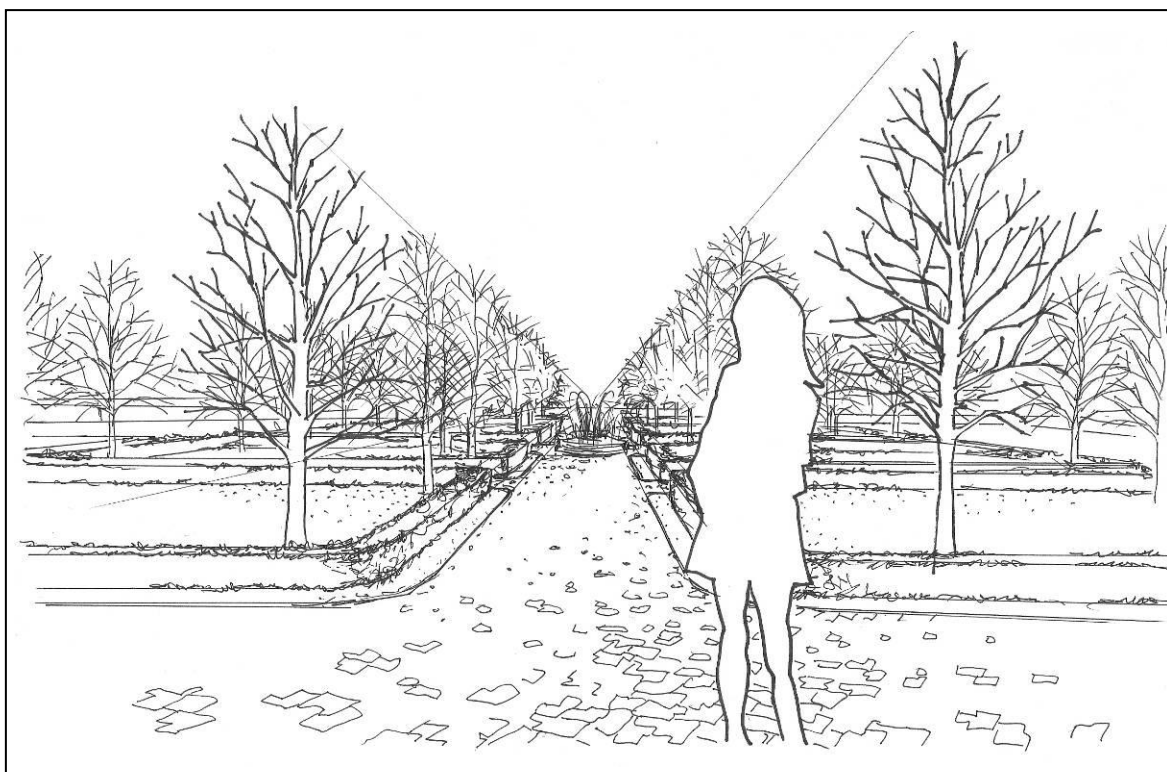
Slika 110: Prikaz predlagane parkovne ureditve

Slika 111: Pogled na južni del parka z lokalne ceste

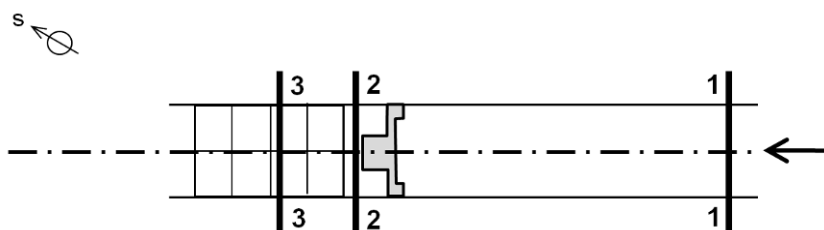
Slika 112: Vstopna aleja, pogled proti dvorcu

Slika 113: Pogled v smeri nadaljevanja kompozicijske osi

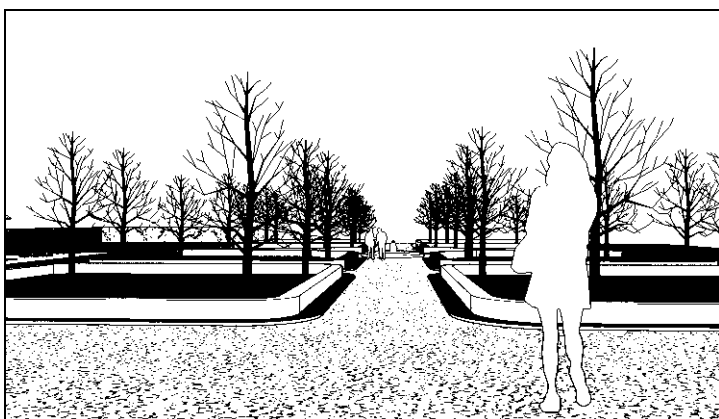
Slika 114: Vstop v park z dostopne lokalne ceste

Slika 115: Oznaka značilnih pogledov sekvence vstopa v park

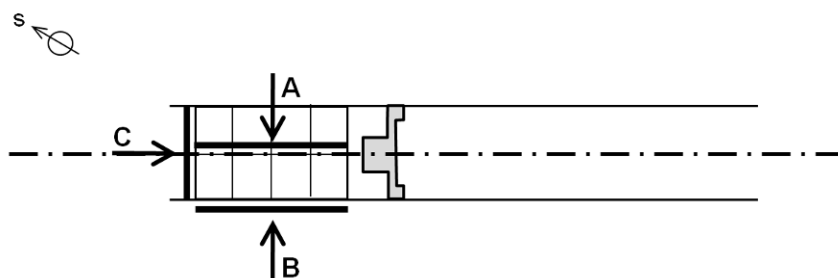
Slika 116: Značilni pogled 1 – vstopna aleja, pogled proti dvorcu

Slika 117: Značilni pogled 2 – pogled v smeri nadaljevanja kompozicijske osi

Slika 118: Značilni pogled 3 – pogled s parka v smeri kompozicijske osi – nadaljevanje v krajino

Slika 119: Oznaka posameznih pogledov na parkovnem delu obravnavanega območja

Slika 120: Pogled A – pogled s sredinskega dela parka proti kavarni (detajl predlagane parkovne ureditve – vodometa)

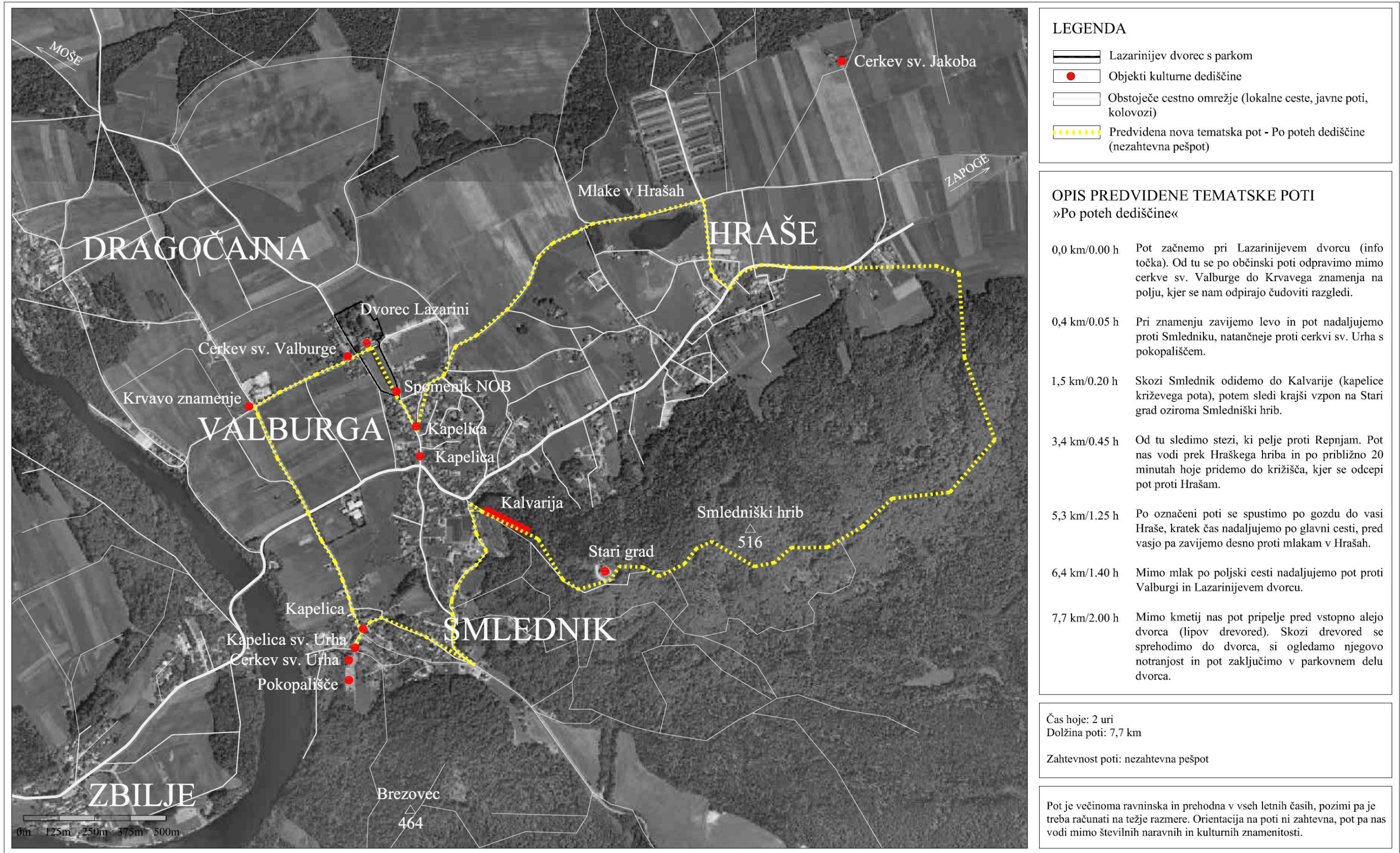

Slika 121: Pogled B – pogled s kavarne proti parku

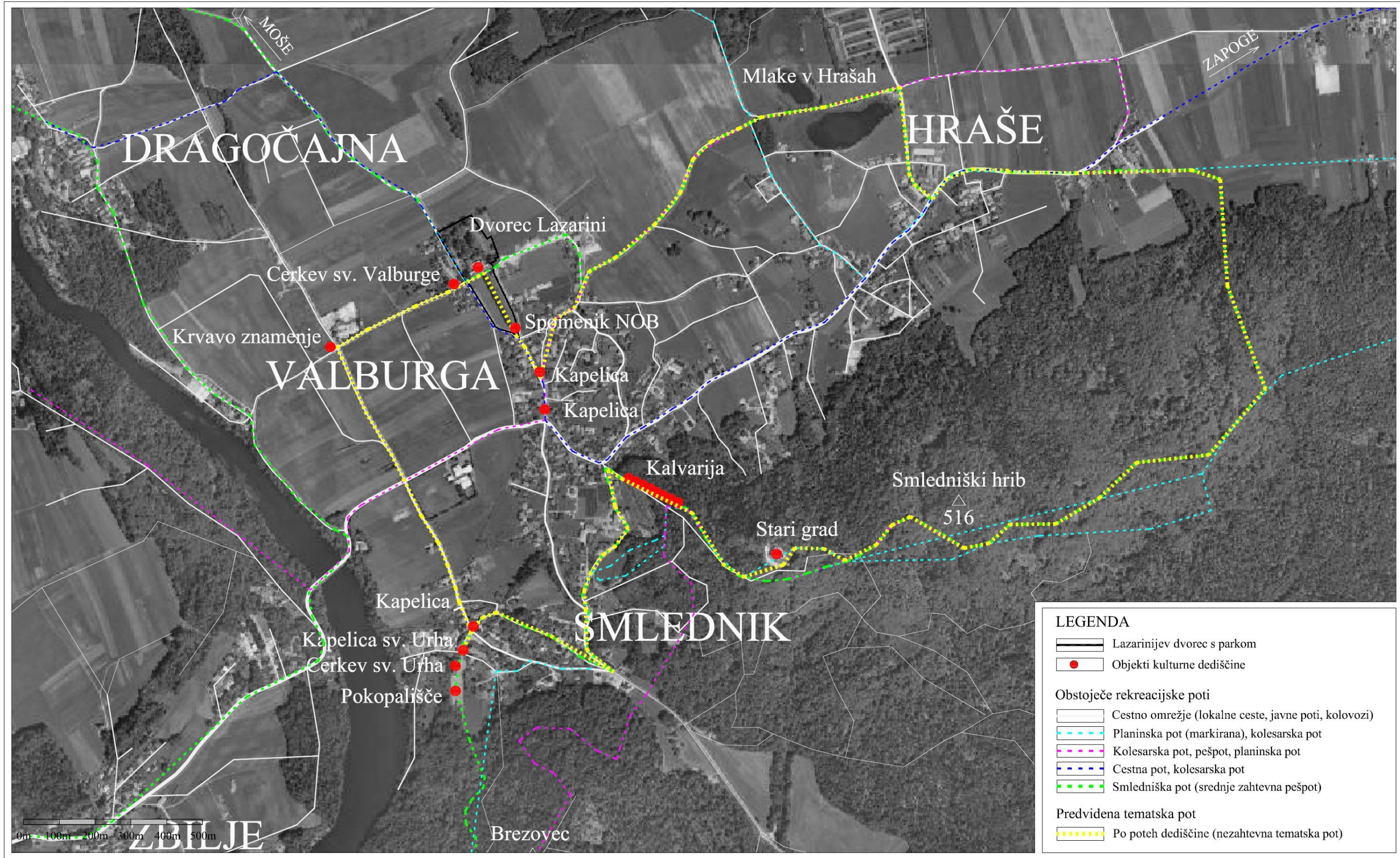

Slika 122: Pogled C – pogled z roba parka proti Lazarinijevemu dvorcu

9.3.2 Povezava posameznih elementov smledniške dediščine z novo tematsko potjo

Slika 123: Prikaz povezave elementov smledniške dediščine z novo tematsko potjo (podlaga: DOF ..., 2006)

Slika 124: Prikaz obstoječih sprehajalnih in rekreacijskih poti na obravnavanem območju s predvideno tematsko potjo (podlaga: DOF ..., 2006)

9.4 NAČRTOVANI POSEGI V PROSTORU

V prvi fazi rekonstrukcije so nujna posamezna obnovitvena dela na vegetaciji, kot so odstranitev samonikle podrasti, zaraslih delov v parku in ob objektih dvorca (razraščena grmovja, plezalke in ovijalke), odstranitev posušenih drevnin ter arboristična sanacija dreves, drevoreda in grmovnic.

Potrebna je odstranitev garaž ob grajski kašči, robnikov, tlakov, betonskih zimskih gred in drugih ostankov pomožnih objektov v parku. Zagotoviti je potrebno primerno peščeno nasutje ob objektih in na južnem dostopu v park (pot pod drevoredom) ter ustrezno utrjeno parkirišče za obiskovalce. V severnem delu parka je potrebno urediti mrežo tlakovanih dostopnih in sprehajalnih poti ter tlakovanih površin.

Glavno parkirišče in ostale dostopne površine naj bodo ustrezno tlakovane, vključno z utrjenim tamponom, utrjenim nasutjem, finalnim tlakom oziroma peskom in s kovinskimi razmejitvenimi trakovi.

Po vseh načrtovanih posegih se vsa evidentirana vegetacija redno vzdržuje, obrezuje in pomlaja. Prav tako je potrebno tudi redno vzdrževanje stanja peščenih poti.

10 POVZETEK

Posestvo Valburga s pripadajočimi zemljišči je že v preteklosti predstavljalo ekonomski zagon v širši okolici, vendar je v povojnem obdobju izgubilo svoj pomen. Danes se mu z vrnjenim lastništvom in aktivnostmi ter prizadevanji družine Lazarini ponovno ponujajo nove razvojne priložnosti.

Dvorec s parkom je del kulturne krajine, ki v trenutnem stanju ne izkazuje zavedanja širše skupnosti o možnostih kakovostnega bivalnega okolja, ponuja pa številne potenciale za razvoj v kakovostno naravno in kulturno-krajinsko bivalno okolje. Že sama lega dvorca je odlična, saj se nahaja v neposredni bližini mest Ljubljane in Kranja.

Izjemne kulturne vrednote dvorca s pripadajočo okolico narekujejo potencial razvoja in uporabe v kulturne namene (slavnostna dvorana za prireditve, razstavni prostori ipd.) in lahko služijo kot bogato vzgojno in učno gradivo otrok in odraslih.

Dvorec s pripadajočim parkom je visokega družbenega pomena, ki temelji predvsem na zgodovinskem in estetskem, se pravi kulturnem pomenu spomenika, vključuje pa tudi vzgojni in izobraževalni pomen, z veliko perspektivo za prihodnost.

S ponovno vzpostavitvijo stanja vrtnoarhitekturne dediščine Lazarinijevega dvorca lahko ustvarimo ustrezen dopolnitev spomenika kot zaokrožene celote, hkrati pa poudarimo njegovo središčno vlogo v mreži vseh ohranjenih objektov kulturne dediščine v Smledniku.

Celovit koncept ureditve Lazarinijevega dvorca predstavlja tudi izhodišče za povezovanje posameznih elementov mreže smledniške dediščine v prepoznavno celoto z ustreznimi programskimi in strukturnimi dopolnitvami. To lahko dosežemo z vzpostavitvijo nove tematske poti. Na območju Medvod, Smlednika in Zbilj je občina Medvode že vzpostavila 20 kilometrov dolgo regijsko pešpot, t.i. Smledniško pot. Ker je omenjena pot precej dolga in zajema širše območje je smiselna in preimerna vzpostavitev nove, krajše tematske poti z informacijskim centrom v stavbi poleg Lazarinijevega dvorca. Nova tematska pot, imenovana Po poteh dediščine, bo omogočila povezavo zgodovine, tradicije, dediščine in ostalih naravnih znamenitosti na območju Smlednika.

Če torej strnemo je predlagana parkovna ureditev dvorca, s poudarjeno središčno vlogo v mreži vseh ohranjenih objektov kulturne dediščine na območju Smlednika dobro izhodišče za novo prepoznavnost dediščine in naselja samega.

11 VIRI

11.1 CITIRANI VIRI

ARSO – Agencija Republike Slovenije za okolje. 2009. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor (digitalna baza podatkov)
<http://www.arso.gov.si/> (5. okt. 2009)

Atlas okolja. 2009. Agencija Republike Slovenije za okolje (digitalna baza podatkov)
http://gis.arso.gov.si/atlasokolja/profile.aspx?id=Atlas_Okolja_AXL@Arso (5. okt. 2009)

Blaznik P., Grafenauer B., Vilfan S. 1980. Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog 2. Ljubljana, Državna založba Slovenije: 793 str.

Bogovčič I. 2004. O restavratorski stroki in dejavnosti. V: Vračanje izvirnih podob: restavratorski posegi. Ljubljana, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije: 5–18

Bončina N. 2000. Mondeno naselje v družbi golfistov, Lazariniji pod Smlednikom pišejo pravljico. Status manager, posebna izdaja, jesen 2000: 79–82

Chvatal M., Vencelj P. 2008. Gorenjska, Vodnik. Golnik, Turistika: 312 str.

Cjuha L. 2007. Foto arhiv. Podtaknili požar v Lazarinijevem dvorcu (tekst Berdon S.). Dnevnik.si, črna kronika (22.01.2007)
http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/224198 (11. dec. 2008)

Deanovič B., Kavčič M. 2004. Stavbna dediščina. V: Vračanje izvirnih podob: restavratorski posegi. Ljubljana, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije: 37–47

Dejanska raba kmetijskih zemljišč. 2010. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (digitalna baza podatkov)

Demografska študija občine Medvode (Belec M. Gosar J., Gosar L.). Oktober 2006.
www.medvode.si/.../demografska_studija/Demografska_studija.doc (5. okt. 2009)

DKN – digitalni katastrski načrt. 2009. Ljubljana, Geodetska uprava Republike Slovenije (digitalno gradivo)

DMR – digitalni model reliefa. 2008. Ljubljana, Geodetska uprava Republike Slovenije (digitalno gradivo)

DOF – digitalni ortofoto posnetek v merilu 1:2500. 2006. Ljubljana, Geodetska uprava Republike Slovenije (digitalno kartografsko gradivo)

Dokl T. 2007. Foto arhiv. Odkrili požigalca dvorca. Gorenjski Glas, kronika (27. mar. 2007)

http://www.gorenjskiglas.si/novice/kronika/index.php?action=clanek_gal&id=5781 (11. dec. 2008)

Dular A. 1986. Knjižnica gradu Smlednik po katalogu iz leta 1771. Kronika 34. Ljubljana, Zgodovinsko društvo za Slovenijo: 32 str.

Fister P. 1986. Umetnost stavbarstva na Slovenskem. Ljubljana, Cankarjeva založba: 440 str.

Fister P. 1979. Obnova in varstvo arhitekturne dediščine. Ljubljana, Partizanska knjiga, znanstveni tisk: 174 str.

Franciscejski kataster za Kranjsko v merilu 1:2880 (AS 176; L057A06). 1869. Ljubljana, Arhiv Republike Slovenije (digitalno kartografsko gradivo)

Gabrijelčič P. 1991. Urejanje in oblikovanje podeželskega prostora. V: Prihodnost slovenskega podeželja: prostor, prebivalci, gospodarske dejavnosti. Novo mesto: Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba: 63–75

Gams I. 2005. Geografske značilnosti Slovenije. Ljubljana, Mladinska knjiga: 183 str.

Geopedia. 2009.

<http://www.geopedia.si/> (12. dec. 2009)

Givo Real. Dvorec Selo. 2009

<http://www.dvorec-selo.com/slike/PICT0226.jpg> (11. dec 2009)

Google Earth. 2010. Interaktivni globus (digitalno kartografsko gradivo)

<http://earth.google.com/> (15. feb. 2010)

Grad Boštanj. Wikipedija. 2009.

[http://sl.wikipedia.org/wiki/Grad_Bo%C5%A1tanj_\(Weissenstein\)](http://sl.wikipedia.org/wiki/Grad_Bo%C5%A1tanj_(Weissenstein)) (11. dec 2009)

Grafenauer B. 1962. Kmečki upori na Slovenskem. Ljubljana, Državna založba Slovenije: 482 str.

GURS – Geodetska Uprava Republike Slovenije. 2008. Ministrstvo za okolje in prostor (digitalna baza podatkov)

<http://www.gu.gov.si/>

Hafner A. 1992. Konservatorski vidik pri obnovi vrtnoarhitekturne dediščine. V: Parki – umetnost oblikovanja prostora. RES. Razprave 1/1992, Publikacije restavratorskega centra Republike Slovenije. Ljubljana, GRAF: 7–16

Hribar M. 2008. Fotografije graščine Dol.

<http://www.gradovi.jesenice.net/dol.html> (11. dec 2009)

Ilešič S. 1950 Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za prirodoslovne in medicinske vede. Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti: 119 str.

INDOK center – Informativni dokumentacijski center Ministrstva za kulturo Republike Slovenije. 2009. Ljubljana (arhivsko gradivo)

Jakič I. 1995. Gradovi, graščine in dvorci na Slovenskem. Radovljica, Didakta: 179 str.

Jakič I. 2001. Sto gradov na Slovenskem (Koledarska zbirka). Ljubljana, Prešernova družba: 223 str.

Javornik M., Voglar D., Dermastia A. 2000. Enciklopedija Slovenije 14, U–We. Ljubljana, Mladinska knjiga. 416 str.

Jeglič C. 1943. O vrtovih in vrtni umetnosti, Pogledi v svetove vrtnega veselja. Ljubljana, Lastna založba: 59 str.

Kataster stavb. 2009. Ljubljana, Geodetska uprava Republike Slovenije (digitalno kartografsko gradivo)

Kemperl M. 2005. Lovrenc Prager – arhitekt župne cerkve sv. Lovre u Vidovini, Radovi Insituta za povijest umjetnosti 29 (201–210): 202
<http://hart.hr/uploads/documents/331.pdf> (16. maj 2009)

Kladnik D. 2003. Vsa slovenska mesta. Ljubljana, ZIP – Zavod za intelektualno produkcijo: 266 str.

Kološa V. 2005. Slovenska mesta skozi čas. Ljubljana, Arhiv Republike Slovenije: 271 str.

Kolšek A. 2001. Prenova parkovnega kompleksa ob dvorcu Šenek na Polzeli. V: Varstvo spomenikov, 39. Ljubljana, Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino: 173–180

Kolšek A. 2007. Die Stadtparks in Slowenien 1864–1918. V: Stadtparks in der österreichischen Monarchie 1765–1918: Studien zur bürgerlichen Entwicklung des urbanen Grüns in Österreich, Ungarn, Kroatien, Slowenien und Krakau aus europäischer Perspektive. Wien, Köln, Weimar, Böhlau: 195–216

Krušič M., Skoberne P., Zupan G., Gosar A., Jeršič M., Mikuž J., Bitenc P., Knific T. 1996. Slovenija, Turistični vodnik. Ljubljana, Mladinska knjiga: 704 str.

Kučan A. 2000. Zeleni sistem – zamisel in praksa. V: Narava v mestu: med načrtovanim in spontanim, zbornik 7. redne konference Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 84–86

Kunaver D. 2006. Pod Šmarno goro nekoč. Ljubljana, samozaložba D. Kunaver: 206 str.

- Levec V. 1896. Schloss und Herrschaft Flödnig in Oberkrain, Mittheilungen des Musealvereines für Krain. Laibach: 82 str.
- Lukan B. 2009. Rekonstrukcija kot vrnitev k izvoru. Plesno-gledališka predstava, rekonstrukcija predstave EG Glej iz leta 1972.
<http://www.mgl.si/p08spomenik.html> (22. okt. 2009)
- Marušič J. 1995. Značilni krajinski vzorci Slovenije: po projektu Regionalna razdelitev krajinskih tipov Slovenije. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje: 26 str.
- Mihelčič B. 1996. Ljubljana in okolica: A–Ž, Priročnik za popotnika in poslovnega človeka. Murska Sobota, Pomurska založba: 250 str.
- Naravovarstveni atlas. 2009. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave
<http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/> (5. okt. 2009)
- Natura 2000, območja v Sloveniji. 2009. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor (digitalna baza podatkov)
www.natura2000.gov.si/index.php?id=16 (5. okt. 2009)
- NUK – Narodna Univerzitetna knjižnica – arhivsko gradivo. 2009. Ljubljana, NUK (fotomaterial iz arhivskega gradiva)
- Občina Grosuplje. Grad Boštanj. 2009
http://www.grosuplje.si/portal_obcina (11. dec 2009)
- Odlok o razglasitvi arheoloških terenov v občini Ljubljana Šiška za kulturne in zgodovinske spomenike. Ur.l. SRS, št. 3/90–205
- Odlok o razglasitvi 32 objektov za kulturne in zgodovinske spomenike v občini Ljubljana Šiška. Ur.l. RS, št. 3/90–205
- Odlok o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto Š 13 Smlednik. Ur.l. RS, št. 55/92, 88/98, 35/02, 56/06
- Ogrin D. 1989. Slovenske krajine. Ljubljana, DZS: 239 str.
- Ogrin D. 1992. Evropski tokovi vrtne umetnosti in njihovi odmevi v Sloveniji. V: Parki – umetnost oblikovanja prostora. RES. Razprave 1/1992, Publikacije restavratorskega centra Republike Slovenije. Ljubljana, GRAF: 17–26
- Ogrin D. 1993. Vrtna umetnost sveta: pregled svetovne dediščine. Ljubljana, Pudon: EWO: 400 str.
- Ogrin D. 1995. Smisel slovenske krajinsko-arhitekturne dediščine. V: Zgodovinski parki in

vrtovi v Sloveniji. Ljubljana, Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino: 7–12

Otorepec B., Komelj I. 1971. Smlednik in okolica. Stari grad, zgodovina. Smlednik, Turistično društvo Smlednik: 8 str.

Potokar R. 2002. Gorenjska: arhitekturni vodnik. Ljubljana, Saving: 255 str.

Prelovšek D. 1986. Ljubljanski baročni arhitekt Candido Zulliani in njegov čas. Slovenska akademija znanosti in umetnosti (SAZU), Razred za zgodovinske in družbene vede, Razprave 15. Ljubljana: 214 str.

Prelovšek D. 1998. Baročna umetnost na Slovenskem, Umetnost na Slovenskem od prazgodovine do danes. Ljubljana, Mladinska knjiga 1998: 184 str.

Priročnik pravnih režimov varstva kulturne dediščine. Ministrstvo za kulturo. 2009. (digitalna baza podatkov)
http://giskd2s.situla.org/evrdd/P_09_04_03.htm (11. dec. 2009)

Pučko D. 2008. Strateški management 1. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2008: 202 str.

Reambulančni kataster za Kranjsko v merilu 1:2880 (AS 181; L057C03). 1882. Ljubljana, Arhiv Republike Slovenije (digitalno kartografsko gradivo)

Register kulturne dediščine. Ministrstvo za kulturo. 2010.
<http://rkd.situla.org/> (20. mar. 2010)

Reisp B. 1987. Grad Smlednik. Zbirka vodnikov Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, 156. Zvezek. Maribor, Obzorja: 31 str.

REN – Register nepremičnin 2009. Ljubljana, Geodetska uprava Republike Slovenije (digitalno kartografsko gradivo)

Sapač I. 2003. Baročni arhitekt Lovrenc Prager, grajski opus. Veliki arhitekti na Slovenskem. Ljubljana, samozaložba: 62 str.

Simič M. 2009. Uvod. V: Po zgodovinskih parkih in vrtovih Slovenije. Šmarje - Sap, Buča: 7–15

Simoneti M. 1997. Mestne zelene površine: med ljubiteljstvom in stroko. Ljubljana, znanstveno in publicistično središče: 205 str.

Sklep o javni razgrnitvi osnutka prostorskih ureditvenih pogojev za plansko celoto Š 13 Smlednik. Ur.l. RS, št. 5/1992

Sklep o javni razgrnitvi osnutkov odlokov o spremembah in dopolnitvah: Odloka o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto Š9 Medvode, Odloka o prostorskih

ureditvenih pogojih za plansko celoto Š10 Pirniče, Odloka o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto Š12 Zbilje, Odloka o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto Š13 Smlednik, Odloka o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto Š15 Golo Brdo–Žlebe, Odloka o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto Š16 Trnovec–Topol, Odloka o prostorskih ureditvenih pogojih za plansko celoto ŠP 9/5 Goričane. Ur.l. RS, št. 118/2005

Smole M. 1982. Graščine na nekdanjem Kranjskem. Ljubljana, Državna založba Slovenije: 712 str.

Stopar I. 1986. Gradovi na Slovenskem. Ljubljana, Cankarjeva založba: 414 str.

Stopar I. 1991a. Gradovi. Ljubljana, Cankarjeva založba: 96 str.

Stopar I. 1991b. Gradovi na slovenskem. 4. izd. Ljubljana, Cankarjeva založba: 415 str.

Stopar I. 1998. Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Zbirka Grajske stavbe 8. 1, Gorenjska. Knj. 3, Med Polhovim Gradcem in Smlednikom. Ljubljana, Viharnik: 141 str.

Stopar I. 1999. Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Zbirka Grajske stavbe 9. 1, Gorenjska. Knj. 4, Ljubljana, grad in dvorci. Ljubljana, Viharnik: 159 str.

Stopar I. 2000. Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Zbirka Grajske stavbe 10. 1, Gorenjska. Knj. 5, Med Goričanami in Gamberkom. Ljubljana, Viharnik: 159 str.

Šubic S. 2007. Odkrili požigalca dvorca. Gorenjski Glas, kronika (27. mar. 2007)
<http://www.gorenjskiglas.si/novice/kronika/index.php?action=clanek&id=5128> (11. dec. 2008)

Šumi N., Sapač I., Krečič A. 2007. Arhitektura 18. stoletja na Slovenskem, Obdobje zrelega baroka. Katalog razstave Arhitekturnega muzeja Ljubljana na gradu Fužine v Ljubljani od 10. maja do 20. avgusta 2007. Ljubljana, Arhitekturni muzej: 282 str.

TIS – Telefonski imenik Slovenije. Zemljevid. 2008. Geodetska uprava Republike Slovenije (digitalno kartografsko gradivo)
http://www.itis.si/Page_Map.aspx (7. nov. 2008)

»Topografski podatki – cestno omrežje in hidrografija v merilu 1:25000«. 2007. Ljubljana, Geodetska uprava Republike Slovenije (digitalno kartografsko gradivo)

Traven T. 1982. Rašica. Maribor, Obzorja: 31 str.

Tršan L., De Reya B., Ciglarič S., Globočnik M. 1989. Smlednik: kako so živeli: življenje v Smledniku in okolici med obema vojnama. Smlednik, Kulturno umetniško društvo: 40 str.

Tršan L. 2001. Med Savo in smledniškim Starim gradom. Smlednik, Turistično

olepševalno društvo: 23 str.

TTN 5 – Temeljni topografski načrt v merilu 1:5000. 1994. Ljubljana, Geodetska uprava Republike Slovenije (digitalno kartografsko gradivo)

Umek E. 1992. Arhivsko gradivo – vir za proučevanje parkov s posebnim ozirom na graščino Dol. V: Parki – umetnost oblikovanja prostora. RES. Razprave 1/1992, Publikacije restavratorskega centra Republike Slovenije. Ljubljana, GRAF: 43–47

UNESCO, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2009. <http://www.unesco.org/> (15. nov. 2009)

Valvasor J. V. 1700. Topographia Ducatus Carnioliae modernae, Bogenšperk na Kranjskem. Reisp B. (ur.). Ljubljana, Cankarjeva založba: 62 str.

Vardjan F. 1992. Restavriranje parkov v Sloveniji. V: Parki – umetnost oblikovanja prostora. RES. Razprave 1/1992, Publikacije restavratorskega centra Republike Slovenije. Ljubljana, GRAF: 27–42

Vischer G. M., Stopar I. 1971. Topographia Ducatus Stiriae, slikovno gradivo (Faksimilirana izd.). Ljubljana, Cankarjeva založba: str.

Wikipedija. 2009. <http://sl.wikipedia.org/wiki/> (8. jun. 2009)

Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1). Ur. l. RS št. 16/08

Zima J. 1891. Bilder aus Krain I, Im Gebiete der Steiner-Bahn. Laibach, Kleinmayr & F. Bamberg: 192 str.

ZK – zemljiški kataster. 2009. Ljubljana, Geodetska uprava Republike Slovenije (digitalno kartografsko gradivo)

ZVKDS. 2010. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije. <http://www.zvkds.si/sl/varstvo-kulturne-dediscine/> (16. jan. 2010)

ZVKD Ljubljana. 2009. Zavod za varstvo kulturne dediščine, območna enota Ljubljana (digitalna baza podatkov)

11.2 DRUGI VIRI

Atlas Slovenije. 1985. Ljubljana, Mladinska knjiga in Geodetski zavod SR Slovenije: 367 str.

Avguštin Florjanovič B., Prešeren D., Bogovčič I., Hudolin J., Milič Z. 2004. Vračanje izvornih podob: restavratorski posegi. Ljubljana, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije: 215 str.

Azarov E., Barbič A. 1991. Prihodnost slovenskega podeželja: prostor, prebivalci, gospodarske dejavnosti. Novo mesto: Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba: 285 str.

Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe. 2009.
<http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/121.htm> (5. okt. 2009)

Črepinšek M. 1992. Parki – umetnost oblikovanja prostora. RES. Razprave 1/1992, Publikacije restavratorskega centra Republike Slovenije. Ljubljana, GRAF: 146 str.

Dešnik S., Ogrin D., Batič J. 1995. Zgodovinski parki in vrtovi v Sloveniji. Ljubljana, Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino: 155 str.

Digitalni krajevni leksikon Slovenije. 1995. DZS d.d.

Enciklopedija Slovenije. Knj. 2. 1988. Ljubljana, Mladinska knjiga: 416 str.

GERK – grafična enota rabe kmetijskih gospodarstev. 2010. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (digitalna baza podatkov)
<http://rkg.gov.si/GERK/> (8. feb. 2010)

Hajós G., Bahus W., Krause W. 2007. Stadtparks in der österreichischen Monarchie 1765–1918: Studien zur bürgerlichen Entwicklung des urbanen Grüns in Österreich, Ungarn, Kroatien, Slowenien und Krakau aus europäischer Perspektive. Wien, Köln, Weimar, Böhlau: 230 str.

Jernejec Babič P., Simič M., Kolar - Planinšič V., Koruza N., Krivec M., Sušnik M., Mihelčič A., Pergovnik D., Simonič T. 2009. Po zgodovinskih parkih in vrtovih Slovenije. Šmarje - Sap, Buča: 199 str.

Kavčič M., Zupančič M., Deanovič B. 2007. Enotna metodologija za izdelavo konservatorskega načrta. Ljubljana, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije – Restavratorski center: 26 str.

Kučan A. 1998. Krajina kot nacionalni simbol. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče: 224 str.

Leksikon Cankarjeve založbe. Okolje. 1982. Ljubljana, Cankarjeva založba: 275 str.

Leksikon Cankarjeve založbe. 1993. 3. izdaja. Ljubljana, Cankarjeva založba: 400 str.

Marušič J., Jančič M., Hladnik J., Kravanja N., Kolšek A., Piano S., Simič M. 1998. Regionalna razdelitev krajinskih tipov Slovenije. Krajine predalpske regije. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje: 136 str.

Matjašec D., Simoneti M., Marinček P. 2000. Narava v mestu: med načrtovanim in spontanim, zbornik 7. redne konference Društva krajinskih arhitektov Slovenije. Ljubljana, Društvo krajinskih arhitektov Slovenije: 118 str.

Ogrin D., Marušič J., Kučan A., Simoneti M., Kopač M., Doležal M. 1994. Zeleni sistem Ljubljane – zasnova. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo: 97 str.

Orožen B., Šifrer J., Rupel N., Zorec Č., Svoljšak J., Peterlin A., Vidali I. 1991. Kulturnozgodovinski in literarni vodnik po Sloveniji, Gorenjska. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo: 184 str.

Pavliha M. 1998. Arhitekturni vidiki turizma v zavarovanih območjih. Velenje, Pozoj: 167 str.

Prostor, prostorski portal. 2009. Ljubljana, Geodetska uprava Republike Slovenije (digitalna baza podatkov)
<http://e-prostor.gov.si/> (15. okt. 2009)

Reisp B. 1998. Gradovi dežele Kranjske. Ljubljana, Slovenska matica: 221 str.

SSKJ; Slovar slovenskega knjižnega jezika. 2005. Ljubljana, DZS: 1714 str.

Statistični urad RS. 2009.
<http://www.stat.si/> (15. nov. 2009)

Stopar I. 1982. Gradovi, graščine in dvorci na slovenskem. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut: 648 str.

Stopar I. 1997. Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Zbirka Grajske stavbe 7. 1, Gorenjska. Knj. 2, Območje Kamnika in Kamniške Bistrice. Ljubljana, Viharnik: 191 str.

Šumi N. 1991. Slovenija – umetnostni vodnik. Ljubljana, Marketing 013 ZTP: 207 str.

Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) Ur. l. RS, št. 49/04

Valvasor J. V. 1986. Slava vojvodine kranjske. Ljubljana, Mladinska knjiga: 155 str.

Varstvo spomenikov, 39. 2001. Ljubljana, Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino: 280 str.

Veliki slovar tujk. 2002. 1. izd., 1. natis. Ljubljana, Cankarjeva založba: 1303 str.

Verbole A. 1995. Slabosti in prednosti podeželskega turizma – izhodišča, sestavine in problemi celovitega razvoja podeželja v Sloveniji. Ljubljana, Inštitut za agrarno ekonomiko: 125–132

Zakon o prostorskem načrtovanju. Ur. l. RS št. 33/07

Zavarovana območja v Sloveniji. 2008. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor: 95 str.
[http://www.arso.gov.si/narava/zavarovana območja /](http://www.arso.gov.si/narava/zavarovana_obmocja/)

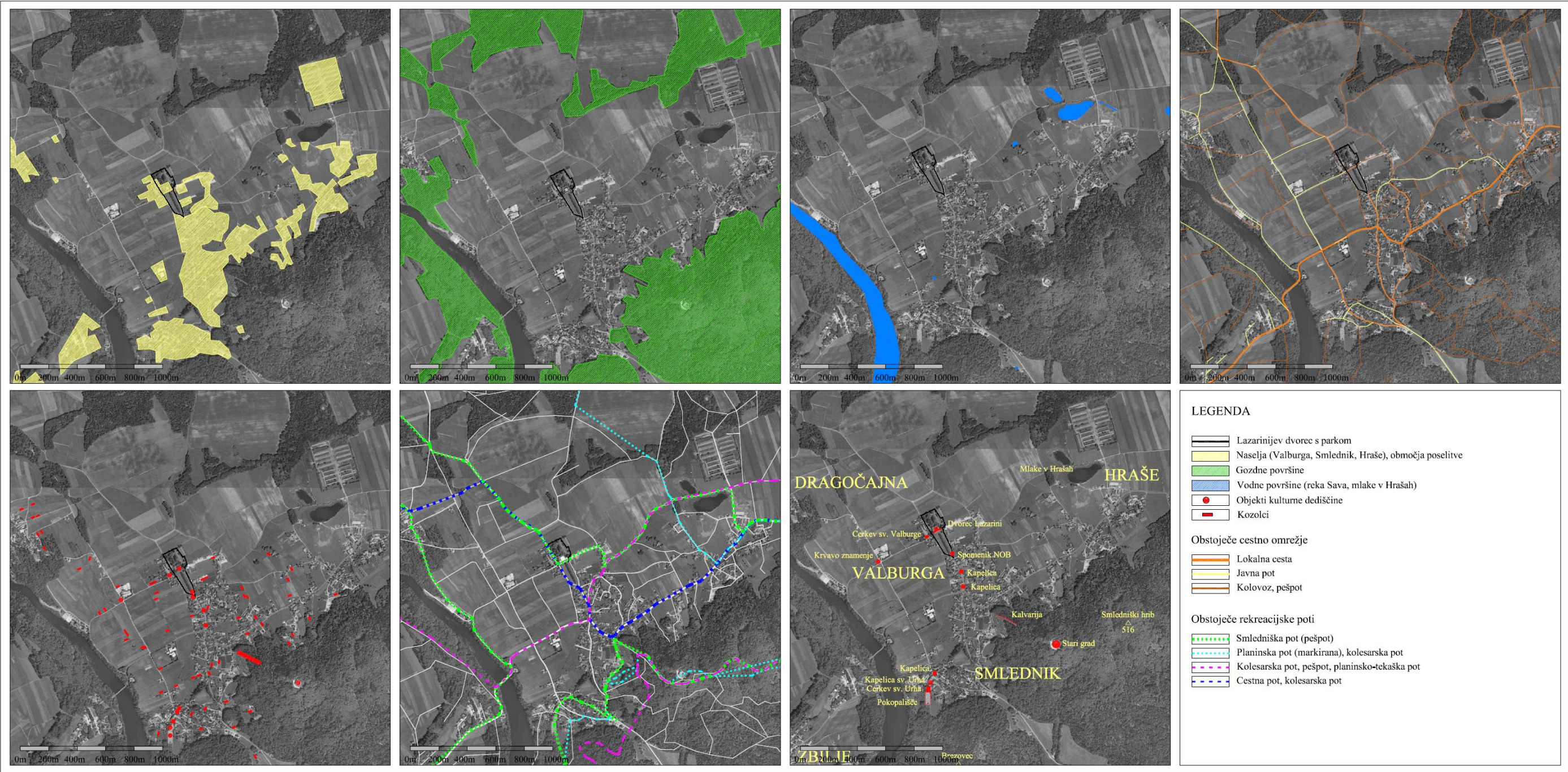
ZAHVALA

Za strokovno vodenje, navodila, nasvete in pomoč pri izdelavi diplomske naloge se iskreno zahvaljujem prof. dr. Ani Kučan. Zahvala velja tudi recenzentu prof. dr. Petru Krečiču in predsedniku komisije prof. dr. Davorinu Gazvodi za pregled naloge in koristne informacije.

Iskrena hvala tudi moji družini za pomoč in podporo ter prijateljem in vsem, ki so kakorkoli pripomogli k izdelavi diplomske naloge.

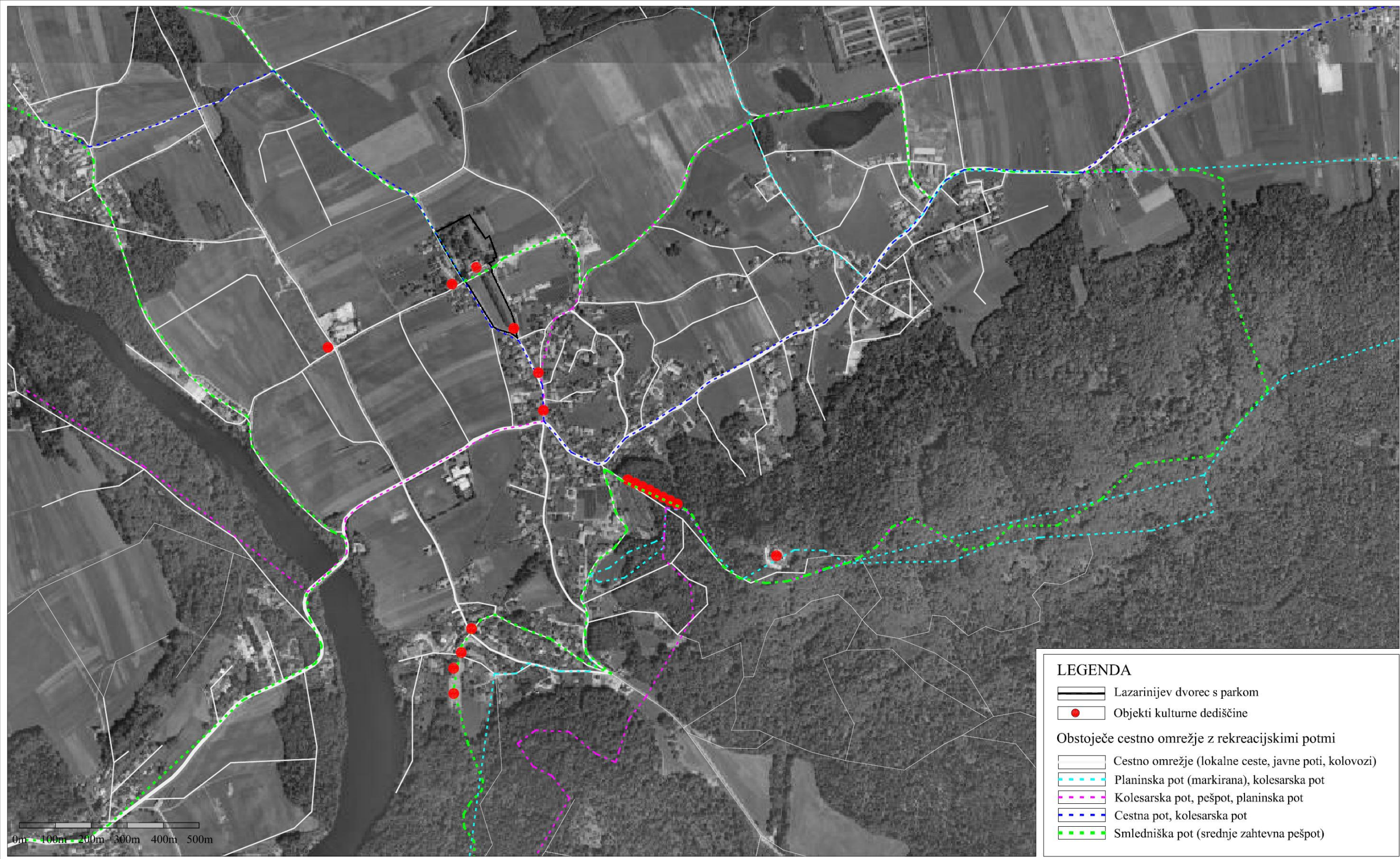
Priloga A

Raba prostora (podloga: DOF ..., 2006)

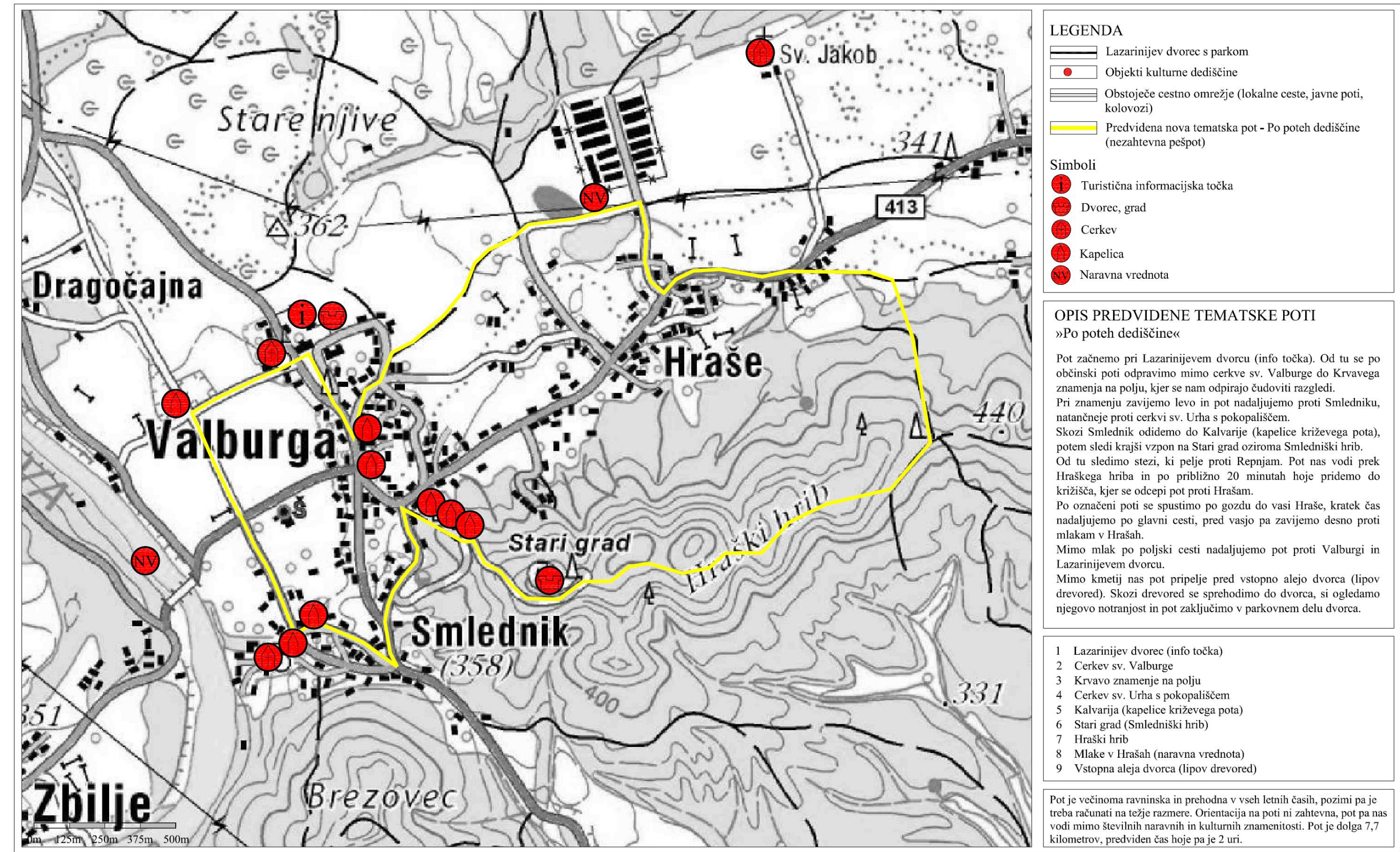
Priloga B

Karta obstoječih športno-rekreacijskih poti (podloga: DOF ..., 2006)

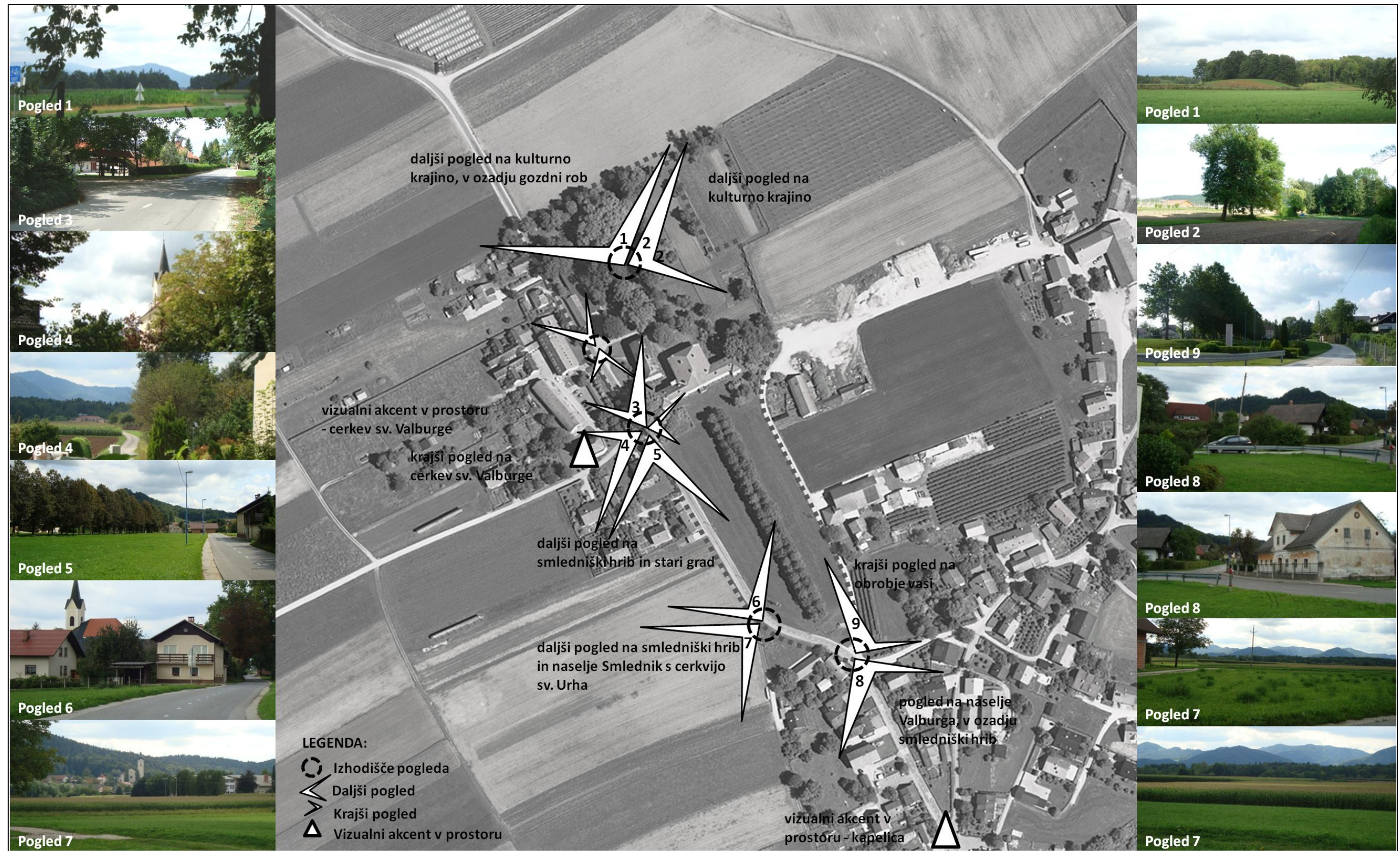
Priloga C

Karta predvidene tematske poti, primerna za turistično informacijsko gradivo (podloga: DOF ..., 2006)

Priloga D

Analitična karta pogledov na okolico obravnavanega območja (podloga: DOF ..., 2006)

Priloga E

Karta obstoječih pogledov na območje obravnave – двореc s parkovnim delom (podloga: DOF ..., 2006)

